

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ «ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

με τίτλο

**«ΑΛΒΑΝΙΑ: ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ
ΕΠΟΧΗΣ»**

ΕΛΑ ΒΑΡΦΗ

(Α.Μ.: 138)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΦΛΙΤΟΥΡΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2017

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ «ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

με τίτλο

**«ΑΛΒΑΝΙΑ: ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ
ΕΠΟΧΗΣ»**

ΕΛΑ ΒΑΡΦΗ

(Α.Μ.: 138)

Φλιτούρης Λάμπρος	Σκουλίδας Ηλίας	Μανδουλαρά Άννα
(υπογραφή)	(υπογραφή)	(υπογραφή)
Επίκουρος Καθηγητής	Επίκουρος Καθηγητής	Επίκουρη Καθηγήτρια

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2017

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	vi
Περίληψη	vii
Abstract.....	viii
Ευρετήριο Εικόνων.....	ix
Ακρωνύμια.....	x
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Ο ΤΥΠΟΣ ΩΣ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	1
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ	4
1 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1944 ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΑ	5
1.1 Η Αλβανία λίγο πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Το κομμουνιστικό καθεστώς του Ενβέρ Χότζα	5
1.2 Τα τελευταία χρόνια πριν από τη μετάβαση του πολιτεύματος από τον κομμουνισμό στη δημοκρατία.....	15
2 1991: Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ.....	19
2.1 Η αναγκαιότητα των πολιτικών αλλαγών και η διαδικασία για την εφαρμογή τους.....	19
2.2 Η έκρυθμη κατάσταση και οι πολιτικές ανακατατάξεις πριν από τις πρώτες εκλογές..	22
3 ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1991	24
3.1 Η εκλογική προετοιμασία	24
3.2 Οι πρώτες εκλογές.....	28
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ο ΤΥΠΟΣ, ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1992 ΚΑΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	40
4 Ο ΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ: Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ	41
4.1 Ο Τύπος στην Αλβανία	41
4.2 Οι δύο κυριότερες αλβανικές εφημερίδες της μετα-κομμουνιστικής εποχής.....	45

4.2.1	Η εφημερίδα <i>Zeri i Popullit</i> (ZP) (Η Φωνή του Λαού)	45
4.2.2	Η εφημερίδα <i>Rilindja Demokratike</i> (Δημοκρατική Αναγέννηση).....	46
5	ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1992 ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	52
5.1	Η εικόνα του Τύπου για την εσωτερική πολιτική κατάσταση	53
5.2	Η κάλυψη της εκλογικής αναμέτρησης του 1992 από τις εφημερίδες <i>Zeri i Popullit</i> και <i>Rilindja Demokratike</i>	57
5.3	Η πολιτική αντιπαλότητα των δύο εφημερίδων	67
5.4	Πως αντιμετωπίζουν οι δύο αντίπαλες εφημερίδες τις εξωτερικές σχέσεις και το μέλλον της χώρας	72
6	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	78
	ΠΗΓΕΣ	83
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	83
	Ελληνόγλωσση.....	83
	Ξενόγλωσση	85
	Διαδικτυακή	87
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	89
	Παράρτημα Α - Εκλογικά Αποτελέσματα 1991 και 1992	89
	Παράρτημα Β - Αποκόμματα πρωτοσέλιδων εφημερίδων	90

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τους ανθρώπους που συνετέλεσαν στην επιτυχή ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας, χωρίς τους οποίους αυτό δεν θα ήταν εφικτό.

Αρχικά ευχαριστώ τον επιβλέποντα Καθηγητή μου, τον κ. Φλιτούρη Λάμπρο, για την υπομονή του καθώς και την αμέριστη βοήθεια του επί των λεπτών και μη ζητημάτων που αυτή η εργασία ασχολήθηκε. Η προσήλωση του στη λεπτομέρεια με δίδαξε την σημασία της και ομολογώ ότι έμαθα πολλά και χρήσιμα πράγματα από την όλη αυτή συνεργασία.

Ευχαριστίες επίσης επιθυμώ να αποτυπώσω στους κκ. Γ. Πλουμίδα και Β. Νιτσιάκο, Καθηγητές του τμήματος, για όσα έμαθα από εκείνους κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος, αλλά όχι τελευταίους, οφείλω να ευχαριστήσω το σύζυγο και όλη μου την οικογένεια για την υποστήριξη τους, υλική και συναισθηματική, σε όλη τη πορεία που προηγήθηκε.

Με εκτίμηση,

Έλα Βάρφη

Περίληψη

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να ερευνηθεί και να μελετηθεί ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάστηκε και καλύφθηκε από τις δύο μεγαλύτερες σε κυκλοφορία εφημερίδες *Zeri i Popullit* και *Rilindja Demokratike* – όργανα των δύο μεγάλων κομμάτων του Σοσιαλιστικού και του Δημοκρατικού αντίστοιχα, η μετάβαση του πολιτεύματος της Αλβανίας από τον κομμουνισμό στη δημοκρατία. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, στην εισαγωγή της εργασίας έγινε αναφορά στο ρόλο που διαδραματίζει ο Τύπος στην ιστορία, ενώ στο πρώτο μέρος της μελέτης έγινε επισκόπηση της ιστορίας της Αλβανίας, από την εποχή του Μεσοπολέμου μέχρι την πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο. Έγινε εκτενής αναφορά στη διαδικασία αλλαγής του πολιτεύματος, στην αναγκαιότητα των πολιτικών αλλαγών και στην έκρυθμη κατάσταση που επακολούθησε, με τις έντονες μέχρι βιαιότητας λαϊκές διαμαρτυρίες και τις πολιτικές ανακατατάξεις, που έλαβαν χώρα πριν από τις πρώτες εκλογές του 1991.

Το δεύτερο μέρος της μελέτης είναι αφιερωμένο στην προσέγγιση του Τύπου στα τεκταινόμενα της χώρας κατά την περίοδο που μεσολάβησε ανάμεσα στις δύο εκλογικές αναμετρήσεις, του 1991 και 1992. Αφού παρουσιάστηκε η κατάσταση που επικρατούσε στον αλβανικό Τύπο της εποχής, έγινε εκτενέστερη αναφορά στις δύο αντιπολιτευόμενες εφημερίδες. Στη συνέχεια, μέσα από την αρθρογραφία τους, μελετήθηκε ο τρόπος που έβλεπαν και παρουσίαζαν την έκρυθμη πολιτική και κοινωνική κατάσταση στη χώρα. Επίσης, μελετήθηκε και το πώς μεθοδεύονταν η αντιπαλότητά τους, και οι θέσεις που απηχούσαν σε ζητήματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής.

Τα ευρήματα της έρευνας έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και φωτίζουν σημαντικές όψεις της πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης σε μια χώρα η οποία επί 45 και πλέον έτη βρισκόταν κάτω από ένα πολύ σκληρό κομμουνιστικό καθεστώς απομόνωσης από το παγκόσμιο γίγνεσθαι. Σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από την έρευνα είναι ο τρόπος με τον οποίο ασκούσαν η προπαγάνδα των δύο πολιτικών αντιπάλων μέσω των δημοσιογραφικών οργάνων τους.

Abstract

The aim of this study is to investigate the way of presentation the transition of the regime from communism to democracy in Albania, by the two largest newspapers of the two major parties (*Zeri i Popullit* and *Rilindja Demokratike*),. According to the followed methodology, the introduction of labor was reference to the role played by the press in history. The first part of the study was an overview of Albania's history, from the interwar period to the first postwar period. An extensive reference to the regime change process, the need for political change and unsettled situation ensued, with intense brutality until popular protests and political upheavals that took place before the first elections of 1991.

The second part of the study is devoted to the approach the Albanian press during the intervening period between the two elections, 1991 and 1992. After having presented the situation in the Albanian press of those times, became more extensive reference to two opposition newspapers of the two opposing major parties. Then, through the articles of the two opposed newspapers, studied the way they saw the political and social situation of the country. It also studied the way that they arrange their rivalry, and the positions echoed in domestic and foreign policy issues.

The findings has a particular interest, because illuminates very important aspects of the political and the social situation of the country, which was under a very hard communist isolation for 45 years about, away from world affairs. The most important factors which arising from this research is the way of the propaganda that followed by both of the political opponents, practiced by the two newspapers. Both of them, used propaganda tactics, often distorting news and concepts in order to pass to the people the positions of the respective parties, which in a "war" election landscape were trying to impose and impress, domestically and in abroad, in order to win the elections and occupy the government's power.

Ευρετήριο Εικόνων

Εικόνα 4.1: Το πλήθος αποκαθλώνει το άγαλμα του Ενβέρ Χότζα στα Τίρανα.....	37
Εικόνα 4.2: Ο Ραμίζ Αλία σε στιγμιότυπο από συγκέντρωση του κόμματός του.....	38
Εικόνα 4.3: Σαλί Μπερίσα. Ο αρχηγός του Δημοκρατικού Κόμματος Αλβανίας.....	39
Εικόνα 5.1: Τα κεντρικά γραφεία της ΖΡ στη δεκαετία του 1980.....	50
Εικόνα 5.2: Αλβανοί πολίτες κρατούν με ενθουσιασμού το πρώτο φύλλο της εφημερίδας RD στις 05/01/1991.....	51
Εικόνα 6.1: Ο Ενβέρ Χότζα κατά την επίσκεψή του την Κίνα.....	82
Εικόνα Β.1: Εφημερίδα <i>Zeri i Popullit</i> (ΖΡ) Nr 262 (13518).....	90
Εικόνα Β.2: Εφημερίδα <i>Zeri i Popullit</i> (ΖΡ) Nr 264 (13520).....	91
Εικόνα Β.3: Εφημερίδα <i>Zeri i Popullit</i> (ΖΡ) Nr 265 (13521).....	92
Εικόνα Β.4: Εφημερίδα <i>Zeri i Popullit</i> (ΖΡ) Nr 266 (13522).....	93
Εικόνα Β.5: Εφημερίδα <i>Zeri i Popullit</i> (ΖΡ) Nr 26 (13658).....	94
Εικόνα Β.6: Εφημερίδα <i>Rilindja Demokratike</i> (RD) της 19/02/1992 [99].....	95
Εικόνα Β.7: Εφημερίδα <i>Rilindja Demokratike</i> (RD) της 04/03/1992 [103].....	96
Εικόνα Β.8: Εφημερίδα <i>Rilindja Demokratike</i> (RD) της 11/03/1992 [105].....	97
Εικόνα Β.9: Εφημερίδα <i>Rilindja Demokratike</i> (RD) της 18/03/1992 [108].....	98
Εικόνα Β.10: Εφημερίδα <i>Rilindja Demokratike</i> (RD) της 24/03/1992 [111].....	99

Ακρωνύμια

ΑΚΕ	Αλβανικό Κόμμα Εργασίας
ΔΚΑ	Δημοκρατικό Κόμμα Αλβανίας
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΚΕΑ	Κόμμα Εργασίας Αλβανίας
ΚΚΑ	Κομμουνιστικό Κόμμα Αλβανίας
ΣΚΑ	Σοσιαλιστικό Κόμμα Αλβανίας
HRW	Human Rights Watch
RD	Rilindja Demokratike
ZP	Zeri i Popullit

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Ο ΤΥΠΟΣ ΩΣ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Από το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα, η έντυπη ενημέρωση καθιερώθηκε ως μια σημαντική δύναμη μέσα στις δυτικές κοινωνίες. Οι εφημερίδες και τα περιοδικά έγιναν υπολογίσιμοι παράγοντες και επηρέαζαν με τρόπο ενεργό τις διάφορες εξελίξεις που λάμβαναν χώρα σε όλα τα επίπεδα. Με τον τηλεγράφο πολλαπλασιάστηκαν κατά πολύ οι δυνατότητες της στιγμιαίας αναμετάδοσης των γεγονότων και το επάγγελμα του δημοσιογράφου αναβαθμίστηκε. Ενώ στις μεγάλες πόλεις ο πληθυσμός αυξανόταν με ραγδαίους ρυθμούς, ανάλογα αυξανόταν και η παρουσία του Τύπου. Οι εκδότες των εφημερίδων και των περιοδικών απέκτησαν κύρος σε ό,τι αφορά στα δημόσια δρώμενα. Προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι εκπρόσωποι του Τύπου άρχισαν να ανταγωνίζονται μεταξύ τους ως προς τη δραματοποίηση των γεγονότων, αλλά και τη δημιουργία έντονων εντυπώσεων στο αναγνωστικό κοινό, φαινόμενο που έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στη σύγχρονη εποχή (Μπαντιμαρούδης, 2006: 34-35).

Ο Τύπος, από τη βιομηχανική επανάσταση και ύστερα, θεωρείται ως μια κύρια πηγή μαρτυρίας. Σημαντικό χαρακτηριστικό του, ως παράγοντας ιστορικής μαρτυρίας, είναι το ότι καταγράφει και παραδίδει στις μελλοντικές γενεές τα διάφορα ιστορικά γεγονότα σύγχρονα με την εποχή του. Όμως, ο σημαντικός ρόλος του Τύπου ως ιστορική μαρτυρία δεν σημαίνει πως τον καθιστά ένα μέσο ουδέτερο και αδιάβλητο, εφ' όσον δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί πως οι προθέσεις των συντελεστών του διακατέχονται από αγνά κίνητρα. Δεν εκφράζει απόψεις μόνο μέσω της σχολιογραφίας και της αρθρογραφίας, πολλές φορές άκρως υποκειμενικές, αλλά το ίδιο συμβαίνει και με την ειδησεογραφία. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια οι ειδήσεις μεταδίδονται περισσότερο σχολιασμένες και τα ρεπορτάζ μπορούν εύκολα να αναδείξουν τα θέματα μέσα από διάφορες παραμορφώσεις, έτσι ώστε να γίνονται αποπροσανατολιστικά σε σχέση με την αληθινή διάσταση των γεγονότων της κάθε εποχής. Ο Τύπος δεν λειτουργεί μόνο σαν μια αντιγραφή της πολυδιάστατης εκάστοτε «πραγματικότητας», αλλά συνήθως διαδραματίζει και πρωταγωνιστικό ρόλο σε πολιτικές διαμάχες, ενώ είναι πασιφανές πως υποστηρίζει καθεστώτα ή τους εναντιώνεται, αναδεικνύει, στοχοποιεί ή καταστρέφει διάφορα πρόσωπα στο κοινωνικό και στο πολιτικό πεδίο, ενώ παράλληλα μπορεί να εξυπηρετεί ιδιωτικά, συντεχνιακά, κομματικά ή εθνικά-κρατικά συμφέροντα, που κάποιες φορές εναντιώνονται στην

έννοια του δικαίου. Από την άλλη μεριά, προάγει τον πολιτισμό κάθε τόπου, αλλά ταυτόχρονα μπορεί και να λειτουργεί ως συντηρητικό ανάχωμα, αντιδραστική τροχοπέδη, ή να κάνει προσπάθειες ώστε να κρατήσει κάποια κριτική απόσταση, ενώ μέσα στους κόλπους του μπορεί να υπάρχει λαϊκισμός σε έξαρση (Μπουκάλας, 2015).

Στη μελέτη για την επίδραση του Τύπου στην πρόσληψη της ιστορικής πραγματικότητας της κάθε εποχής, δεν μπορεί να αγνοηθεί και το γεγονός ότι ο Τύπος λειτουργεί όχι μόνο ως διαμορφωτής, αλλά και ως βασικός παράγοντας δημιουργίας της κοινής γνώμης. Δηλαδή, συμμετέχει λιγότερο ή περισσότερο άμεσα στις πολιτικές εξελίξεις μέσω των επιλογών των πολιτικών συντακτών, των αναλυτών, των ειδικών των σφυγμομετρήσεων και της πολιτικής επικοινωνίας. Όλοι αυτοί παράγουν την «κοινή γνώμη» την οποία εκφράζουν, της δίνουν ερμηνείες, την αναλύουν, αλλά και την εμπορεύονται. Με αυτούς τους τρόπους και έχοντας παράλληλα στη διάθεσή τους όλα τα τεχνολογικά μέσα, δίνουν την εντύπωση αληθινής ύπαρξης σε μια τεχνητά κατασκευασμένη από τους ίδιους «κοινή γνώμη» (Campagne, 2006: 10-11).

Παρά τις όποιες όμως αδυναμίες του, ο Τύπος αποτελεί σαφώς μια σημαντική μαρτυρία της κάθε ιστορικής περιόδου. Για τους ερευνητές - ιστορικούς η αποδελτίωση διαφορετικών εντύπων μπορεί να δώσει σημαντικές πληροφορίες που θα μελετηθούν και θα τεθούν σε κρίσεις και συγκρίσεις, ώστε να αναδυθεί η ουσία των ιστορικών γεγονότων μέσα από μια πρισματική οπτική. Επιπλέον, σημαντικές πληροφορίες για την επικρατούσα κατάσταση σε κάποια δεδομένη ιστορική στιγμή μπορούν να δώσουν και οι διαφορετικές τοποθετήσεις των αντίπαλων (πολιτικά, ιδεολογικά κλπ.) εντύπων. Οι αποκλίσεις στην παρουσίαση των γεγονότων και οι διαφορές στις απόψεις των αρθρογράφων και των αναλυτών μπορούν να προσφέρουν στην ιστορική έρευνα ένα πλούσιο πεδίο για την ανασύνθεση της ιστορικής πραγματικότητας της εκάστοτε εποχής.

Η παρούσα εργασία αφορά τη μετάβαση του πολιτεύματος της Αλβανίας από τον Κομμουνισμό στην πολυκομματική Δημοκρατία, μέσα από τις μαρτυρίες που προέρχονται από τον τύπο της εποχής. Στο πρώτο μέρος, αφού γίνει μια σύντομη επισκόπηση της ιστορίας της Αλβανίας από το 1944 έως σήμερα, το ενδιαφέρον θα εστιαστεί στο κομβικό έτος 1991, όπου έλαβε χώρα η αλλαγή του πολιτεύματος και έγιναν οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές. Το δεύτερο μέρος της εργασίας θα καλύψει την έρευνα που αφορά τη στάση του Τύπου απέναντι σε αυτά τα γεγονότα. Θα δοθεί έμφαση στη στάση του Τύπου κατά τις εκλογές του 1992 και την

κυβερνητική αλλαγή. Επίσης θα ερευνηθεί ο τρόπος επιρροής του Τύπου στην κοινή γνώμη της Αλβανίας, ενώ θα γίνει ιδιαίτερη μνεία σε δύο συγκεκριμένες εφημερίδες (Zeri i Popullit και Rilindja Demokratike), με στόχο να ερευνηθούν οι αντιθέσεις ή η συμφωνία τους ως προς την παράθεση των γεγονότων, καθώς και οι κριτικές τους επάνω στην πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στην Αλβανία εκείνη την περίοδο.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:
Η ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

1 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1944 ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΑ

1.1 Η Αλβανία λίγο πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Το κομμουνιστικό καθεστώς του Ενβέρ Χότζα

Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου η δημοκρατία στα Βαλκάνια αντί να βρεθεί σε εξελικτική πορεία, απέτυχε καταλήγοντας στις δικτατορίες των βασιλιάδων, όπως του Αλέξανδρου στη Γιουγκοσλαβία, του Μπόρις στην Βουλγαρία, του Καρόλου στη Ρουμανία και του Αχμέτ Ζώγου στην Αλβανία. Συνέπεια αυτής της κατάστασης για την Αλβανία ήταν το να υποπέσει στην κυριαρχία της φασιστικής Ιταλίας μετά από την εισβολή τη Μεγάλη Παρασκευή του 1939. Στις 11 Απριλίου ο κόμης Τσιάνο πήγε στα Τίρανα για να οργανώσει τη «Νέα Τάξη», την οποία ήταν μια συνέλευση μεγαλοϊδιοκτητών που την ονόμασε Συντακτική. Στη συνέχεια, διόρισε ως πρωθυπουργό το Σεφκέτ Βερλάτσι, αντίπαλο του βασιλιά Ζώγου ο οποίος εξορίστηκε, ψηφίζοντας παράλληλα την ένωση με την Ιταλία και προσφέροντας το στέμμα στο βασιλιά της Ιταλίας, Βίκτωρα Εμμανουήλ Γ΄. Η κυβέρνηση του Βερλάτσι -ως μαριονέτα των Ιταλών- ασκούσε πολιτική εξιταλισμού της Αλβανίας, όπως και εκβιασμών στα οικονομικά όπου επέφεραν την καταστροφή της παραδοσιακής αλβανικής βιοτεχνίας (Καστελλάν, 1991: 609-610).

Εν τω μεταξύ, το κομμουνιστικό κίνημα της Αλβανίας είχε αρχίσει να ωριμάζει. Μετά από τα χτυπήματα που είχε δεχτεί από τη δικτατορική διακυβέρνηση του Αχμέτ Ζώγου (ένας φύλαρχος που αργότερα έγινε Πρωθυπουργός, Πρόεδρος της Αλβανίας και Βασιλιάς των Αλβανών) δεν ήταν σε θέση να δημιουργήσει πυρήνες αντίστασης μέσα στη χώρα. Αυτός ήταν και ο λόγος που το κίνημα της αντίστασης κατά του καθεστώτος, στο οποίο συμπεριλαμβάνονταν και οι κομμουνιστές, βρήκε στέγη για αρκετά χρόνια στο εξωτερικό (Σκουλίδας, 2012: 214). Οι ηγέτες της επανάστασης, όπως και πολλοί άλλοι πολιτικοί πρόσφυγες, εγκατέλειψαν την Αλβανία αλλά συνέχισαν να αγωνίζονται κατά μικρές ομάδες σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, όπως την Ιταλία, τη Γαλλία και την Αυστρία. Όταν, όμως, η Αλβανία ανέπτυξε ισχυρότερους δεσμούς με τη φασιστική Ιταλία οι Αλβανοί πρόσφυγες που βρίσκονταν εκεί κατέφυγαν και εκείνοι στην Αυστρία, ενδυναμώνοντας την κοινότητα των

προσφύγων της Βιέννης που αποτελούνταν από αντιτιθέμενους στο καθεστώς του Ζόγου. Βέβαια, το αλβανικό επαναστατικό κίνημα του Μεσοπολέμου δεν ταυτίζεται με το κομμουνιστικό κίνημα, αλλά λόγω της ιστορικής συγκυρίας οι διάφοροι αλβανικοί αντιφασιστικοί και αντιμπεριαλιστικοί κύκλοι συγχρωτίστηκαν με τις επαναστατικές δυνάμεις που δεν προέρχονταν μόνο από την Αλβανία αλλά είχαν δράση στα Βαλκάνια όπως και σε άλλες περιοχές (Puto και Pollo, 1979: 279-280).

Όταν τον Ιούνιο του 1940 η Ιταλία μπήκε στον πόλεμο σαν σύμμαχος της χιτλερικής Γερμανίας, η ιταλική κυβέρνηση έκανε πολλές προσπάθειες για να προσεταιριστεί τον αλβανικό λαό, τονίζοντας την επικείμενη δράση της εναντίον της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας και δίνοντάς του ελπίδες για εθνική ενότητα με την ενσωμάτωση στη μητέρα-πατρίδα του Κοσσόβου και της Τσαμουριάς. Όμως, παρά την ταύτιση της αλβανικής κυβέρνησης με τη φασιστική Ιταλία, ο αλβανικός λαός δεν δίστασε να κάνει εμφανή την αποδοκιμασία του προς την ιταλική επιθετικότητα (Puto και Pollo, 1979: 296). Τον Οκτώβριο του 1940 η Ιταλία εισέβαλε στην Ελλάδα μέσω της Αλβανίας. Κατά το διάστημα 1941-43, έγινε μια πρόσκαιρη ένωση του Κοσσυφοπεδίου με την Αλβανία (Vickers, 1997: 199-203).

Οι κομμουνιστικές ομάδες που συμμετείχαν στην αντίσταση κατά των κατακτητών δεν είχαν συμπαγή δράση. Όμως, οι συνθήκες απαιτούσαν τη δημιουργία ενός ενιαίου Κομμουνιστικού Κόμματος. Τα εμπόδια ήταν πολλά για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, ενώ υπήρχαν μεταξύ αυτών των ομάδων διάφορες τριβές λόγω κάποιων ιδεολογιών και των οργανωτικών διαφορών. Με την είσοδο της Σοβιετικής Ένωσης στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο άλλαξαν πολλά δεδομένα. Η αλβανική αντιφασιστική αντίσταση απέκτησε έναν πολύ ισχυρό σύμμαχο και αυτό το γεγονός τη βοήθησε να ισχυροποιηθεί. Οι κομμουνιστικές ομάδες αντίστασης κατέληξαν τελικά σε μια συμφωνία συνεργασίας και έτσι οργανώθηκε μια κοινή δράση. Μέσα από τη διαδικασία για την ένωση και τη συμπόρευση των Αλβανών κομμουνιστών γεννήθηκε Κομμουνιστικό Κόμμα της Αλβανίας, ενώ ο δραστήριος και μαζικός καθοδηγητής, Ενβέρ Χότζα, αναδείχθηκε και επιβλήθηκε ως αρχηγός του (Puto και Pollo, 1979: 296).

Στις 29 Νοεμβρίου 1944, η Αλβανία απελευθερώθηκε από τα κατοχικά στρατεύματα, ενώ παράλληλα προετοιμαζόταν η έλευση του κομμουνιστικού καθεστώτος υπό την ηγεσία του Ενβέρ Χότζα, ο οποίος έγινε Γραμματέας του Κόμματος Εργασίας. Ο κόκκινος στρατός της ΕΣΣΔ δεν εισέβαλε ως απελευθερωτής στην Αλβανία και οι οπαδοί του Χότζα διακήρυξαν πως

η χώρα απελευθερώθηκε με τις δικές της δυνάμεις. Όμως, στην πραγματικότητα η Αλβανία βοήθηθηκε σε μεγάλο βαθμό από τον Τίτο, τον μεταπολεμικό ιδρυτή του Γιουγκοσλαβικού κράτους, με το συντονισμό της δράσης των Αλβανών και των Γιουγκοσλάβων ανταρτών, υπό το όραμα για μια Αλβανία την οποία αντιλαμβανόταν ως την έβδομη ή όγδοη σοσιαλιστική Δημοκρατία μιας ομοσπονδίας Σλάβων του Νότου. Το Μάιο του 1944 το κομμουνιστικό κόμμα της Αλβανίας συγκάλεσε στην Πρεμετή το πρώτο αντιφασιστικό συνέδριο εθνικής απελευθέρωσης, υπό την προεδρία του Ενβέρ Χότζα, του γενικού γραμματέα του Κόμματος, κατά το οποίο έλαβε διάφορες αποφάσεις με κυριότερη τον εξοβελισμό της βασιλείας. Στις 22 Οκτωβρίου του ίδιου έτους ο Χότζα έγινε πρόεδρος και υπουργός Άμυνας της ανακηρυχθείσας Δημοκρατικής Κυβέρνησης της Αλβανίας, με συνεργάτες αποκλειστικά κομμουνιστές. Το Νοέμβριο οι γερμανικές δυνάμεις αποτραβήχτηκαν από την Αλβανία η οποία και ελευθερώθηκε. Η νίκη ήταν με το μέρος των Αλβανών κομμουνιστών οι οποίοι αφού εξόντωσαν τους εσωτερικούς τους αντιπάλους ύστερα από αιματηρή εκκαθάριση, υπό την προστασία του Τίτο, ο οποίος είχε βλέψει να προσαρτήσει την Αλβανία με την αποδοχή του Στάλιν, ο οποίος, όμως, αγνοούσε τις ιδιαιτερότητες μιας χώρας όπως η Αλβανία (Καστελλάν, 1991: 655-657).

Μετά την απελευθέρωση η πλειοψηφία του λαού τασσόταν υπέρ μιας εξουσίας η οποία θα εργαζόταν για τον ίδιο το λαό και όχι στους πλούσιους γαιοκτήμονες, που πριν από τον πόλεμο και επί της βασιλείας του Ζώγκ(ου) είχαν απεριόριστη εξουσία μαζί με τη μεγαλοαστική εμπορική τάξη. Έτσι, όταν ξεκίνησε ο αγώνας για την απελευθέρωση της Αλβανίας από τους ξένους κατακτητές, γεννήθηκε παράλληλα και το αίτημα της κοινωνικής απελευθέρωσης. Γενικά, οι ελπίδες του αλβανικού λαού στηρίχθηκαν στις υποσχέσεις για μια μεταπολεμική πολιτική κατάσταση η οποία θα διαπνεόταν από τα δημοκρατικά ιδεώδη. Όμως, κατά τη διανομή των περιοχών σε σφαίρες επιρροής μεταξύ των μεγάλων Δυνάμεων κατά τη Διάσκεψη της Γιάλτας, στις 4 Φεβρουαρίου 1945, η Αλβανία κατατάχθηκε στις χώρες της σοβιετικής επιρροής. Το ΚΚΑ έχοντας ηγηθεί του πατριωτικού μετώπου κατά τη διάρκεια του πολέμου και μέσα από την προπαγάνδα που ασκούσε, υποσχόμενο ισότητα και Λαϊκή Δημοκρατία, επικράτησε με τον Ενβέρ Χότζα να γίνεται ο απόλυτος κυρίαρχος του πολιτικού και κοινωνικού τοπίου στη μεταπολεμική Αλβανία (Νίνα, 2007: 70-73).

Στην Αλβανία το Κομμουνιστικό Κόμμα άργησε να ιδρυθεί. Έως τη δεκαετία του 1920 ήταν η μόνη χώρα των Βαλκανίων όπου δεν υπήρχε κομμουνιστική κομματική οργάνωση. Τον Αύγουστο του 1928 έγινε η επίσημη ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος Αλβανίας στη

Σοβιετική Ένωση, απ' όπου μέλη του στάλθηκαν στην πατρίδα τους έχοντας ως αποστολή την οργάνωση του κομμουνιστικού κινήματος. Έφτιαξαν πυρήνες σε μεγάλες πόλεις, οι οποίοι πάλεψαν με διάφορες διασπαστικές τάσεις κάποιων Αλβανών διανοούμενων, όπως και με ιδεολογικές διαφορές που προέκυπταν. Αυτά τα μέλη σχημάτισαν πυρήνες σε μεγάλες πόλεις, με στόχο την καταπολέμηση των διασπαστικών τάσεων, τις οποίες υποκινούσαν ορισμένοι Αλβανοί διανοούμενοι, αλλά και για την αντιμετώπιση των ιδεολογικών διαφορών που προέκυπταν. Το 1941 υπήρχαν οκτώ διαφορετικές ομάδες, κάποιες από τις οποίες είχαν έρθει σε ρήξη με τη Σοβιετική Ένωση. Τα μέλη του αλβανικού ΚΚ ήταν νέοι άνθρωποι, όπως και πολλοί δυσαρεστημένοι φτωχοί αγρότες οι οποίοι βρίσκονταν στο περιθώριο από το προηγούμενο καθεστώς. Η στρατολόγηση των μελών του κόμματος είχε ως δέλεαρ την απελευθέρωση από την ξένη κατοχή, τις αγροτικές μεταρρυθμίσεις και βέβαια την υπόσχεση της κοινωνικής αλλαγής. Ο Ενβέρ Χότζα, ο οποίος ήταν οργανωτής του Κόμματος στην Κορυτσά, έγινε ο Γραμματέας του ΚΚ Αλβανίας. Γεννημένος στο Αργυρόκαστρο το 1908 από μουσουλμάνους γονείς, ο Χότζα σπούδασε με κρατική υποτροφία στο Παρίσι και εκεί ήρθε σε επαφή με Αλβανούς κομμουνιστές, οι οποίοι ήταν τότε εξόριστοι. Μετά από νομικές σπουδές και στις Βρυξέλλες επέστρεψε στη χώρα του όπου δίδαξε γαλλικά στην Κορυτσά (Vickers, 1997: 204-206).

Στις 17 Νοεμβρίου 1944 απελευθερώθηκαν τα Τίρανα και στις 29 του ίδιου μήνα πραγματοποιήθηκε η ολοκληρωτική απελευθέρωση της χώρας και ο Ενβέρ Χότζα, ως νικητής του αλβανικού εμφυλίου του 1944, σχημάτισε κυβέρνηση και ξεκίνησε τις πρώτες σοσιαλιστικές μεταρρυθμίσεις. Έτσι, η Αλβανία η πιο φτωχή και μικρή χώρα των Βαλκανίων μετά τον πόλεμο, έγινε η πιο ριζοσπαστική από τις υπόλοιπες χώρες του ανατολικού μπλοκ (Βερέμης, 2016: 94). Το 1945 πραγματοποιήθηκε η αγροτική μεταρρύθμιση, καθώς το καθεστώς αφαίρεσε καλλιεργήσιμη γη που κατείχαν μεγάλοι γαιοκτήμονες και την προσέφερε στους φτωχούς αγρότες προς καλλιέργεια. Επίσης, επιβλήθηκε κρατικός έλεγχος στις βιομηχανίες και στις μετοχικές εταιρίες, ενώ παράλληλα το καθεστώς προχώρησε σε εθνικοποίηση ξένων περιουσιών και της Τράπεζας της Αλβανίας. Την ίδια χρονιά έγιναν εκλογές για Συντακτική Συνέλευση, όπου το Λαϊκό Μέτωπο Αλβανίας έλαβε το 93% του συνόλου των ψήφων, ενώ στις αρχές του 1946 η Αλβανία ανακηρύχθηκε Λαϊκή Δημοκρατία και σε σύντομο χρονικό διάστημα ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα που εδραίωσε τους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς μετασχηματισμούς. Στις αρχές του 1947 ο ιδιωτικός τομέας της οικονομίας σταμάτησε εντελώς

τη λειτουργία του. Με την πολύπλευρη υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης και άλλων κρατών με κομμουνιστικά καθεστώτα η χώρα προχώρησε στη σοσιαλιστική οικοδόμηση, καθιστώντας την Αλβανία αγροτο-βιομηχανική χώρα (Χρηστίδης, 2003: 23-24 και Vickers, 1997: 204-206).

Η μεταπολεμική Αλβανία, όμως, παρά τις διακηρύξεις του Χότζα, παρέμεινε η περισσότερο οπισθοδρομική ευρωπαϊκή χώρα. Το νέο καθεστώς έλαβε μια σειρά από μέτρα κατά των «κερδοσκόπων – εκμεταλλευτών του πολέμου», όπως χαρακτηρίζει τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, έκανε δημεύσεις και εθνικοποίηση των βιομηχανιών και των μεταφορών, όπως και όλων των οικονομικών υποδομών που είχε αφήσει πίσω η ιταλική κυριαρχία, όπου ήταν οι πιο σημαντικές στη χώρα. Με την αγροτική μεταρρύθμιση και τους συνεταιρισμούς συμπληρώθηκε η πολιτική του νέου καθεστώτος. Όμως, όλες αυτές οι αλλαγές που θέλησε να επιφέρει το καθεστώς του Χότζα είχαν σοβαρά εμπόδια λόγω των φυλετικών και εθνικιστικών ανταγωνισμών, αλλά και βίαιες αντιπαραθέσεις μεταξύ Βορρά, Κέντρου και Νότου (Αναλίσ, 2005: 92-93).

Ενώ κατά τις δύο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες οι χώρες από τις δύο πλευρές του Σιδηρού Παραπετάσματος σημείωσαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, οι αγροτικές κοινωνίες τους έκαναν άλματα προς το σύγχρονο αστικό βίο και οι πόλεις επεκτάθηκαν με εκπληκτικούς ρυθμούς, στην Αλβανία τα πράγματα εξελίσσονταν διαφορετικά (Μαζάουερ, 2015: 224-225). Παρά τις μεταρρυθμίσεις, το πρόβλημα της ανοικοδόμησης της κατεστραμμένης οικονομίας από τον πόλεμο δεν λύθηκε. Για την αντιμετώπιση των δυσχερειών σε σχέση με τις υποδομές, τις βιομηχανικές μονάδες, τα οδικά δίκτυα, την ανοικοδόμηση χωριών κλπ., το καθεστώς οργάνωσε βιαστικά ταξιαρχίες και τάγματα εργασίας εργατών και αγροτών (Vickers, 1997: 204-206).

Αξίζει να σημειωθεί πως την περίοδο 1944 - 1948, το Κομμουνιστικό Κόμμα της Αλβανίας ήταν υπό την επιρροή του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβίας και του ηγέτη της, Τίτο. Η γιουγκοσλαβική κομμουνιστική ηγεσία επεδίωκε τη δημιουργία μιας Βαλκανικής Συνομοσπονδίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Γιουγκοσλαβία, λόγω της θέσης και του κύρους της, θα διαδραμάτιζε έναν πρωτεύοντα ρόλο. Αυτό δεν άρεσε στους Σοβιετικούς, οι οποίοι συνέστησαν στους Γιουγκοσλάβους να εγκαταλείψουν αυτούς τους σχεδιασμούς. Όμως, η ιδέα της Βαλκανικής Συνομοσπονδίας δεν εγκαταλείφτηκε από τα κομμουνιστικά κόμματα Αλβανίας και Γιουγκοσλαβίας, τα οποία αντάλλασσαν επιστολές για την προώθηση αυτής της ιδέας μετά τη λήξη του πολέμου. Η συμφωνία των Αλβανών κομμουνιστών με το όραμα των

ενωμένων Βαλκανίων εκφράστηκε άμεσα στο Συνέδριο της Πρεμετής το Μάιο του 1944. Εκεί, ο Χότζα μίλησε ανοιχτά για την ιδέα της συναδέλφωσης με το γιουγκοσλαβικό λαό υποστηρίζοντας χωρίς περιστροφές τη δημιουργία της Βαλκανικής Συνομοσπονδίας. Εν τω μεταξύ, κατόπιν συγκατάθεσης της ηγεσίας της ΕΣΣΔ, η Γιουγκοσλαβία έγινε κατά κάποιον τρόπο επικυρίαρχος της Αλβανίας και τον Αύγουστο του 1944 οι ένοπλες αντιστασιακές δυνάμεις της Αλβανίας και της Γιουγκοσλαβίας ξεκίνησαν κοινές επιχειρήσεις εναντίον των Γερμανών. Κατά τη διάρκεια του κοινού αγώνα των δύο μερών, δημιουργήθηκαν τριβές με κυριότερη τη σφαγή από τους Σέρβους των Αλβανών του Κοσσόβου που συνεργάστηκαν με τους Ναζί. Αυτές οι εκκαθαρίσεις μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς εξελίχθηκε σε εθνική εκκαθάριση εις βάρος των Αλβανών της περιοχής. Οι Αλβανοί αντέδρασαν και σημειώθηκαν μεγάλης έντασης συγκρούσεις μεταξύ Σέρβων και Αλβανών (Ντάγιος, 2004: 28-31 και Σφέτας, 2012: 113).

Οι Αλβανοί κομμουνιστές δεν μπόρεσαν να αντιδράσουν με αποφασιστικότητα στη στάση των Γιουγκοσλάβων και δεν αντέδρασαν ουσιαστικά σε αυτή την κατάσταση. Τελικά όμως, ο Χότζα μη μπορώντας να αγνοήσει τις γιουγκοσλαβικές απειλές και φοβούμενος μη χάσει την εξουσία, έκανε κάποιες νύξεις προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, στοχεύοντας σε κάποια υποστήριξη και αναγνώριση του αλβανικού κινήματος, παρά το γεγονός ότι δεν εμπιστευόταν τις δυνάμεις των Συμμάχων. Η ανταπόκριση των Συμμάχων δεν ήταν ευνοϊκή για το Χότζα, του οποίου η καχυποψία προς αυτούς μεγάλωνε και έτσι ωθήθηκε σε στενότερες επαφές με τους Σοβιετικούς και τους Γιουγκοσλάβους. Σε μια τελική προσπάθεια οι συμμαχικές δυνάμεις ζήτησαν από το Χότζα να μείνουν στη χώρα μέχρι την αναγνώριση της αλβανικής κυβέρνησης, αλλά εκείνος αρνήθηκε (Ντάγιος, 2004: 32, 34).

Έτσι, η Αλβανία μένοντας υπό την επιρροή του κομμουνιστικού μπλοκ προσπάθησε να αντιμετωπίσει τα πολύ μεγάλα προβλήματα της οικονομίας της αποκλειστικά με τη βοήθεια της Γιουγκοσλαβίας. Η βοήθεια αυτή, όμως, κρίθηκε ανεπαρκής και αναποτελεσματική για την αντιμετώπιση των τεράστιων αναγκών της χώρας. Ο Τίτο, εκτός από τη στρατιωτική βοήθεια, έστειλε στην Αλβανία σημαντικές ποσότητες σιτηρών και τροφίμων, όπως και ειδικούς γιατρούς, καλλιτέχνες και δασκάλους της σερβοκροατικής και της ρωσικής γλώσσας. Εισακούοντας τα αιτήματα της αλβανικής κυβέρνησης, η Γιουγκοσλαβία ανέπτυξε ένα σχέδιο ανάκαμψης της αλβανικής οικονομίας. Εν τω μεταξύ, το καθεστώς του Χότζα επιδίδετο σε διώξεις των αντιφρονούντων υπό το πρόσχημα της εκκαθάρισης των συνεργατών των κατοχικών

δυνάμεων. Η επιβολή της κομμουνιστικής δικτατορίας γινόταν με πολύ σκληρά μέτρα, που συμπεριλάμβαναν φυλακίσεις, θανατικές ποινές σε αντικαθεστωτικούς και άλλες αγριότητες. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε τριβές στους κόλπους του κόμματος και ο Χότζα άρχισε να υποπτεύεται κάποια μέλη του που είχαν στενότερες σχέσεις με τη Γιουγκοσλαβία, ενώ εκεί υπήρχαν φόβοι ότι η Αλβανία θα μπορούσε να οδηγηθεί προς τη Δύση, απομακρυσμένη από τις κομμουνιστικές χώρες (Ντάγιος, 2004: 80–85).

Επιπλέον, κατά την εποχή του Ψυχρού Πολέμου η Ελλάδα και η Αλβανία βρέθηκαν στους δύο αντίπαλους πολιτικούς και στρατιωτικούς σχηματισμούς. Οι Αλβανοί κομμουνιστές, κατά τη διάρκεια του ελληνικού εμφυλίου πολέμου είχαν ήδη αναλάβει την εξουσία και συνέδραμαν το Δημοκρατικό Στρατό, ο οποίος πολεμούσε εναντίον του Εθνικού Στρατού της Ελλάδας. Μετά τη ρήξη του Τίτο με την Κομμουνιστική Αλβανία, ο Χότζα δεν άλλαξε τακτική απέναντι στον ελληνικό εμφύλιο. Μάλιστα, έδωσε άδεια στους ηττημένους του Δημοκρατικού Στρατού να εισέλθουν στην Αλβανία. Έτσι, το καλοκαίρι του 1949 αρκετοί ηττημένοι Έλληνες αντάρτες πέρασαν τα ελληνο-αλβανικά σύνορα (Σκουλίδας, 2014. www.eens.org/EENS_congresses/2014/skoulidas_elias.pdf. Ανακτήθηκε στις 2/11/2016 και Σκουλίδας, 2015. <http://coldwar.gr/1.4.2-2.3.2-3.4.2.pdf>. Ανακτήθηκε στις 14/11/2016).

Μέσα από τις περίπλοκες και δύσκολες καταστάσεις της εποχής, μεταξύ των δύο κομμουνιστών ηγετών, Χότζα και Τίτο, δημιουργούνταν πια αρκετές σοβαρές τριβές και αντιπαράθεσεις, που κυρίως πήγαζαν από τις εξουσιαστικές τάσεις της Γιουγκοσλαβίας. Όταν επήλθε ρήξη μεταξύ Τίτο και Στάλιν, ο Χότζα βλέποντας το σοσιαλιστικό μπλοκ να αποκηρύσσει τη Γιουγκοσλαβία, διέκοψε τις σχέσεις του και απομάκρυνε από το κόμμα τα στελέχη που ήταν φιλικά προσκείμενα με το καθεστώς του Τίτο (Χρηστίδης, 2003: 25-26).

Ως μια από τις κυριότερες αφορμές απομάκρυνσης Αλβανίας και Γιουγκοσλαβίας θεωρήθηκε η ανάμειξη του Γραφείου Πληροφοριών του ΚΚΑ, το οποίο κατηγορούσε τη Γιουγκοσλαβία ότι είχε απομακρυνθεί από τη μαρξιστική καθοδήγηση τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Το ΚΚΑ υιοθέτησε τις θέσεις του Γραφείου Πληροφοριών και προχώρησε στην καταδίκη της γιουγκοσλαβικής πολιτικής στην Αλβανία και η κυβέρνηση εισηγήθηκε την αναθεώρηση του συνόλου των συμφωνιών μεταξύ των δύο κρατών, εκτός από το σύμφωνο φιλίας, συνεργασίας και αλληλοβοήθειας. Από την πλευρά της Γιουγκοσλαβίας δεν υπήρξε απάντηση στην αίτηση και η αλβανική κυβέρνηση τελικά αναγκάστηκε να καταγγείλει μόνο με

δική της πρωτοβουλία τις συμφωνίες. Στη συνέχεια, η ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΑ αποφάσισε να τερματιστεί η γιουγκοσλαβική ανάμειξη. Όργανα τα Κρατικής Ασφάλειας τέθηκαν υπό τον έλεγχο και τη διεύθυνση του Κόμματος, ενώ αποφασίστηκε να συσφιχτούν περισσότερο οι σχέσεις της Αλβανίας με την ΕΣΣΔ, αλλά και τις υπόλοιπες χώρες του υπαρκτού Σοσιαλισμού (Puto και Pollo, 1979: 344-345).

Μετά από την απομάκρυνση από τη Γιουγκοσλαβία, η Αλβανία διαμόρφωσε στενές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση, λαμβάνοντας σημαντική οικονομική βοήθεια και επιθυμώντας αυτή η προσέγγιση να βοηθήσει τη χώρα στην εκβιομηχάνισή της, ενώ το ΚΚΑ μετονομάστηκε σε Κόμμα Εργασίας Αλβανίας (ΚΕΑ) (Χρηστίδης, 2003: 35-36). Η περίοδος 1950-1955 ήταν η εποχή των άριστων σχέσεων μεταξύ ΕΣΣΔ και Αλβανίας (Αντωνόπουλος, 1995: 28). Διάφορα κομματικά στελέχη από την Ανατολική Ευρώπη, αλλά κυρίως Σοβιετικοί, επισκέπτονταν τα Τίρανα για να οργανώσουν τελετές προς δόξα του Κόκκινου Στρατού και του Στάλιν, που ήταν το είδωλο των Αλβανών κομμουνιστών. Όμως, μετά το συνέδριο του ΚΚΣΕ, το 1956, όταν και ακολούθησε η πολιτική της χαλάρωσης και κυριάρχησε η ομάδα του Χρουστσόφ, όπως και οι απόπειρες του Τίτο να προσεγγίσει τη νέα σοβιετική διοίκηση, ανησύχησαν το αλβανικό καθεστώς που είχε απαρνηθεί τον τιτοϊσμό και είχε θέσει στο περιθώριο -και σε αρκετές περιπτώσεις είχε εκτελέσει- Αλβανούς που ήταν φιλικοί προς τη Γιουγκοσλαβία (Αναλίσ, 2005: 176).

Οι σχέσεις μεταξύ Αλβανίας και ΕΣΣΔ άρχισαν να διαρρηγνύονται σταδιακά από την άνοδο του Χρουστσόφ στην εξουσία και εκδηλώθηκαν ιδεολογικές και πολιτικές διαφωνίες, οι οποίες οδήγησαν στην πλήρη ρήξη ανάμεσα στην Αλβανία και στην ΕΣΣΔ. Ο Χρουστσόφ προχώρησε σε μια αλλαγή κατεύθυνσης τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική της ΕΣΣΔ, χωρίς να διστάσει να παραβιάσει ακόμα και τις αποφάσεις που είχαν παρθεί από σημαντικές συγκεντρώσεις του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος (Puto και Pollo, 1979: 352).

Αφού ο Νικήτα Χρουστσόφ, αποκατέστησε σταδιακά τις σχέσεις με τη Γιουγκοσλαβία, οι δύο νέοι σύμμαχοι άρχισαν να δείχνουν τη δυσαρέσκειά τους προς το αυταρχικό καθεστώς του Χότζα, όπου ο Χρουστσόφ έφτασε στο σημείο να κάνει προσπάθειες ανατροπής του, οι οποίες όμως απέτυχαν (Χρηστίδης, 2003: 36-37). Εν τω μεταξύ, ο Χότζα είχε προχωρήσει σε τόσο τολμηρά μέτρα κρατικοποιήσεων που ούτε η ΕΣΣΔ δεν είχε πραγματοποιήσει. Έτσι, δεν δίστασε

να διαρρήξει τους δεσμούς της χώρας του με την ΕΣΣΔ του Χρουστσόφ (1960-1961) (Βερέμης: 2016: 94).

Μετά το 1960, η Αλβανία άρχισε να ακολουθεί πολιτική απομόνωσης από τις άλλες κομμουνιστικές χώρες, πλην της Κίνας, και το 1962 έπαψε να συμμετέχει στις εργασίες του Συμβουλίου Οικονομικής Αλληλοβοήθειας (COMECON), ενώ το 1968 αποχώρησε από την Οργάνωση του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Όμως, η διατάραξη των σχέσεων με τη Σοβιετική Ένωση και ο περιορισμός της συνεργασίας και των εμπορικών σχέσεων με τα κομμουνιστικά καθεστάτα των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, επέφεραν πτώση των ρυθμών ανάπτυξης των βασικών κλάδων της οικονομίας της Αλβανίας. Σε σχέση με την αντιμετώπιση διεθνών προβλημάτων μετά την απομάκρυνσή της από το κομμουνιστικό μπλοκ, η αλβανική ηγεσία πρόβαλε τη θέση της *«πάλης εναντίον των δύο υπερδυνάμεων»*, με έμφαση στα προβλήματα αφοπλισμού, ευρωπαϊκής ασφάλειας και κρίσης στη Μέση Ανατολή (Σπορίνοβα– Νικίτιν, 1978: 70-72).

Από το 1961 έως το 1977 το αλβανικό κομμουνιστικό καθεστώς διατήρησε σχέσεις με την Κίνα. Το 1967 ο Χότζα χαρακτήρισε όλες τις θρησκείες παράνομες (Βερέμης, 2016: 94). Συσφίγγοντας τους δεσμούς της με την Κίνα, η Αλβανία ασπάσθηκε και την ιδεολογία της Πολιτιστικής Επανάστασης, εναντιωνόμενη όχι μόνο στη θρησκεία αλλά και σε άλλους πολιτιστικούς τομείς. Το καθεστώς αύξησε την αστυνόμευση, περιόρισε τη γραφειοκρατία και έδωσε χειραφέτηση στις γυναίκες. Η αλβανική Πολιτιστική Επανάσταση συνεχίστηκε έως το 1969, ενώ την επόμενη χρονιά –και για να αποφευχθούν προβλήματα λόγω της σκληρότητας του καθεστώτος– ξεκίνησε ένας νέος, πιο μετριοπαθής κύκλος, λόγω του φόβου στρατιωτικού πραξικοπήματος. Το 1976, ο Χότζα, για την επιβίωση του καθεστώτος του, επέβαλε ένα νέο Σύνταγμα, πάντα όμως σε συμφωνία με τον αυταρχικό τρόπο διακυβέρνησης που ακολουθούσε (Χρηστίδης, 2003: 39-41).

Το 1976, μετά από το 7^ο Συνέδριο του Αλβανικού Κομμουνιστικού Κόμματος η ηγεσία του Χότζα άσκησε κριτική στο βασικό δόγμα της εξωτερικής πολιτικής της κομμουνιστικής Κίνας περί της *«θεωρίας των τριών κόσμων»*, δίνοντάς του το χαρακτηρισμό του αντεπαναστατικού που συνθηκολογεί και συμβιβάζεται με τον ιμπεριαλισμό, σε βάρος της ειρήνης, του σοσιαλισμού και του απελευθερωτικού αγώνα των λαών (Σπορίνοβα– Νικίτιν, 1978: 70-72). Όταν το 1978 οι σχέσεις της Αλβανίας με την Κίνα διερράγησαν, το καθεστώς του

Χότζα απομονώθηκε ακόμα περισσότερο και αναγκάστηκε να είναι αυτάρκες (Χρηστίδης, 2003: 42). Η αυτοαπομόνωση της χώρας μέχρι το 1989 είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση, σε ελάχιστο βαθμό, των σχέσεων της με το εξωτερικό τόσο στο πολιτικό όσο και στο οικονομικό επίπεδο (Κόντης, 1995:104).

Όσο για τις σχέσεις της Αλβανίας με την Ελλάδα, υπάρχει ακόμα σε αλβανικούς κύκλους η άποψη ότι επί εποχής Χότζα η ελληνική μειονότητα ήταν η πιο ευνοημένη από όλες τις άλλες μειονοτικές ομάδες. Όμως, δεν είναι αβάσιμη αυτή η άποψη που προέρχεται από την αλβανική μεταχοτζική εθνικιστική ρητορεία. Σύμφωνα με τον ιστορικό Λάμπρο Μπαλτσιώτη, οι λόγοι που οδήγησαν στην αλβανική μετριοπαθή πολιτική μέχρι το 1990 αφορούν στη στάση της μειονότητας κατά την περίοδο της Κατοχής, όπου, σε αντίθεση με άλλες μειονότητες, εναντιώθηκε στις κατοχικές δυνάμεις, συμμαχώντας με τους αριστερούς Αλβανούς αντάρτες. Επιπλέον, κατά την εποχή της κομμουνιστικής κυριαρχίας η ελληνική μειονότητα βοήθησε στο να φιλοτεχνηθεί μια θετική εικόνα του καθεστώτος, όχι μόνο έναντι της Ελλάδας, αλλά και διεθνώς. Βέβαια, αυτή η εικόνα δεν ήταν ακριβής. Με λίγες τοπικές εξαιρέσεις, όπου το αλβανικό κράτος παραχώρησε το δικαίωμα διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, αυτό δεν επιτράπη στις πόλεις όπου υπήρχε ελληνόφωνος πληθυσμός, αλλά ούτε και στα ελληνόφωνα χωριά της περιφέρειάς τους. Η πολιτική που ασκούσαν απέναντι στη μειονότητα την αναδείκνυε μέχρι το σημείο όπου αυτή εμφανιζόταν απλώς ως μια αγροτική κοινότητα (Μπαλτσιώτης, 2003. www.latsis-foundation.org/content/actions/action_337/inline/ell/actionInline_337_55532351d72_e8.pdf. Ανακτήθηκε στις 2/11/2016).

Οι ελληνο-αλβανικές σχέσεις δεν ήταν άριστες αλλά υπήρξε μια μικρή βελτίωση ύστερα από το θάνατο του Στάλιν. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 το «Βορειοηπειρωτικό ζήτημα» ατόνησε. Όμως, το 1960 ύστερα από τις επαφές του τότε πρωθυπουργού της Ελλάδας Σοφοκλή Βενιζέλου με τον Χρυστόφο, όταν εκείνος επισκέφτηκε τη Μόσχα, και τις υποσχέσεις που πήρε από τους Σοβιετικούς για παρότρυνση του Χότζα ώστε να παραχωρήσει η Αλβανία στην ελληνική μειονότητα περισσότερη αυτονομία στην εκπαίδευση και την Εκκλησία, οι ελληνοαλβανικές σχέσεις χειροτέρεψαν. Η αλβανική κυβέρνηση θεώρησε αυτές τις επαφές ένδειξη ότι οι Σοβιετικοί ήταν θετικοί απέναντι στα ελληνικά αιτήματα. Επιπλέον, η επαναπροσέγγιση ΕΣΣΔ και Γιουγκοσλαβίας και ο φόβος ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να προσαρτήσει τη «Βόρειο Ήπειρο» έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη ρήξη της Αλβανίας με τη

Σοβιετική Ένωση και την προσέγγισή της με την Κίνα (Μπαλτσιώτης κ.ά., 2008). Κατά τη διάρκεια της χούντας των συνταγματαρχών και μέσα στο πλαίσιο της άσκησης μιας διαφορετικής πολιτικής σε ό,τι αφορά την ανατολική Ευρώπη έγιναν διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών στα Ηνωμένα Έθνη που κατέληξαν σε μία εμπορική συμφωνία που υπογράφηκε από τα εμπορικά επιμελητήρια και των δύο χωρών. Οι διπλωματικές σχέσεις αποκαταστάθηκαν το Μάιο του 1971. Τον Οκτώβριο του 1972 υπογράφηκε στα Τίρανα η πρώτη διακρατική εμπορική συμφωνία, ενώ μία δεύτερη ακολούθησε το Μάιο του 1976. Κατά τη διάρκεια της ελληνικής Μεταπολίτευσης και ύστερα από τη χαλάρωση της αυστηρής απομόνωσης της Αλβανίας και τη διακοπή των επαφών της με την Κίνα, ο Ενβέρ Χότζα εξέδωσε ένα βιβλίο με τον τίτλο Δύο λαοί – φίλοι, επιζητώντας μία νέα προσέγγιση με την Ελλάδα. Το 1987, η ελληνική κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου έπαυσε μονομερώς την εμπόλεμη κατάσταση με την Αλβανία, που χρονολογείται από το 1940, στοχεύοντας στην επίλυση χρόνιων ζητημάτων μεταξύ των δύο χωρών (Σκουλίδας, 2014. www.eens.org/EENS_congresses/2014/skoulidas_elias.pdf. Ανακτήθηκε στις 2/11/2016 και Κόντης, 1994: 13).

1.2 Τα τελευταία χρόνια πριν από τη μετάβαση του πολιτεύματος από τον κομμουνισμό στη δημοκρατία

Η μακροχρόνια παραμονή του Χότζα στην εξουσία έχει προβληματίσει πολιτικούς αναλυτές, αλλά οι γνώστες των ιδιαιτεροτήτων της αλβανικής κοινωνίας υποστηρίζουν ότι για να περιγραφεί το αλβανικό πολιτικό σύστημα θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη η «αλβανική πυραμίδα». Αυτή η φράση απεικονίζει το σημαίνοντα ρόλο της πατριαρχικής οικογένειας στην αγροτική αλβανική κοινωνία, περιγράφοντας την ιεραρχική της δομή, σύμφωνα με την οποία τις αποφάσεις ορίζει ο γηραιότερος και πιο διαπρεπής μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Ο Ενβέρ Χότζα διαδραμάτισε αυτόν ακριβώς το ρόλο μέσα στο Κόμμα. Μετά από την ίδρυση του κόμματος το 1941, ο Χότζα διατηρήθηκε ακλόνητος μέσα στην κομματική ηγετική ομάδα. Σταδιακά, η θέση του σταθεροποιήθηκε ακόμα περισσότερο, παρά το γεγονός ότι οι στενοί του συνεργάτες είχαν επίγνωση των πολιτικών του σφαλμάτων ή κάποιων περιορισμένων δυνατοτήτων του σε κάποια θέματα. Έτσι, ο Χότζα παρέμεινε ισobίως στην κορυφή της αλβανικής κοινωνικής πυραμίδας, ως μια πατρική μορφή, παρά το γεγονός ότι για ένα μεγάλο μέρος του λαού ήταν ταυτόχρονα και

μια μορφή αρκετά μισητή, αλλά και παραδόξως σεβαστή. Βέβαια, δεν μπορούσε να παραγνωριστεί και το γεγονός ότι εκείνος ήταν που ώθησε τη χώρα, που προπολεμικά ζούσε σε μεσαιωνικές συνθήκες, προς την εκβιομηχάνιση (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998: 43).

Το 1985 ο Ενβέρ Χάτζα πέθανε έχοντας φροντίσει να τον διαδεχθεί ο στενός του συνεργάτης, Ραμίζ Αλία. Εν μέσω της κρίσης των σχέσεων της Αλβανίας με την Κίνα, ο Αλβανός ηγέτης έκρινε ότι ο έμπιστός του, Αλία, ήταν το κατάλληλο πρόσωπο για την ανάληψη των μεγάλων ευθυνών που προϋπέθεταν οι τότε χρονικές συγκυρίες (Vickers, 1997: 286).

Σύμφωνα με τον Αλβανό δημοσιογράφο Νίκο Άγκο, ο οποίος αρθρογραφεί στην ελληνικό τύπο, ο Αλία θεωρήθηκε από κάποιους αλβανικούς κύκλους ως «ο τελευταίος κομμουνιστής-δημοκράτης», κάποιοι άλλοι τον αποκάλεσαν «Γκορμπατσόφ των Βαλκανίων», ενώ για πολλούς ήταν απλώς ο «αντικαταστάτης του δικτάτορα». Ο Αλία ήταν για τέσσερις δεκαετίες πολύ κοντά στο Χότζα, γλυτώνοντας συνεχώς από τις συνεχείς εσωκομματικές εκκαθαρίσεις. Έτσι, θεωρήθηκε η φυσική συνέχεια στην ηγεσία του κόμματος-κράτος, μετά το θάνατο του Χότζα το 1985. Ο Αλία περιγράφεται από ορισμένους στην Αλβανία ως μια ευγενική φυσιογνωμία, ενώ δεν λείπουν και αυτοί που υποστηρίζουν πως η πολιτική που άσκησε ήταν αντίθετη από εκείνη του Χότζα. Δηλαδή, έχει διατυπωθεί από κάποιους πολιτικούς κύκλους η άποψη ότι παρά την αντίληψη που υπήρχε πως ο Αλία ακολουθούσε τα μαθήματα «του μεγάλου δασκάλου και αθάνατου αρχηγού», στην πράξη έκανε τα αντίθετα (Άγκο, 2011. www.protagon.gr. Ανακτήθηκε στις 29/6/2016).

Ο Αλία, ως ηγέτης, έδωσε κάποιες ελευθερίες στους διανοούμενους, οι οποίες όμως ήταν υπό έλεγχο για να μην προβάλλουν απόψεις εκτός της κομματικής γραμμής. Επίσης, έδωσε τη δυνατότητα καλλιέργειας πολύ μικρών τμημάτων γης στους αγρότες, όπως και την άδεια εκτροφής μικρών κοπαδιών αιγοπροβάτων. Αλλά επέτρεψε και κάτι πρωτοφανές για τα δεδομένα του ΚΚΑ, που ήταν η συμμετοχή των απλών πολιτών στις συνεδριάσεις των τοπικών οργανώσεων του κόμματος. Αυτή η κίνηση δυσαρέστησε πολύ τα μέλη του κόμματος που είχαν συνηθίσει σε στεγανά καθώς και σε άλλες πρακτικές. Όταν ξεκίνησαν οι μεγάλες μεταβολές στην Ανατολική Ευρώπη και ενώ όλοι έβλεπαν σε παγκόσμια μετάδοση το τέλος του Τσαουσέσκου, ο Αλία προχώρησε γρήγορα σε αλλαγές, φοβούμενος παρόμοιες καταστάσεις, σύμφωνα με τον Αλβανό δημοσιογράφο Νίκο Άγκο (2011. www.protagon.gr. Ανακτήθηκε στις 29/6/2016).

Έτσι, με την έναρξη της κατάρρευσης του υπαρκτού σοσιαλισμού, το 1989, ήταν φυσικό να κλονιστεί η πολιτική κατάσταση και στην Αλβανία. Η πολύ κακή οικονομική κατάσταση της χώρας, η διάχυση προς το λαό των πληροφοριών που αφορούσαν στον εκδημοκρατισμό της Ανατολικής Ευρώπης, όπως - και η διογκούμενη λαϊκή οργή, ανάγκασαν τον Αλία σε σταδιακή παροχή ελευθεριών και σε μεταρρυθμίσεις (Χρηστίδης, 2003: 39-40). Ο Αλία, μετά από τις πρώτες φοιτητικές διαδηλώσεις, προσεταιρίστηκε γνωστούς Αλβανούς διανοούμενους, θέλοντας να δείξει πως σχεδιάζει να τους επιτρέψει την ελεύθερη έκφραση της άποψής τους, ως προς αυτά που πρέπει να γίνουν για το κοινό καλό και την αναβάθμιση της χώρας. Αυτό, έδειξε ότι τα πολιτικά πράγματα είχαν πάρει άλλη τροπή και θα έπρεπε να βρεθεί κάποια τακτική ώστε να εισέλθουν στο πολιτικό προσκήνιο και οι «άλλοι», ανάμεσα στους οποίους ήταν και οι μελλοντικοί πολιτικοί ηγέτες της Αλβανίας, Φάτος Νάνο και Σαλί Μπερίσα, οι οποίοι, βέβαια, προέρχονταν από το ΚΚΑ και ήταν κομματικοί παράγοντες υπό την προστασία το Αλία. Ο Φάτος Νάνο διαδέχτηκε τον Αλία στην ηγεσία του ΚΚ, το οποίο μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστικό Κόμμα και ο Μπερίσα ηγήθηκε στο νεοσυσταθέν Δημοκρατικό Κόμμα και διαδέχτηκε τον Αλία στην προεδρία της Δημοκρατίας (Άγκο, 2011: www.protagon.gr. Ανακτήθηκε στις 29/6/2016).

Την ίδια χρονιά που επήλθε το φυσικό και πολιτικό τέλος του Χότζα, το 1985, η εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης συντονίστηκε με το διεθνές κλίμα της εποχής, που χαρακτηριζόταν από μια κατάσταση ύφεσης των σχέσεων μεταξύ δυτικού και ανατολικού μπλοκ, του οποίου η οικονομία ήταν σε κακή κατάσταση. Κάτω από αυτές τις συνθήκες δημιουργήθηκε η ανάγκη για άνοιγμα προς τη Δύση, αλλά και για κάποια φιλελευθεροποίηση του συστήματος. Αυτό το άνοιγμα, που στην ουσία επέβαλε στα κομμουνιστικά κράτη η πολιτική του Γκορμπατσόφ, επέτρεψε να εκδηλωθούν οι διαφωνίες που υπήρχαν καταπιεσμένες για πολλά χρόνια και να τεθεί υπό συζήτηση όλο το σοσιαλιστικό εγχείρημα (Flores, 2007: 172-173).

Στην Αλβανία, με την άνοδο του Γκορμπατσόφ και με τις αλλαγές που επήλθαν στην ΕΣΣΔ και σε συνδυασμό με το θάνατο του Χότζα, άρχισαν να γεννιούνται ελπίδες για χαλάρωση της καταπίεσης, ή ακόμα και για απελευθέρωση από το ολοκληρωτικό καθεστώς. Οι κομματικοί διάδοχοι του Χότζα, παρά το γεγονός ότι προσπαθούσαν να διατηρήσουν το στυγνό καθεστώς, που θεωρείται το σκληρότερο κομμουνιστικό καθεστώς της Ανατολικής Ευρώπης, δεν μπορούσαν πλέον να αντιμετωπίσουν με τον παλαιό τρόπο τις κοσμοϊστορικές αλλαγές που

πραγματοποιούνταν στις υπόλοιπες κομμουνιστικές χώρες. Η απομόνωση της Αλβανίας και η στεγανοποίησή της είχε αρχίσει να εμφανίζει τα πρώτα ρήγματα και οι πολίτες της είχαν πλέον τη δυνατότητα να ενημερώνονται, έστω και αποσπασματικά, μέσω της τηλεόρασης (που έπιανε από το βορά τα ιταλικά κανάλια και από το νότο τα ελληνικά) για τις εξελίξεις που λάμβαναν χώρα σε όλο τον κόσμο. Ιδιαίτερα, με την πτώση του τοίχους του Βερολίνου, το Νοέμβριο του 1989, οι Αλβανοί πολίτες αναθάρρησαν και άρχισαν να δημιουργούν ομηγύρεις συζητήσεις που η σύνθεσή του πλήθαινε σιγά-σιγά, μέχρι αυτές να γιγαντωθούν, λαμβάνοντας χαρακτήρα μαζικότερων διεργασιών, στις οποίες τον πρώτο λόγο είχαν κυρίως διανοούμενοι και φοιτητές (Βήχου - Δώδος - Καφεντζής, Νικολακόπουλος, 1995: 61-62).

Εν τω μεταξύ, την ίδια εποχή στην Κίνα ξεκίνησαν μεταρρυθμίσεις, αλλά ταυτόχρονα μεγάλωσαν και οι λαϊκές διαμαρτυρίες, με επικεφαλής τους φοιτητές. Οι μεταρρυθμίσεις παραχώρησαν κάποιες ελευθερίες στο λαό, αλλά ενώ το 1989 εορτάζονταν τα 70 χρόνια του κινήματος της 4^{ης} Μαΐου και τα σαράντα χρόνια από την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, οι φοιτητές προχώρησαν σε πολυπληθείς διαδηλώσεις, με αποτέλεσμα το κράτος να προχωρήσει σε βίαιη καταστολή με εκατοντάδες νεκρούς και χιλιάδες συλλήψεις. Αποτέλεσμα της κατάστασης που δημιουργήθηκε ήταν να σταματήσει η κυβέρνηση τις μεταρρυθμίσεις. Παράλληλα, στην Ανατολική Ευρώπη την ίδια χρονιά επιταχύνθηκαν οι αντιφάσεις και τα προβλήματα των λαϊκών δημοκρατιών. Το Νοέμβριο του 1989, έπεσε θεαματικά και σε παγκόσμια μετάδοση το τοίχος του Βερολίνου, ως αποκορύφωμα μιας μακρόχρονης διαδικασίας, μεταβάλλοντας την εικόνα της Ανατολικής Ευρώπης και σηματοδοτώντας το οριστικό τέλος των κομμουνιστικών καθεστώτων. Η Σοβιετική Ένωση έπαψε και επίσημα να υφίσταται λίγο πριν κλείσει το 1991, ενώ ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ είχε ήδη καθαιρεθεί (Flores, 2007: 172-179 και http://eeas.europa.eu/archives/delegations/albania/documents/more_info/news_letter/berlin_wall_en.pdf. Ανακτήθηκε στις 8/8/2016).

2 1991: Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

2.1 Η αναγκαιότητα των πολιτικών αλλαγών και η διαδικασία για την εφαρμογή τους

Το Νοέμβριο του 1989 ξεκίνησε μια διαδικασία μεταβολών με στόχο την πολιτική φιλελευθεροποίηση, με πρώτο άνοιγμα την παραχώρηση αμνηστίας σε κάποιους πολιτικούς κρατούμενους. Στη συνέχεια, ακολούθησε ένα κύμα μεταρρυθμίσεων, λόγω του ότι ο λαός κρατούσε μέσα του επί 45 χρόνια μεγάλη καταπιεσμένη οργή, απογοήτευση και απελπισία. Όλα αυτά τα συναισθήματα βρήκαν την ευκαιρία να εκδηλωθούν την άνοιξη του 1990 μέσα από συνεχείς διαδηλώσεις και απεργίες. Τώρα πια που ο αλβανικός λαός είχε πρόσβαση στις πληροφορίες που έφταναν από το εξωτερικό, ιδιαίτερα από την Ευρώπη, δεν μπορούσε να συγκρατήσει την οργή του για την εξαθλίωση τόσων χρόνων και αντιδρούσε ανάλογα. Οι διαδηλώσεις στην πρωτεύουσα της Αλβανίας ήταν ο καταλυτικός παράγοντας για τις εξελίξεις που ακολούθησαν, των οποίων τον έλεγχο είχαν πάρει οι φοιτητές, ενώ το εργατικό κίνημα ήταν ασθενές. Επιπλέον, ταραχές λάμβαναν χώρα και σε επαρχιακές πόλεις, με συχνές συμπλοκές της αστυνομίας με τους διαδηλωτές. Οι δυνάμεις του στρατού δεν ήταν αρκετές, αλλά ούτε και επιχείρησαν να χρησιμοποιήσουν πιο δραστικά στρατιωτικά μέσα για τον έλεγχο και την καταστολή των διαδηλώσεων, που όλο και γιγαντώνονταν. Λόγω της έκρυθμης κατάστασης που είχε δημιουργηθεί, το κομμουνιστικό Κόμμα Εργασίας είχε πολύ σημαντικούς λόγους για να ανησυχεί για την περίπτωση που θα επέτρεπε για τη διασφάλιση της νομιμοφροσύνης μια αναμέτρηση με τη στρατιωτική ηγεσία της χώρας, μια και οι αντίρροπες δυνάμεις θα μπορούσαν να προκαλέσουν απρόβλεπτες συνέπειες σε μια ενδεχόμενη αναμέτρηση. Χαρακτηριστική ένδειξη της λαϊκής οργής ήταν οι επιθέσεις μικρών ομάδων εναντίον δημοσίων κτιρίων που γίνονταν τη νύχτα (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998: 79).

Μέσα στην έκρυθμη κατάσταση που βρέθηκε η Αλβανία κατά την περίοδο των πολύ σημαντικών ιστορικών αλλαγών, ο Αλία το Νοέμβριο του 1990 αναγκασμένος από τις περιστάσεις προχώρησε σε τροποποίηση του Συντάγματος και αμέσως μετά, το Δεκέμβριο του 1990, προκήρυξε τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές που τελικά διεξήχθησαν στη χώρα στις 31 Μαρτίου του 1991. Για να αντιμετωπίσει το ξέσπασμα του λαού όσο το δυνατόν χωρίς

συνέπειες, προσπάθησε να τον καθησυχάσει δείχνοντας ότι η πολιτική κατάσταση αλλάζει και για να τον πείσει υποσχέθηκε δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και στροφή προς την ελεύθερη αγορά. Προχωρώντας περισσότερο, καθαίρεσε τον Πρωθυπουργό Αντίλ Τσαρτσάνι και στη θέση του τοποθέτησε το Φάτος Νάνο. Στις εκλογές, όπου συμμετείχε το 95% του πληθυσμού, νικητής βγήκε και πάλι το ΑΚΕ, το πολίτευμα της χώρας μετονομάστηκε σε Δημοκρατία και ο Νάνο που είχε τοποθετηθεί στην πρωθυπουργία αντικαταστάθηκε από τον Ίλι Μπούφι (Αντωνόπουλος, 1995: 72).

Ο δημοσιογράφος Άρης Δαβαράκης, λίγο πριν τις εκλογές του 1991 στην Αλβανία, έγραφε στο περιοδικό ΕΝΑ (9/1/1991), για την επίσκεψή του στην Αλβανία ένα χρόνο πριν: *«Τα παιδιά των Τυράνων ήταν τα μόνα που χαμογελούσαν στην απύθμενη σκοτεινή θλίψη που σκέπαζε ολόκληρη την αλυσοδεμένη Αλβανία. Φέτος ο Σπύρος Στάβερης αποτύπωσε στις φωτογραφίες του κι άλλα χαμόγελα, ενήλικα πια. Μέσα σ' ένα χρόνο η ελπίδα πήρε φως κι άπλωσε τα φτερά της στον ρεαλισμό, τα προβλήματα όχι μόνο δεν λύθηκαν – ίσα ίσα που μόλις τώρα αρχίζουν να τίθενται. Όμως εκεί που υπήρχε μια ισόβια καταδίκη, έξαφνα υπάρχει ένα, έστω και αβέβαιο μέλλον. Τον Φεβρουάριο θα γίνουν κάποιες εκλογές και θα συμμετάσχει σ' αυτές και κάποια αντιπολίτευση – έστω και απροετοίμαστη. Τα αγάλματα του Στάλιν γκρεμίστηκαν και τους τελευταίους μήνες δεν πας πια φυλακή αν κάνεις τον σταυρό σου...».*

Το 1991 ήταν για την Αλβανία ένα έτος-ορόσημο, λόγω του ότι τελείωσε οριστικά και η απόλυτη κυριαρχία του Κομμουνιστικού Κόμματος. Δημιουργήθηκαν νέες πολιτικές παρατάξεις, οι οποίες διακήρυξαν αλλαγές στο οικονομικό σύστημα, ιδιωτικοποιήσεις, όπως και πρόσβαση στην ελεύθερη αγορά. Πολιτικές προτάσεις που μέσα στις συγκεκριμένες συνθήκες ήταν δύσκολη η εφαρμογή τους (Ψυλλάκης, 2002: 25). Η πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος προκάλεσε σημαντικές πολιτικές ανατροπές. Το μονοπώλιο του κομμουνιστικού κόμματος έπαψε να υφίσταται και επήλθε ο πλουραλισμός μέσα σε ένα περιβάλλον οικονομικού χάους. Ορισμένοι θεώρησαν αυτό το χάος ως επακόλουθο της μάχης που έδινε ο λαός για την επιβίωσή του, ενώ κάποιοι άλλοι υποστήριζαν ότι αυτή η κατάσταση οφειλόταν στη μάχη για τον πλουτισμό ή για την πολιτική και οικονομική εξουσία. Όμως, στο επίπεδο της πολιτικής, παρουσιάστηκε μια εικόνα πόλωσης μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων, του Σοσιαλιστικού και του Δημοκρατικού, καθώς και των δικτύων που τα υποστήριζαν (Clayer, 2004: 129).

Η κατάσταση εκτραχύνθηκε και από το Δεκέμβριο του 1990 μέχρι το Φεβρουάριο του 1991 υπήρξε πολύ μεγάλος κοινωνικός αναβρασμός. Αποκορύφωμα αυτής της έκρυθμης κατάστασης ήταν η βίαιη και συμβολική αποκαθήλωση του μεγαλοπρεπούς αγάλματος του Ενβέρ Χότζα που ήταν στημένο στην Πλατεία Σκεντέρμπεη των Τιράνων. Το άγαλμα αυτό ήταν φτιαγμένο από μπρούτζο και είχε ύψος δέκα μέτρα. Πρωτοστάτες αυτής της κίνησης ήταν οι φοιτητές (Abrahams, 2015: 275). Την ίδια εποχή, ένα πλήθος απεγνωσμένων Αλβανών εγκατέλειπε τη χώρα. Ένας μεγάλος αριθμός εξαθλιωμένων από τη φτώχεια ανθρώπων κατέλαβε πλοία στο Δυρράχιο και στην Αυλώνα, τα οποία κατευθύνθηκαν προς Ιταλία, αναζητώντας μια καλύτερη ζωή. Η εικόνα από τη θεαματική εισβολή των Αλβανών πολιτών στις ιταλικές ακτές, ήταν πράγματι απελπιστική. Επιπλέον, με το άνοιγμα των ελληνοαλβανικών συνόρων πλήθη ανθρώπων κατευθύνθηκαν προς το εσωτερικό της Ελλάδας, αναζητώντας εργασία και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Η μεταναστευτική ροή εκείνης της περιόδου από την Αλβανία προς διάφορες χώρες ήταν συνεχής. Από την άλλη μεριά, αμέσως μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος η αλβανική ύπαιθρος άρχισε να ερημώνεται, όχι μόνο από τη φυγή των ανθρώπων προς το εξωτερικό, αλλά και από την εσωτερική μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα (Clayer, 2003: 128).

Μέσα από αυτές τις συνθήκες, το Μάρτιο του 1991 έγιναν για πρώτη φορά στη χώρα πολυκομματικές εκλογές. Το Σοσιαλιστικό Κόμμα τις κέρδισε και ο Ραμίζ Αλία έγινε Πρόεδρος της Δημοκρατίας, αλλά μέσα στα νέα πλαίσια η κυβέρνηση ήταν υποχρεωμένη να ακολουθήσει τον εκδημοκρατισμό της χώρας και να επιστρέψει τις ελευθερίες που δικαιούνταν οι καταπιεσμένοι επί δεκαετίες πολίτες της Αλβανίας. Λίγους μήνες μετά τις εκλογές, το Δημοκρατικό Κόμμα αποσύρθηκε από την κυβέρνηση συνασπισμού και η οικονομική κατάσταση στη χώρα εξακολούθησε να είναι πολύ κακή. Το Μάρτιο του 1992 διεξήχθησαν και πάλι εκλογές και τη νίκη σε αυτές κατέκτησε ο Σαλί Μπερίσα με το Δημοκρατικό Κόμμα (ELIAMEP. Παρατηρητήριο αλβανικών εκλογών. www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/04. Ανακτήθηκε στις 10/6/2016).

2.2 Η έκρυθμη κατάσταση και οι πολιτικές ανακατατάξεις πριν από τις πρώτες εκλογές

Η ένταση των συνεχόμενων λαϊκών διαμαρτυριών συνεχώς μεγάλωνε και η ηγεσία δεν ήταν σε θέση να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικές μεθόδους καταστολής, διότι θα εξαργίωνε τον κόσμο ακόμα περισσότερο. Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε, το αλβανικό Κόμμα Εργασίας δεν ήταν πια σε θέση να ασκήσει έλεγχο επί της στρατιωτικής ηγεσίας, αν η κατάσταση θα οδηγούνταν σε αναμέτρηση, κάτι που θα επέφερε απρόβλεπτες συνέπειες. Η λαϊκή οργή δεν εκφραζόταν με μαζικές και οργανωμένες εκδηλώσεις, όπως συνέβαινε σε άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με άλλη πολιτική κουλτούρα και με διανοούμενους που συνέβαλαν στην οργάνωσή τους. Στην Αλβανία η λαϊκή δυσαρέσκεια εκδηλωνόταν με διάφορους απρόβλεπτους τρόπους (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998: 79).

Μέσα από αυτό το χάος, ο Αλία συνειδητοποίησε ότι στις νέες συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί δεν μπορούσε να συνεχιστεί ο παλιός τρόπος διακυβέρνησης. Ύστερα από ένα νέο κύμα βίαιων ταραχών στη Σκόδρα, έλαβε στις αρχές Δεκεμβρίου του 1990 την κρίσιμη απόφαση να στείλει το δόκτορα Σαλί Μπερίσα, κορυφαίο καρδιολόγο της χώρας, να έρθει σε επαφή με τους φοιτητές του πανεπιστημίου των Τιράνων ως μεσολαβητής του Κόμματος Εργασίας. Ο Μπερίσα ήταν και ο ίδιος μέλος του Κόμματος Εργασίας επί δώδεκα έτη και δεν αμφισβητούσε την ιδεολογία του Χότζα. Παράλληλα, επικρατούσε η άποψη πως είχε ενταχθεί στο κόμμα για το προσωπικό του συμφέρον και για την αναρρίχηση στην εξουσία. Όμως, είναι γεγονός πως συνεργαζόταν με μια ομάδα αντιπολιτευόμενων διανοουμένων, οι οποίοι στο μέλλον θα αποτελέσουν τον ιδρυτικό πυρήνα του Δημοκρατικού Κόμματος (Fevziu, 2011: 79).

Οι ιδρυτές του Δημοκρατικού Κόμματος ισχυρίζονται ότι στην Αλβανία είχε ήδη αρχίσει να διαφαίνεται και να διαμορφώνεται μια νέα πολιτική κίνηση, ενώ οι ίδιοι απλά τέθηκαν επικεφαλής της. Από την άλλη μεριά, το Κόμμα Εργασίας επέτρεψε την συγκρότηση ενός νέου κόμματος, ως μια πρώτη παραχώρηση σε ένα πολυκομματικό σύστημα, ελπίζοντας ότι θα είναι σε θέση να την ελέγχει, καθώς απορτιζόταν από έμπιστους πρώην κομμουνιστές όπως ο Μπερίσα, ο Γκραμόζ Πάσκο (υιός στενού συνεργάτη του Χότζα), καθώς και από κορυφαίους μη πολιτικοποιημένους διανοούμενους όπως ο δόκτωρ Σαχίν Κανταρέ (γιατρός και αδελφός του διάσημου συγγραφέα) και ο δόκτωρ Νεριτάν Τσέκα (διευθυντής του εθνικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου) [Fevziu, 2011: 79].

Η ίδρυση του Δημοκρατικού Κόμματος σχηματίστηκε και οργανώθηκε στους διαδρόμους της πανεπιστημιούπολης και στους χώρους της φοιτητικής εστίας των Τιράνων. Οι φοιτητές, σε συνεργασία με τους καθηγητές τους, κλήθηκαν να εκλέξουν μια πρόιμη επιτροπή που θα αποτελούσε την αρχή και τα ιδρυτικά μέλη του νέου Κόμματος. Το Δεκέμβριο του 1990, το Υπουργείο Δικαιοσύνης απαίτησε, για να αναγνωρίσει την ύπαρξή τους, να παρουσιάσουν το Πρόγραμμα και την γραμμή που θα ακολουθούσε το Κόμμα, καθώς και να παραστούν σε μια συνέντευξη Τύπου, γεγονός που δεν είχε ξανασυμβεί μέχρι τότε στην ιστορία της Αλβανίας. Η αίτηση έγινε δεκτή από το Υπουργείο Δικαιοσύνης και έτσι νομιμοποιήθηκε η ίδρυση του νέου κόμματος. Οι αγώνες, των φοιτητών κυρίως, με αυτόν τον τρόπο δικαιώθηκαν και το Δημοκρατικό Κόμμα του Σαλί Μπερίσα ξεκίνησε την πορεία του στα πολιτικά πράγματα της χώρας του. Το νεοσύστατο Δημοκρατικό Κόμμα απέκτησε 15.000 μέλη και μισό εκατομμύριο υποστηρικτές. Οι επικριτές του ΔΚΑ αναφέρουν ότι το Δημοκρατικό Κόμμα δημιουργήθηκε ως μια ελεγχόμενη βαλβίδα ασφαλείας. Και πράγματι, οι ταραχές σε διάφορες πόλεις της Αλβανίας κατά τα τέλη Δεκεμβρίου είχαν κάπως ηρεμήσει, με τη μεσολάβηση μιας τηλεοπτικής έκκλησης του συνιδρυτή του κόμματος και γιου πρώην συνεργάτη του Χότζα, Γκραμόζ Πάσκο (Fevziu, 2011: 79 και Doder, 1991, Chicago Tribune).

Μετά από την ίδρυση του ΔΚΑ σχηματίστηκαν και άλλα κόμματα -και μάλιστα ορισμένα τους μέλη να είναι πρώην πολιτικοί κρατούμενοι- όπως το Πράσινο Κόμμα και το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα. Η δημιουργία νέων κομμάτων ήταν ένας σημαντικός παράγοντας για να φιλοτεχνηθεί η νέα εικόνα του Αλία, καθώς προσπαθούσε να κερδίσει πιστώσεις και βοήθεια από τη Δύση και να ακολουθήσει συν τω χρόνω και η Αλβανία ένα ολοκληρωμένο οικονομικό ευρωπαϊκό σύστημα (Doder, 1991, Chicago Tribune).

3 ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1991

3.1 Η εκλογική προετοιμασία

Η έλευση του 1991 βρίσκει τους Αλβανούς να προσπαθούν να εγκαταλείψουν τη χώρα και να περνούν τα σύνορα προς κάθε κατεύθυνση και κυρίως προς τις γειτονικές βαλκανικές χώρες. Οι μηχανισμοί μεθοριακού ελέγχου του κομμουνιστικού κράτους ήταν εκτός λειτουργίας και η Αλβανία δεν βρισκόταν πια υπό καθεστώς απομόνωσης. Μέσα σε λίγες ημέρες, χιλιάδες Αλβανοί είχαν φτάσει στην Ιταλία και στην Ελλάδα αναζητώντας μια καλύτερη ζωή στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από ένα μέλλον χωρίς ελπίδα, μη εμπιστευόμενοι το πολιτικό κατεστημένο της χώρας τους (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998: 92).

Στις εκλογές που έλαβαν χώρα στην Αλβανία, στις 31 Μαρτίου του 1991, επικράτησαν οι κομμουνιστές, οι οποίοι δεν ήταν σε θέση να δώσουν τις απαραίτητες λύσεις στα μεγάλα προβλήματα της χώρας. Η ομαλοποίηση ήρθε με τον σχηματισμό οικουμενικής κυβέρνησης, ενώ ώθηση γι' αυτό το σκοπό έδωσε και η σημαντική επίσκεψη του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών Τζέιμς Μπέικερ (James Baker, 1914-2005) στα Τίρανα τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Η στήριξη που προσέφεραν, κατά κύριο λόγο, οι Αμερικανοί και δευτερευόντως οι Δυτικοευρωπαίοι στο Σαλί Μπερίσα βοήθησε στην πορεία προς την ομαλότητα στο εσωτερικό, ενώ παράλληλα συνέβαλε στην ταχεία ένταξη της Αλβανίας στη διεθνή κοινότητα (Βλασιδής, 03/03/1997). Αξίζει δε να σημειωθεί ότι σε καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα δεν υπήρξαν τόσες πολλές αλλαγές, ως προς τη διεξαγωγή των εκλογών. Το αλβανικό εκλογικό σύστημα ξεκίνησε ως καθαρά πλειοψηφικό το 1990, ενώ από το 1992 μετεξελίχτηκε σε ένα μεικτό σύστημα με πλειοψηφικές τάσεις (ΕΛΙΑΜΕΠ, Παρατηρητήριο Αλβανικών Εκλογών, 19/4/2013. <http://www.eliamep.gr>. Ανακτήθηκε στις 10/6/2016).

Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι εκλογές προγραμματίστηκαν για τις 31 Μαρτίου 1991, αφού προηγουμένως συμφώνησαν μεταξύ τους το Κόμμα Εργασίας και όλη η αντιπολίτευση. Μάλιστα, μια εβδομάδα πριν από την έναρξη της εκλογικής διαδικασίας η εικόνα στην πρωτεύουσα της Αλβανίας είχε αλλάξει, λόγω του ότι είχαν καταφθάσει εκεί ξένοι παρατηρητές για να εποπτεύσουν τις πρώτες εκλογές που διενεργούνταν στη χώρα, υπό το πρίσμα της ελευθερίας και της Δημοκρατίας. Εκείνη την περίοδο τα διεθνή μέσα ενημέρωσης έκαναν

εκτενείς αναφορές για το τέλος του κομμουνισμού, που έφερε μια ευρωπαϊκή χώρα σε μια πρωτόγονη και τριτοκοσμική κατάσταση. Η έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε κατά τη φάση της μετάβασης προς τη Δημοκρατία, με τις συγκρούσεις, τις λεηλασίες και τις απεργίες, ομαλοποιήθηκε προσωρινά, ύστερα από κοινή απόφαση και προσπάθεια όλου του πολιτικού φάσματος της χώρας. Το Δημοκρατικό Κόμμα και οι εκπρόσωποί του έδιναν στους πολίτες προεκλογικές υποσχέσεις για ριζική αλλαγή του βιοτικού επιπέδου τους, που θα εξασφαλιζόταν μέσω της συμμετοχής στην Ε.Ε. και με οικονομική βοήθεια από την Δύση (Η.Π.Α.). Από την άλλη μεριά, το Κόμμα Εργασίας, είχε πια κατανοήσει πως έπρεπε να επικεντρώσει τις προσπάθειές του στον προσεταιρισμό των αγροτών. Βάσει αυτού του σχεδιασμού, επένδυσε χρήματα για να τους προσεταιριστεί, δελεάζοντάς τους με την προσφορά καινούργιων τρακτέρ, στοχεύοντας στην αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998: 113)

Από το 1991, που έγιναν οι πρώτες εκλογές στην Αλβανία μέσω του πολυκομματικού συστήματος, η εξουσία μονοπωλήθηκε από δύο πολιτικά κόμματα: το Δημοκρατικό Κόμμα και το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Αλβανίας, το οποίο αποτελεί τη μετεξέλιξη του κομμουνιστικού. Οι ιδρυτές του Δημοκρατικού Κόμματος υποστηρίζουν πως εκείνη την ταραγμένη εποχή, των μεγάλων και σημαντικών αλλαγών, είχαν ωριμάσει οι συνθήκες ώστε να δημιουργηθεί μια νέα πολιτική κίνηση, με τους ίδιους επικεφαλής της. Το Κόμμα Εργασίας, επιθυμώντας να δείξει ότι κατανοεί τις ανάγκες για μια ομαλή δημοκρατική μετάβαση σε ένα πολυκομματικό πολιτικό σύστημα, δεν εμπόδισε την συγκρότηση του νέου κόμματος (Fevziu, 1999: 79).

Η δημιουργία του Δημοκρατικού Κόμματος επώαστηκε στην πανεπιστημιούπολη και στη φοιτητική εστία των Τιράνων. Καθηγητές και φοιτητές εξέλεξαν μια πρώιμη επιτροπή από την οποία προήλθαν τα ιδρυτικά μέλη του νέου Κόμματος. Για την επίσημη αναγνώρισή του το Υπουργείο Δικαιοσύνης απαίτησε από τα μέλη να παρουσιάσουν το Πρόγραμμα του νέου κόμματος σε καθορισμένη ημερομηνία, τις 19 Δεκεμβρίου 1990. Παράλληλα με την παρουσίαση του προγράμματος ζητήθηκε να δοθεί από τους ιθύνοντες του νέου κόμματος και μια συνέντευξη Τύπου, κάτι πρωτοφανές στην ιστορία της Αλβανίας (Fevziu, 1999: 79).

Ο Μπερίσα, με την εμπειρία που είχε στο κομμουνιστικό κόμμα, αλλά και βλέποντας πως ήταν ανάγκη για νέα λαϊκά κινήματα, ηγήθηκε στο Δημοκρατικό κόμμα, επιθυμώντας να προχωρήσει σε αλλαγές. Η κρατική δυσλειτουργία και αναποτελεσματικότητα έπρεπε να αντιμετωπιστούν με νέες πολιτικές. Γι' αυτό, στις 23 Δεκεμβρίου το Δημοκρατικό Κόμμα

οργάνωσε στα Τίρανα μια πολύ μεγάλη συγκέντρωση 15.000 ατόμων, όπου εκεί εκδηλώθηκε άμεσα η λαϊκή συμπάρασταση προς το Δημοκρατικό Κόμμα και η ελπίδα για αλλαγές που θα προέκυπταν από τις προγραμματισμένες εκλογές (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998: 87).

Η συγκέντρωση αυτή ήταν πολύ σημαντική γιατί εκεί ανακοινώθηκε η υποστήριξη στις αρχές της Χάρτας των Παρισίων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως και της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι, που αναφέρεται στα δικαιώματα του ατόμου και στο σεβασμό της ελεύθερης σκέψης των πολιτών. Το Δημοκρατικό Κόμμα, υιοθετώντας αυτά τα αιτήματα, τα οποία αποτελούσαν το ζητούμενο του αλβανικού φοιτητικού κινήματος, έλαβε μεγάλη δύναμη και υποστήριξη, επεκτείνοντας την επιρροή του σε όλη την αλβανική επικράτεια. Παρόμοιες συγκεντρώσεις έγιναν και σε άλλες πόλεις μέσα σε μια κατάσταση ενθουσιασμού που ωθούσε τις ενέργειες των μελών του Δημοκρατικού Κόμματος. Έτσι, το πρώτο κόμμα της αντιπολίτευσης έφερε κοντά του πολλούς δυσαρεστημένους από το κομμουνιστικό καθεστώς πολίτες, αλλά και αρκετούς πρώην κομμουνιστές. Ιδιαίτερα, όλοι εκείνοι που είχαν μεγάλες περιουσίες τις οποίες απαλλοτρίωσε το κομμουνιστικό καθεστώς, καθώς και πρώην εξόριστοι ή πολιτικοί κρατούμενοι, αλλά και άνθρωποι του υποκόσμου, οι οποίοι βρίσκονταν στις λίστες των εγκληματιών της αστυνομίας και αρέσκονταν να συμμετέχουν στις αντικυβερνητικές διαδηλώσεις, με καταστροφικές συμπεριφορές (Νίνα, 2007: 213).

Η συγκέντρωση όλων αυτών των πολυποίκιλων κοινωνικών ομάδων, των οποίων τα διαφορετικά αιτήματα υποσχόταν να ικανοποιήσει το ΔΚΑ είχε ως αποτέλεσμα να μην ευδοκιμήσουν και να μείνουν πολιτικά αδύναμα τα μικρότερα κόμματα της αντιπολίτευσης, όπως το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, το Οικολογικό Κόμμα και το Αγροτικό Κόμμα. Έτσι, το ΔΚΑ κυριάρχησε στην αντιπολίτευση, παραμένοντας ο μοναδικός αντίπαλος του Κόμματος Εργασίας. Αξίζει δε να τονιστεί ότι όλα ανεξαιρέτως τα κόμματα που συστήθηκαν στην Αλβανία ύστερα από την άδεια που έδωσε η κυβέρνηση για τη λειτουργία του πολιτικού πλουραλισμού, ήταν αρκετά άπειρα ως προς την άσκηση πολιτικής, εφ' όσον δεν είχαν την απαραίτητη εμπειρία διότι δεν αποτέλεσαν τη συνέχεια μιας πολιτειακής παράδοσης. Κοινό τους σημείο είχαν την αντίθεσή τους στο κομμουνιστικό καθεστώς και κύρια μέριμνά τους ήταν να εξαφανίσουν από τη χώρα την οποιαδήποτε επιρροή της προηγούμενης κατάστασης, Έτσι, δεν έλειψαν οι μεταξύ τους αντιθέσεις και διενέξεις, οι οποίες, όμως, αφορούσαν διαφορετικά ζητήματα και όχι θέματα αρχής ή πολιτικά σχέδια ή προγράμματα. Αποτέλεσμα της κατάστασης που είχε διαμορφωθεί

ήταν να δημιουργηθεί πόλωση μεταξύ των δύο μεγάλων αντιπολιτευόμενων κομμάτων, του Δημοκρατικού και του Σοσιαλιστικού Κόμματος (Νίνα, 2007: 214-215).

Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι για πρώτη φορά δημοσιεύτηκε στον επίσημο Τύπο και μεταδόθηκε από την τηλεόραση πολιτική δραστηριότητα που προερχόταν από την αντιπολίτευση. Στις 5 Ιανουαρίου 1991 τέθηκε σε κυκλοφορία και η εφημερίδα του Δημοκρατικού Κόμματος, *Rilindja Demokratike*, η οποία αποτέλεσε το πρώτο αντιπολιτευόμενο έντυπο της μεταπολεμικής Αλβανίας. Βέβαια, δεν επιτράπηκε να εκδοθούν περισσότερα από 60.000 φύλλα της εφημερίδας και για δύο μόνο φορές την εβδομάδα, ενώ η κυκλοφορία της συνάντησε αρκετές δυσκολίες, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998:87).

Έχοντας πια το δικό του δημοσιογραφικό όργανο, το ΔΚΑ τη χρονιά των πρώτων εκλογών αύξησε την επιρροή του μέσα στην αλβανική κοινωνία και δημιούργησε συνθήκες που ευνόησαν την εσωτερική του οργάνωση. Ίδρυσε σε όλη την αλβανική επικράτεια διάφορες επιτροπές και τμήματα, αλλά και οργανώσεις στα διάφορα θεσμικά κέντρα και στους τόπους εργασίας. Από την άλλη μεριά, η νέα εφημερίδα δημοσίευε άρθρα που περιείχαν μηνύματα λαϊκής ενότητας, ενώ καυτηριάζοντας την παρελθούσα στάση του συνόλου του λαού, περνούσε το μήνυμα «*είμαστε όλοι ένοχοι*». Το μήνυμα αυτό επηρέασε θετικά την κοινή γνώμη λόγω του ότι με τον τρόπο αυτό διαδιδόταν στο λαό η άποψη ότι δεν θα πρέπει να κατηγορούνται ιδιαίτερα οι κομμουνιστές ή οι αντίπαλοί τους, καθώς όλοι οι πολίτες έχουν ένα μερίδιο ευθύνης (Νίνα, 2007: 215-216).

Μέσα σε αυτό το πολιτικό κλίμα ο Αλία, φοβούμενος τη γιγάντωση του νέου κόμματος και για να εξευμενίσει το λαϊκό αίσθημα, έδωσε εντολή για την αποφυλάκιση των περισσότερων από τους 200 πολιτικούς κρατούμενους. Αυτή η πρωτοβουλία, όμως ήταν άνευ ουσίας, εφ' όσον το σύστημα της καταναγκαστικής εργασίας βρισκόταν υπό κατάρρευση, ενώ αρκετοί από τους πολιτικούς κρατούμενους είχαν ήδη αρχίσει να δραπετεύουν. Επιπλέον, ο Αλία ανακοίνωσε πως η κυβέρνηση προτίθεται να απελευθερώσει όσους πολιτικούς κρατούμενους ήταν ακόμα έγκλειστοι, σε μία προσπάθεια περιορισμού της επιρροής του Δημοκρατικού Κόμματος. Όλες αυτές οι όψιμες παραχωρήσεις από την πλευρά της κυβέρνησης απέβλεπαν στο να πειστεί ο λαός ότι είναι ανοιχτή και θετικά προσκείμενη στις μεταρρυθμίσεις. Επίσης, οι κυβερνητικοί παράγοντες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν μπροστά στην απειλή της αντιπολίτευσης, που διακήρυσσε πως δεν θα συμμετείχε στις εκλογές, αν δεν αναβάλλονταν για αργότερα. Κάτω από

αυτή την πίεση, ανακοινώθηκε από την κυβέρνηση του Αλία η ημερομηνία των εκλογών στις 31 Μαρτίου και όχι στις 10 Φεβρουαρίου, όπως είχε προγραμματιστεί προηγουμένως (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998: 92).

Εν τω μεταξύ, ενώ στην αρχή το ΔΚΑ έκανε, μέσω των ΜΜΕ, εκκλήσεις προς το λαό για αυτοσυγκράτηση, υπομονή και μετριοπάθεια, ώστε να αποφευχθούν οι καταστροφές, άρχισε την αντικομμουνιστική ρητορεία μέσα από ένα πνεύμα αντεκδίκησης. Επιπλέον υποκινούσε τη διάλυση των αγροτικών συνεταιρισμών, χωρίς όμως πρώτα να έχουν οριστικοποιηθεί πολιτικές αποφάσεις ώστε να υπάρχουν εγγυήσεις για την κατανομή της γης, των κοπαδιών και γενικά ολόκληρης της ιδιοκτησίας των παλιών συνεταιρισμών. Επίσης, προωθούσε την ολοκληρωτική κατάργηση όλων των κομμουνιστικών συμβόλων, χωρίς να εξαιρεί το μεγάλο άγαλμα του Χότζα που δέσποζε στα Τίρανα (Νίνα, 2007: 216-217). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το γκρέμισμά του από το πλήθος, όπως έχει ήδη προαναφερθεί.

3.2 Οι πρώτες εκλογές

Συνοπτικά, στις πρώτες εκλογές που διεξήχθησαν στις 31 Μαρτίου του 1991 συμμετείχε το 95% του πληθυσμού, επικράτησε το ΚΕΑ, το πολίτευμα μετονομάστηκε σε Δημοκρατία και ο Φάτος Νάνο, που είχε οριστεί Πρωθυπουργός, αντικαταστάθηκε από τον Ίλι Μπούφι. Όμως, ύστερα από ένα μικρό χρονικό διάστημα λίγων μηνών το Δημοκρατικό Κόμμα αποσύρθηκε από το κυβερνητικό συνασπισμό. Ο Μπούφι παραιτήθηκε, ενώ ο Αλία τον αντικατέστησε από τον Β. Αχμέτι. Όμως, η οικονομική κατάσταση επιδειωνόταν και έτσι το Μάρτιο του 1992 επαναλήφθηκαν οι εκλογές, όπου επικράτησε το ΔΚΑ με τον Σαλί Μπερίσα (Αντωνόπουλος, 1999: 92-95).

Οι εκλογές είχαν προγραμματιστεί, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ του ΚΕΑ και των αντιπολιτευόμενων κομμάτων, για τις 31 Μαρτίου. Την τελευταία εβδομάδα πριν από τις εκλογές κατέφθασαν στην Αλβανία ξένοι παρατηρητές για να καλύψουν τις πρώτες εκλογές. Τα διεθνή ΜΜΕ αναφέρονταν στο τέλος του κομμουνισμού στην Αλβανία, η οποία παρέμενε για δεκαετίες σε κατάσταση οπισθοδρόμησης, με αποτέλεσμα να γίνει μια πρωτόγονη και τριτοκοσμική ευρωπαϊκή χώρα. Τις τελευταίες ημέρες πριν από τις εκλογές είχαν σταματήσει οι συγκρούσεις, οι λεηλασίες και οι απεργίες. Η προσωρινή κατάπαυση των ταραχών οφείλεται στις ενέργειες όλων των κομμάτων τα οποία συνεννοήθηκαν γι' αυτό το σκοπό από κοινού. Οι

υποψήφιοι του ΔΚΑ υπόσχονταν απόλυτη αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του λαού μέσω της συμμετοχής στην Ε.Ε, αλλά και μέσω της οικονομικής βοήθειας που υπόσχονταν οι Η.Π.Α. Το ΚΕΑ στόχευε στην υποστήριξη των αγροτικών πληθυσμών και βάσει αυτού του σχεδιασμού είχε επενδύσει αρκετά χρήματα προς ενίσχυση των ανάλογων αναγκών τους (Πέτιφερ και Βίκερς, 113).

Σε γενικές γραμμές, η προεκλογική προπαγάνδα όλων των αντιπολιτευόμενων κομμάτων είχε ως στόχο το ολοκληρωτικό καθεστώς των προηγούμενων δεκαετιών. Το ΚΕΑ θεωρείτο υπαίτιο για όλα τα τεράστια προβλήματα του παρελθόντος, την οπισθοδρόμηση και την οικονομική ανέχεια της χώρας. Ο Ενβέρ Χότζα ήταν ο μεγαλύτερος στόχος παράλληλα με τις αρχές του κομμουνισμού, όπως η δικτατορία του προλεταριάτου, καθώς και κάποια επιτεύγματα του παρελθόντος τα οποία τώρα εκμηδενίζονταν. Οι διακηρύξεις αυτές γίνονταν αποδεκτές από μεγάλο μέρος του λαού, εφ' όσον το κομμουνιστικό καθεστώς είχε αφήσει πίσω του τη μαζική ανεργία που κυμαινόταν στο 40% με 50%, τις εξαιρετικά χαμηλές αμοιβές για τους εργαζόμενους, την άδεια εμπορική αγορά κλπ. Έτσι, υποσχέσεις όπως η κατεύθυνση προς την ελεύθερη αγορά και άμεση ιδιωτικοποίηση της οικονομίας, έβρισκαν πρόσφορο έδαφος στο λαό ο οποίος βάσιζε τις ελπίδες του για μια καλύτερη ζωή στις ριζικές πολιτικές αλλαγές (Νίνα, 2007: 263-264).

Στην εκλογική διαδικασία της 31ης Μαρτίου συμμετείχαν, εκτός από το Κόμμα Εργασίας και το ΔΚΑ, το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, το Αγροτικό Κόμμα, το Οικολογικό Κόμμα, όπως και η οργάνωση της ελληνικής μειονότητας με την ονομασία Ομόνοια. Ειδικότερα, στις 22/02/1991 το μειονοτικό κόμμα αναγνωρίστηκε από το αλβανικό Υπουργείο Δικαιοσύνης και έτσι έγινε εφικτή η αυτόνομη κάθοδός του στις εκλογές. Όμως, οι εκλογικοί του συνδυασμοί επιτράπηκε να λάβουν μέρος στην εκλογική διαδικασία μόνο στα 99 χωριά των Αγίων Σαράντα και του Αργυροκάστρου, τα οποία οι αλβανικές αρχές θεωρούν ως μειονοτικά. Το κόμμα της Ομόνοιας προσέφυγε διαμαρτυρόμενο στο Ανώτατο Δικαστήριο με το επιχείρημα ότι ο εκλογικός νόμος δεν προέβλεπε τέτοιου είδους περιορισμούς, Όμως, η απάντηση των αλβανικών αρχών ήταν αρνητική προς τα αιτήματά του. Τελικά, με την Ομόνοια εξελέγησαν τρεις βουλευτές στον πρώτο γύρο και δύο στο δεύτερο, λαμβάνοντας την τρίτη θέση στο αλβανικό κοινοβούλιο (Ομόνοια, 1996. <http://omonoia-deeem.org/omonia/history/11-genari-1991>. Ανακτήθηκε στις 20/6/2016 και Δώδος κ.α. 1995: 76-78).

Μέσα σε αυτή την έκρυθμη κατάσταση που βρισκόταν η χώρα εκείνη την κρίσιμη περίοδο, στο ΕΚΑ επήλθε μεγάλη κρίση που συνεχώς επιδειωνόταν. Πολλά επιφανή μέλη του προτίμησαν να παραδώσουν την κομματική τους ταυτότητα, ενώ άλλα μέλη αποσκίρτησαν και εντάχθηκαν στα κόμματα της αντιπολίτευσης, ιδιαίτερα στο ΔΚΑ (Πέτιφερ και Βίκερς, 113).

Παρά τα πολλά προβλήματα, οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές στην Αλβανία διεξήχθησαν μετά από 60 χρόνια μονοκομματικής καταπίεσης χωρίς να δημιουργηθούν επικίνδυνες καταστάσεις. Στον πρώτο γύρο το ΚΕΑ έλαβε 162 από τις 250 έδρες του αλβανικού Κοινοβουλίου, ενώ το ΔΚΑ πήρε 65, από τις οποίες οι 17 προέρχονταν από τις 19 έδρες των Τιράνων. Οι επόμενοι γύροι πραγματοποιήθηκαν λίγο αργότερα, στις 17 και 24 Απριλίου, για τις περιφέρειες από τις οποίες κανείς υποψήφιος δεν είχε συγκεντρώσει πλειοψηφία από τον πρώτο γύρο. Σε αυτούς τους γύρους, το ΔΚΑ έλαβε 10 έδρες, το ΚΕΑ 7 και η Ομόνοια 2. Συνολικά, το ΚΕΑ κέρδισε τις 169 από τις 250 έδρες του Κοινοβουλίου. Δηλαδή, λίγο παραπάνω από την απαιτούμενη πλειοψηφία των δύο τρίτων που χρειαζόταν για την ψήφιση νέου συντάγματος (167 έδρες). Ο Σαλί Μπερίσα και το Κόμμα του πήραν συνολικά 75 έδρες και το Κόμμα της Ομόνοιας πέντε (Duka, 2007: 339).

Οι γενικές εκλογές του 1991 ήταν οι πρώτες ελεύθερες και πολυκομματικές στην Αλβανία από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Με το νέο εκλογικό νόμο του Νοέμβριου / Δεκεμβρίου του 1990, άνοιξε ο δρόμος για τις πολλαπλές υποψηφιότητες ανά εκλογική περιφέρεια και για τη νομιμοποίηση των πολιτικών κομμάτων. Κατά συνέπεια, η τελευταία εξέλιξη έδωσε τέλος στο μονοπώλιο του κυβερνώντος κομμουνιστικού κόμματος. Παρά τα τεράστια κοινωνικά και οικονομικά δεινά της χώρας, όπως η έλλειψη τροφίμων, τα προβλήματα στέγασης και την ανεργία με τα παλιά εργοστάσια που δεν λειτουργούσαν, η εκλογική εκστρατεία προχωρούσε ακάθεκτη. Τα δύο μεγάλα κόμματα αναγνώρισαν ότι η πρόοδος θα καταστεί δυνατή μόνο μέσω της ελεύθερης οικονομίας της αγοράς, ενώ με τη συγκατάθεσή τους η προεκλογική εκστρατεία ενισχύθηκε από τη μαζική ξένη βοήθεια. Βέβαια ήταν εκ διαμέτρου αντίθετα ως προς το ρυθμό και την έκταση των προτεινόμενων αλλαγών. Η μεγαλύτερή τους διαφορά εντοπιζόταν ιδιαίτερα στο ότι το ΔΚΑ υποστήριζε την ταχεία ιδιωτικοποίηση της κρατικής ιδιοκτησίας και τη διάλυση των αγροτικών κολεκτίβων. Συνολικά, στις πρώτες εκλογές υπήρχαν περί τις 250 κοινοβουλευτικές έδρες, περίπου 1.000 υποψήφιοι από 11 κόμματα και πολιτικά κινήματα, καθώς και ανεξάρτητοι υποψήφιοι. Η ψηφοφορία παρακολουθούνταν από ξένους παρατηρητές, οι οποίοι χαρακτήρισαν τη διαδικασία ελεύθερη και δίκαιη. Το κόμμα του Αλία είχε μεγάλη

επιτυχία στις αγροτικές περιοχές, ενώ το DP, με επικεφαλής τον Δρ Σαλί Μπερίσα, ξεπέρασε σε προσδοκία τα αποτελέσματα των αστικών περιοχών. Η συνολική νίκη των εκπροσώπων του παλαιού καθεστώτος επέφερε ανάφλεξη και κύματα βίας σε ορισμένες πόλεις. Ωστόσο, δεκαεννέα έδρες παρέμειναν προς πλήρωση μετά τον πρώτο γύρο (31 Μαρτίου). Τελικά, το αποτέλεσμα έδωσε τη νίκη στο κόμμα του Αλία με πλειοψηφία δύο τρίτων. Συνολικά, εκλέχθηκαν 226 νεοφερμένοι βουλευτές στο Κοινοβούλιο (www.eliamep.gr, 2013. Ανακτήθηκε στις 10/6/2016 και ALBANIA Parliamentary Chamber: Kuvendi Popullor. Elections held in 1991. Ανακτήθηκε στις 8/6/2016 από: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_91.htm).

Σύμφωνα με τους όρους του ενδιάμεσου Συντάγματος που εγκρίθηκε στις 29 Απριλίου 1991, πραγματοποιήθηκε η συνέλευση των νέων μελών του κοινοβουλίου την επόμενη ημέρα των εκλογών για το νέο αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας. Τελικά, αναδείχθηκε αρχηγός του κράτους και επικεφαλής ο Ραμίζ Αλία. Πριν από τις εκλογές, ο Αλία είχε υποστηρίξει έναν πλουραλιστικό κυβερνητικό συνασπισμό, ανεξάρτητα από την έκβαση των εκλογών. Στις 12 Ιουνίου, η Συνέλευση επικύρωσε το Υπουργικό Συμβούλιο με επικεφαλής τον προσωρινό πρωθυπουργό Ίλι Μπούφι. Αυτό το Υπουργικό Συμβούλιο θα παρέμενε στην εξουσία μέχρι τις επόμενες εθνικές εκλογές που προορίζονταν για τα μέσα του 1992 (ALBANIA Parliamentary Chamber: Kuvendi Popullor. ELECTIONS HELD IN 1991. Ανακτήθηκε στις 8/6/2016 από: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_91.htm).

Η αντιπολίτευση είχε κερδίσει σχεδόν όλες τις αστικές έδρες ενώ ο αγροτικός πληθυσμός ψήφισε αποκλειστικά σχεδόν υπέρ του ΚΕΑ, διότι δεν εμπιστευόταν τις αναγγελθείσες υποσχέσεις του ΔΚΑ περί σαρωτικών αλλαγών, ιδιαίτερα λόγω του ότι δεν ήταν σαφείς οι θέσεις του περί της ιδιωτικοποίησης της γης. Οι στερούμενοι μόρφωσης αγροτικοί πληθυσμοί δεν κατανόησαν αυτές τις διακηρύξεις και θεώρησαν πως το ΔΚΑ θα ξαναμοίραζε τη γη στους παλιούς γαιοκτήμονες, όπου προπολεμικά εκμεταλλεύονταν τη γη και τους φτωχούς αγρότες. Παράλληλα, ο Αλία είχε υποσχεθεί να τους προστατεύσει από την ιδιωτικοποίηση. Παρ' όλα αυτά, προκάλεσε μεγάλη έκπληξη η απρόσμενη αποτυχία του Αλία στο να εκλεγεί βουλευτής, συγκεντρώνοντας μόλις το 36% των ψήφων στα Τίρανα, που ήταν η εκλογική του περιφέρεια. Μάλιστα, κάποιοι ξένοι παρατηρητές σημείωναν πως η ταπεινωτική ήττα του Αλία είχε συγκλονίσει τον αλβανικό λαό, ενώ μαζί με τους θερμούς υποστηρικτές του έκλαιγαν μαζί με κάποιους από τους επικριτές της πολιτικής του. Αξιοσημείωτο, επίσης, ήταν και το γεγονός ότι μετά την απρόσμενα μεγάλη αποτυχία του Αλία δεν παρατηρήθηκαν πανηγυρισμοί εκ μέρους

του λαού. Η μη εκλογή του Αλία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το πρώτο ουσιαστικό βήμα, από τη μεριά των πολιτών, για την απαλλαγή από το κομμουνιστικό καθεστώς που τους είχε εξαθλιώσει. Αντίθετα, ο Σαλί Μπερίσα κατόρθωσε μια συντριπτική νίκη στην Καβάγια, μια περιοχή έξω από τα Τίρανα η οποία διακρινόταν για τα δημοκρατικά φρονήματα των πολιτών της (Duka, 2007: 339 και Vickers, 1997: 307).

Μετά από τη λήξη της εκλογικής διαδικασίας, το ΔΚΑ κατήγγειλε τον αποκλεισμό του από τα ΜΜΕ. αλλά και την πίεση που ασκήθηκε με στόχο αυτή η σύγκυση να περάσει στο λαό, ώστε να ψηφίσει υπέρ του Αλία και του κόμματός του. Ωστόσο, η γενική εκτίμηση των δυτικών παρατηρητών ήταν ότι οι εκλογές διεξήχθησαν χωρίς παρατυπίες και λάθη, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις. Βέβαια, αναγνωρίστηκε το γεγονός ότι το ΚΕΑ σε ορισμένες αγροτικές περιοχές είχε υπό τον έλεγχό του τα ΜΜΕ, όπως και τις εφορευτικές επιτροπές. Όμως, το τελικό συμπέρασμα του εκλογικού αποτελέσματος ήταν ότι επικράτησε το κόμμα του Αλία διότι η κουλτούρα του αλβανικού λαού ήταν ακόμα περιορισμένη. Αξίζει να σημειωθεί ότι το εκλογικό αποτέλεσμα των πρώτων ελεύθερων εκλογών στην Αλβανία δεν διέφερε από εκείνα των πρώην κομμουνιστικών και μονοκομματικών βαλκανικών χωρών, οι οποίες βρίσκονταν σε μεταβατική φάση οδεύοντας προς τη Δημοκρατία. Και σε αυτές τις χώρες το αγροτικό στοιχείο ήταν επιφυλακτικό σε σχέση με τις μεταρρυθμίσεις. Αντίθετα, οι αστοί διανοούμενοι επιζητούσαν άμεσες και ριζικές αλλαγές σε όλους τους τομείς. Τα ΜΜΕ, ιδιαίτερα το ραδιόφωνο και η τηλεόραση που ήταν περισσότερο προσιτά μέσα προς το αγροτικό κοινό, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του εκλογικού αποτελέσματος, διότι καθοδηγούμενα από την παλαιά άρχουσα τάξη προέβαλαν μηνύματα που αποσκοπούσαν στη χειραγώγηση των αγροτικών πληθυσμών. Οι εφημερίδες, ιδιαίτερα της αντιπολίτευσης όπως η Rilindja Demokratike, ήταν δύσκολο να διανεμηθούν σε απομακρυσμένες περιοχές, εκτός των αστικών κέντρων (Duka, 2007: 339).

Για την τελική επικράτηση του ΚΕΑ σε αρκετά υποανάπτυκτες αγροτικές περιοχές, υπάρχουν απόψεις που υποστηρίζουν ότι ένα μέρος του λαού ήταν δυσαρεστημένο με τις ακραίες φωνές παραγόντων του ΔΚΑ, που απορρίπτοντας τον κομμουνισμό επιδίδονταν σε βίαιες ενέργειες, όπως μαζικές φθορές, ανοικτές απειλές. Το ΚΕΑ, εκμεταλλευόμενο αυτές τις συμπεριφορές, τις χρησιμοποίησε ως επιχείρημα για να παρουσιάσει το ΔΚΑ ως συνώνυμο με τα θορυβώδη και βίαια συλλαλητήρια, των φθορών και των έντονων συγκρούσεων. Από την άλλη μεριά, οι ηγέτες του ΔΚΑ στις προεκλογικές συγκεντρώσεις που διοργάνωναν στις πόλεις,

στα χωριά, αλλά και στα ΜΜΕ, υπερέβαλλαν υποσχόμενοι έναν ανέφικτο, πόσο μάλλον για τη συγκεκριμένη συγκυρία, παράδεισο που θα έδινε τις ποθούμενες λύσεις και θα άλλαζε τη ζωή του λαού με έναν εξωπραγματικό τρόπο. Μάλιστα, κάποιοι από τους υποψήφιους έφθασαν στο σημείο να παρουσιάζουν ως αληθινή μια φήμη που κυκλοφορούσε εκ μέρους τους, πως στο λιμάνι του Δυρραχίου πολλά πλοία, προερχόμενα από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ, περίμεναν την εντολή που θα τους επέτρεπε να ξεφορτώσουν μεγάλης έκτασης υλική βοήθεια που θα επέτρεπε στον αλβανικό λαό να απολαύσει τα εισερχόμενα υλικά αγαθά και την ιδιοκτησία που θα ερχόταν ως επιστέγασμα μιας μελλοντικής υλικής ευμάρειας. Αυτές οι υπερβολές, τελικά, δεν λειτούργησαν υπέρ του ΔΚΑ (Νίνα, 2007: 263-264).

Κάτω από τις δύσκολες μετεκλογικές συνθήκες συνήλθε για πρώτη φορά η νέα Λαϊκή Εθνοσυνέλευση, στις 10 Απριλίου 1991, αλλά οι βουλευτές της αντιπολίτευσης αρνήθηκαν να παραστούν λόγω των βίαιων γεγονότων που είχαν προηγηθεί μεταξύ αστυνομίας και διαδηλωτών στη Σκόδρα. Η Εθνοσυνέλευση συνήλθε και πάλι μετά από μία εβδομάδα, αφού το Δημοκρατικό Κόμμα ανέστειλε την αποχή του. Εκεί έγινε συμφωνία για τη λειτουργία ενός μεταβατικού νόμου έως ότου ολοκληρωθεί το τελικό και οριστικό κείμενο του Συντάγματος. Επιπλέον, στην Εθνοσυνέλευση καθιερώθηκε ο πολιτικός πλουραλισμός και η χώρα μετονομάστηκε από Λαϊκή Δημοκρατία της Σοσιαλιστικής Αλβανίας σε Δημοκρατία της Αλβανίας. Στο νέο Σύνταγμα δεν υπήρχε καμία αναφορά στο Μαρξισμό-Λενινισμό ως επίσημη ιδεολογία και ορίστηκε ότι το κράτος θα βασιζόταν στην κοινωνική ισότητα, όπως και στην προάσπιση της ελευθερίας και των ατομικών δικαιωμάτων. Επίσης, υιοθέτησε το δικαίωμα της ατομικής ιδιοκτησίας, της απεργίας, των διαδηλώσεων και της εξόδου από τη χώρα. Ορίστηκε ότι η Αλβανία θα έχει Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο οποίος θα εκλέγεται από τα δύο τρίτα των παρόντων στη σχετική ψηφοφορία των βουλευτών. Κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας, Πρόεδρος της χώρας εξελέγη ο Ραμίζ Αλία με την αντιπολίτευση να είναι απύσχα. Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία του νέου συντάγματος ήταν η ελεύθερη άσκηση της θρησκείας και των θρησκευτικών πεποιθήσεων, γεγονός που είχε απαγορευθεί εντελώς από τον Ενβέρ Χότζα καθ' όλη τη διάρκεια της κυριαρχίας του (Duka, 2007: 339).

Σε αυτό το σημείο, προκειμένου να υπάρχει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης που είχε διαμορφώσει η κομμουνιστική ιδεολογία, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το καθεστώς του Χότζα, ως αποκορύφωμα της ολοκληρωτικής του πολιτικής, στις 13/11/1967 εξέδωσε το διάταγμα 4337 όπου καταργούσε όλες οι θρησκευτικές κοινότητες της Αλβανίας, η

οποία ανακηρύχτηκε επίσημα αθεϊστική. Αργότερα, στις 31/12/1975 με το διάταγμα 5339 καταργήθηκαν και τα «ακατάλληλα ονόματα» από άποψη πολιτική, ιδεολογική και ηθική, όπως και τα «άσχημα επώνυμα» που επιβλήθηκε να αντικατασταθούν με νέα υπό «υγιείς πολιτικοϊδεολογικών και πολιτικών περιεχόμενων» (Γεωργούλης, 1995: 151 και Γλαβίνας, 1996: 148-150).

Σύμφωνα με το νέο Σύνταγμα, δεν επιτρεπόταν στον Πρόεδρο της χώρας να διατηρεί και κομματικό αξίωμα. Έτσι, ο Αλία παραιτήθηκε από τη θέση του πρώτου Γραμματέα του ΚΕΑ, όπως και από την κεντρική επιτροπή του Κόμματος. Τη θέση του ανέλαβε ο οικονομολόγος Φάτος Νάνο. Το κυβερνητικό πρόγραμμα που παρουσίασε στη Βουλή περιείχε αρκετές ριζικές μεταρρυθμίσεις στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν πολλές ιδιωτικοποιήσεις και μεγάλη ενίσχυση της ελεύθερης οικονομίας. Όμως, δεν ήταν καθόλου εύκολο να αντιμετωπιστεί η ραγδαία πτώση της οικονομίας, με τον πληθωρισμό να φτάνει στο 260% το μήνα και την ανεργία να έχει ανέλθει στο 70%. Έτσι, στα μέσα Μαΐου, όπου είχε λάβει τέλος η συμφωνία μεταξύ των κομμάτων για μια κοινή πολιτική με στόχο την αποφυγή των απεργιακών κινητοποιήσεων, επήλθε εκ νέου πολιτική αβεβαιότητα λόγω του ότι τα εργατικά σωματεία επανήλθαν στις απαιτήσεις τους οργανώνοντας γενική απεργία, στην οποία συμμετείχαν 300.000 εργαζόμενοι από όλο το φάσμα της παραγωγής, ζητώντας αυξήσεις μισθών και συντάξεων, εξάωρη εργασία και διερεύνηση των αιματηρών επεισοδίων που είχαν λάβει χώρα προηγουμένως στην πόλη Σκόνδρα. Τα πράγματα χειροτέρεψαν ακόμα περισσότερο όταν η κυβέρνηση απέρριψε τα αιτήματα των απεργών, ενώ κάποιοι εργαζόμενοι στα ορυχεία προχώρησαν σε απεργία πείνας (Πέτιφερ και Βίκερς, 1998: 124-125).

Η γενική απεργία που έλαβε χώρα πέτυχε τελικά τον κυριότερο στόχο της, που ήταν η πτώση της κυβέρνησης. Στις 4 Ιουνίου ο Φάτος Νάνο παραιτήθηκε, κλείνοντας το μακροχρόνιο κύκλο της κομμουνιστικής κυριαρχίας στην Αλβανία. Ο Νάνο ομολόγησε πως η κυβέρνησή του δεν είχε πια τη λαϊκή στήριξη. Τα ηνία της χώρας και τη θέση του πρωθυπουργού ανέλαβε, μετά από πολλές δυσκολίες, ο Ίλι Μπούφι. Το Κόμμα Εργασίας διατήρησε 12 υπουργεία, το Δημοκρατικό πήρε 7, ενώ το Ρεπουμπλικανικό, το Σοσιαλδημοκρατικό και το Αγροτικό Κόμμα μοιράστηκαν τα άλλα πέντε. Βασικό καθήκον της νέας κυβέρνησης ήταν να σταθεροποιήσει την έκρυθμη κατάσταση της χώρας, καθώς η επιβίωσή της εξαρτιόταν από τη συνεργασία των εργατικών σωματείων, τα οποία συμφώνησαν να μην δημιουργήσουν προβλήματα σε αυτή τη δύσκολη συγκυρία. Κατά την περίοδο του καλοκαιριού του ίδιου έτους, υπήρξαν πολλές

συγκρούσεις μεταξύ των ανέργων και αγανακτισμένων πολιτών και της αστυνομίας. Οι διαμαρτυρόμενοι πολίτες διεκδικούσαν πρόσβαση στην εργασία, για τα απαραίτητα προς το ζην και την ελευθερία. Πλήθη μεταναστών ταξίδευαν, κυρίως προς την Ιταλία, δημιουργώντας χάος στις εκεί τοπικές αρχές. Την ίδια περίοδο, στις 8 Αυγούστου, γκρεμίστηκε και το κολοσσιαίο άγαλμα του Χότζα στη γενέτειρά του, το Αργυρόκαστρο. Το τελευταίο άγαλμα που παρέμενε όρθιο αποκαθελώθηκε και αυτό την επόμενη ημέρα στην Κορυτσά (Duka, 2007: 339).

Τα μέλη του ΔΚΑ που εξελέγησαν είχαν καταλάβει τις περισσότερες από τις βασικές υπουργικές θέσεις στον οικονομικό τομέα και ήταν οι κυρίως υπεύθυνοι για την έναρξη της νέας οικονομίας και της ανάλογης νομοθεσίας. Ωστόσο, στις αρχές Δεκεμβρίου του 1991, αυτά τα μέλη μαζί με τα υπόλοιπα στελέχη του ΔΚΑ που είχαν εισέλθει στην κυβέρνηση συνασπισμού παραιτήθηκαν, κατηγορώντας το ΣΚΑ. Εν τω μεταξύ, η κακή βιοτική κατάσταση των πολιτών της επαρχίας γινόταν όλο και πιο δυσχερής, καθώς οι νέοι εγκατέλειπαν τον τόπο τους για να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό, ενώ οι ηλικιωμένοι επέστρεφαν στις παραδοσιακές γεωργικές καλλιέργειες, ελπίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα καταφέρουν να επιβιώσουν. Η μεγάλη βιοτική ανασφάλεια οδήγησε ένα μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού να προσπαθήσει να βρει την τύχη του στην πρωτεύουσα, αυξάνοντας επικίνδυνα τον πληθυσμό της. Αυτή η χαοτική κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία τεράστιας αναστάτωσης που εντεινόταν από την προσπάθεια και την αγωνία για εύρεση τρόπων επιβίωσης. Τα πλήθη, υπό την απειλή της πείνας, κατελήφθησαν από πανικό και στην πόλη Λατς ξεχύθηκαν και λεηλάτησαν αποθήκες και καταστήματα τροφίμων, αρτοποιία και εστιατόρια, ενώ μέσα στο χάος που δημιουργήθηκε υπήρξαν και δύο νεκροί, ο ένας από αυτούς αστυνομικός. Οι ταραχές δεν περιορίστηκαν μόνο σε κάποιες πόλεις αλλά πήραν μεγάλη έκταση σε όλη τη χώρα. Ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης απηύθυνε έκκληση για επισιτιστική βοήθεια στα Βιομηχανικά Κράτη της δυτικής Ευρώπης. Η έκκλησή του εισακούστηκε και έφτασε στη χώρα έκτακτη βοήθεια ύψους 150 εκατομμυρίων δολαρίων. Όμως, τα χρήματα που χορηγήθηκαν δεν ήταν αρκετά για να επαναφέρουν την ηρεμία στη χώρα (Islami, 2013: 6).

Ενώ η κυβέρνηση προσπαθούσε να βρει τρόπους εξομάλυνσης της κατάστασης, ο Μπερίσα ασκούσε δριμεία κριτική εναντίον της, χρησιμοποιώντας το επιχείρημα ότι θέτει εμπόδια στην προγραμματισθείσα μεταρρύθμιση. Βέβαια, δεν ήταν πειστικός ως προς τα κίνητρά του διότι ήταν γεγονός ότι στην κυβέρνηση συμμετείχαν κατά το ήμισυ μέλη του ΔΚΑ, ενώ ο αναπληρωτής πρωθυπουργός προερχόταν, επίσης, από το ίδιο κόμμα. Αυτό που ίσχυε

στην πραγματικότητα ήταν ότι ο Μπερίσα είχε ως στόχο την πρόκληση θεσμικής κρίσης για να επισπευτούν οι νέες εκλογές (Νίνα, 2007: 314-315). Έτσι, στις 8 Δεκεμβρίου έγινε συγκέντρωση διαμαρτυρίας στα Τίρανα. Υπολογίζεται ότι περί τα 20.000 άτομα κατέβηκαν σε διαδήλωση για να γιορτάσουν την πρώτη επέτειο του εκδημοκρατισμού της χώρας, αλλά και για να διαμαρτυρηθούν για τις ελλείψεις σε τρόφιμα και εργασία. Λόγω των αναταραχών που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια αυτών των διαδηλώσεων, το Σοσιαλιστικό Κόμμα -πρώην Κόμμα Εργασίας, που μετονομάστηκε έτσι για να ενισχύσει το προοδευτικό του προφίλ- προωθούσε την άποψη ότι η Δημοκρατία οδηγούσε στην αναρχία, την ακυβερνησία και την αστάθεια. Τότε, ο Μπερίσα κάλεσε τα μέλη του ΔΚΑ να αποχωρήσουν από τον κυβερνητικό συνασπισμό, πράξη για την οποία κατηγορήθηκε ότι οδήγησε τη χώρα σε ακόμα μεγαλύτερη αναρχία και οικονομική αστάθεια . Ο αρχηγός του ΔΚΑ έκρινε πως λόγω των ταραχών και του γενικευμένου αρνητικού κλίματος που επικρατούσε απέναντι στους πολιτικούς, θα έχανε μεγάλο μέρος της δημοτικότητάς του, με κίνδυνο να μην είναι το πρώτο σε ψήφους κόμμα στις επερχόμενες εκλογές. Επίσης, από την άνοιξη του 1991 είχαν σχηματιστεί αρκετά μικρά δεξιά κόμματα, τα οποία θα μπορούσαν να πάρουν ένα μικρό ποσοστό στις εκλογές, να συμμαχήσουν με τους Σοσιαλιστές και να σχηματίσουν κυβέρνηση. Έτσι, θεώρησε ότι η καλύτερη λύση για το ΔΚΑ ήταν να αποχωρήσει από την κυβέρνηση και να μεταφέρει όλο το βάρος και τις ευθύνες στο Σοσιαλιστικό Κόμμα, έως τις εκλογές που θα λάμβαναν χώρα τον επόμενο χρόνο (Duka, 2007: 339).

Εικόνα 4.1: Το πλήθος αποκαθλώνει το άγαλμα του Ενβέρ Χότζα στα Τίρανα.

Πηγή: <http://www.himara.gr/istoria/2830-san-simera-to-91-telos-epoxis-stin-alvania>

Εικόνα 4.2: Ο Ραμίζ Αλία (αριστερά) σε στιγμιότυπο από συγκέντρωση του κόμματός του.

Πηγή: <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=423886>

Εικόνα 4.3: Σαλί Μπερίσα. Ο αρχηγός του Δημοκρατικού Κόμματος Αλβανίας.

Πηγή: <http://www.european-times.com/sector/government/prime-minister-sali-berisha>

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:
Ο ΤΥΠΟΣ, ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1992 ΚΑΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ
ΑΛΛΑΓΗ

4 Ο ΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ: Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

4.1 Ο Τύπος στην Αλβανία

Η ιστορία του Τύπου στην Αλβανία ξεκινάει το καλοκαίρι του 1848 με την έκδοση μιας μικρής εφημερίδας από το *Jeronim de Rada*, η οποία τυπωνόταν στη Νάπολη της Ιταλίας. Η εφημερίδα με τον τίτλο *Arbereshi I Italise* κυκλοφόρησε 27 τεύχη μέχρι το καλοκαίρι του έτους 1849. Από το έτος 1848, που υπήρξε η πρώτη αλβανική έκδοση, μέχρι το 1912, όταν οι αλβανικές προσπάθειες πέτυχαν την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της χώρας, η κατάσταση στον Τύπο παρέμεινε σχεδόν ίδια. Σε αυτά τα 64 έτη εκδόθηκαν εκατοντάδες έντυπα σε πολλές χώρες, όπως στην Ιταλία, Ελλάδα, Σερβία, Αίγυπτο, Ρωσία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Τουρκία, Αγγλία, Γαλλία, Βέλγιο, Αυστρία, Γερμανία και Η.Π.Α (Fevziu, 2005: 7).

Η περίοδος μεταξύ 1912 – 1924 υπήρξε πολύ σκοτεινή για τον αλβανικό τύπο και δεν μπορούν να βγουν ασφαλή συμπεράσματα για αυτή τη δωδεκαετία. Η δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα βρήκε την Αλβανία κατεστραμμένη, χρεωκοπημένη και αδύναμη, λόγω των συνεχών πολέμων όπου είχε εμπλακεί από τα πρώτα χρόνια του νέου αιώνα. Η διεθνής αναγνώριση των συνόρων της χώρας και το γεγονός ότι ανήκε πια στην Κοινωνία των Εθνών δεν είχαν δώσει τα ποθητά αποτελέσματα και τα μεγάλα προβλήματα που την ταλαιπωρούσαν δεν μπορούσαν να λυθούν (Vickers, 1997: 144).

Από το 1924 έως το 1939 προκύπτει η πρώτη μακρόχρονη διακυβέρνηση με τον Αχμέτ Ζώγου στην εξουσία, στην αρχή ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ύστερα ως βασιλιάς. Το 1928 αυτοανακηρύχθηκε βασιλιάς της Αλβανίας κηρύσσοντας ως πολίτευμα της χώρας την απόλυτη μοναρχία. Κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαπενταετίας ο αριθμός των εκδόσεων παρουσιάζει θεαματική άνοδο αλλά από την άλλη πλευρά ο ρόλος της δημοσιογραφίας περιορίζεται λόγω του ελέγχου που ασκείται από το κράτος (Fevziu, 2005: 43-74).

Η επόμενη πενταετία, 1939–1944, που είναι η περίοδος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου είναι ίσως η χειρότερη εποχή βαθιάς κρίσης για τον αλβανικό Τύπο. Η προσάρτηση της χώρας από την Ιταλία επέφερε και την ενσωμάτωσή της στην ιστορία του Τύπου της

φασιστικής Ιταλίας. Μάλιστα, σε αυτό συνέτεινε και ο διορισμός του Βερλάτσι ως πρωθυπουργού, από τον Τσιάνο, που αποδείχθηκε φερέφωνο των Ιταλών, οι οποίοι επέβαλαν στην Αλβανία τη δική τους θέληση σε όλα τα επίπεδα. Όπως ήταν φυσικό, ο Τύπος ήταν από τα πρώτα θύματα της επικυριαρχίας τους (Καστελλάν, 1991: 610). Μέσα σε αυτό το κλίμα, τα μεγαλύτερα έντυπα που είχαν κάνει το ξεκίνημά τους την περίοδο της βασιλείας σταμάτησαν την κυκλοφορία τους, ενώ εμφανίστηκαν νέα με προπαγανδιστικό περιεχόμενο, εκμηδενίζοντας έτσι το ρόλο του Τύπου. Οι μόνες επίσημες εκδόσεις που συνέχισαν να τυπώνονται ήταν θρησκευτικού περιεχομένου, χωρίς καμία πολιτική τοποθέτηση, που ασχολούνταν με τη θρησκεία και έμειναν μακριά από την πολιτική κατάσταση. Παράλληλα όμως, κυκλοφορούσαν και παράνομα έντυπα, ιδιαίτερα των κομμουνιστών της αντίστασης, τα οποία δεν είχαν ως μόνο κίνητρο την απελευθέρωση της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα, αλλά πρόβαλλαν και την κομμουνιστική προπαγάνδα (Fevziu, 2005: 43-74).

Όταν εγκαθιδρύθηκε στην Αλβανία το κομμουνιστικό καθεστώς, το 1944, ο αλβανικός Τύπος είχε ήδη κλείσει έναν αιώνα. Η νέα κατάσταση που επιβλήθηκε στη χώρα επέφερε καταλυτικές αλλαγές στον Τύπο, όπως άλλωστε και σε όλους τους τομείς. Τα κομματικά όργανα άσκησαν απόλυτο και χωρίς όρους έλεγχο σε όλα τα έντυπα, ενώ η δημοσιογραφία αναγκάστηκε να ακολουθήσει πιστά την κομματική γραμμή. Εκδότες και δημοσιογράφοι έγιναν φερέφωνα του Κόμματος και οποιοδήποτε γραπτό κείμενο περνούσε υπό τον έλεγχο και την έγκριση του Υπουργείου Τύπου. Η κάθε μορφή ανταγωνισμού εξαλείφθηκε και παρέμειναν στην κυκλοφορία μόνο δύο - τρία περιοδικά τέχνης και πολιτισμού (Fevziu, 2005: 43-74).

Σε μια μελέτη της Διεθνούς Αμνηστίας του 1984, η Αλβανία του Χότζα χαρακτηρίζεται ως μια χώρα που υφίσταται ένα από τα πιο καταπιεστικά καθεστώτα του κόσμου. Οι Αλβανοί πολίτες στερήθηκαν την ελευθερία της έκφρασης, της άσκησης των θρησκευτικών τους καθηκόντων, την ελεύθερη κίνηση και το συνεταιρίζεσθαι. Οι πληροφορίες που πέρναγαν στον αλβανικό λαό προέρχονταν από τα ελεγχόμενα από το καθεστώς ΜΜΕ, αλλά και από την παράνομη παρακολούθηση ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών από την Ιταλία και τη Γιουγκοσλαβία. Μετά από το θάνατο του Χότζα, το 1985, υπήρξαν κάποιες μικρές βελτιώσεις στους αυστηρούς κομμουνιστικούς κανόνες από το διάδοχο του Χότζα, Ραμίζ Αλία (Logoreci, 1984: 5).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, τα αλβανικά μέσα ενημέρωσης, όπως και η υπόλοιπη κοινωνία, αντιμετώπισαν μια αίσθηση ελευθερίας που δεν είχαν δοκιμάσει ποτέ πριν, με έναν ενθουσιασμό που δεν άφηνε την εποχή εκείνη να φανούν τα άγνωστα για την αλβανική κοινωνία προβλήματα που υπέβρισκαν. Η έλευση ενός νέου πολιτικού συστήματος επέφερε την εμφάνιση νέων τρόπων επικοινωνίας και, ως εκ τούτου, την ανάγκη για ρύθμιση της χαοτικής κατάστασης που πήρε τη θέση του παλαιού ολοκληρωτικού καθεστώτος. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στο παρελθόν ο Τύπος, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση προωθούσαν και προπαγάνδιζαν την υλοποίηση των κομμουνιστικών οικονομικών προγραμμάτων, την κρατική αντιθρησκευτική εκστρατεία και την προώθηση του αλφαριθμητισμού. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είχαν εντολή να απευθύνονται προς τον αλβανικό εθνικισμό με στόχο την αποδοχή, εκ μέρους του λαού, της ατζέντας της κομμουνιστικής δικτατορίας. Όλες οι εφημερίδες ήταν υπό τον έλεγχο της κομμουνιστικής κυβέρνησης και έγραφαν μόνο ό,τι προωθούσε το ΚΚ. Το ίδιο συνέβαινε και με τους λίγους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς. Όλοι οι δημοσιογράφοι, οι εκδότες, οι παραγωγοί και οι σκηνοθέτες στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση είτε ήταν μέλη του ΚΕΑ, ή για να συνεχίσουν να εργάζονται αναγκάζονταν να πειθαρχήσουν στις κατευθυντήριες γραμμές του κόμματος. Επί τέσσερις δεκαετίες, στην Αλβανία, υπό τον πρόεδρο και ηγέτη του ΚΚ, Ενβέρ Χότζα, γινόταν βάνανυση καταστολή όλων των διαφωνιών, ενώ ο αλβανικός λαός στερήθηκε τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το κομμουνιστικό καθεστώς οδήγησε στην απομόνωση της Αλβανίας από όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, διατηρώντας επαφή μόνο με την μακρινή Κίνα, η οποία ήταν και η κύρια σύμμαχος της (www.albaglobal.com. Ανακτήθηκε στις 19/6/2016).

Ένα σεμινάριο απευθυνόμενο προς τους δημοσιογράφους, που κατά την περίοδο των αλλαγών έλαβε χώρα στα Τίρανα και διοργανώθηκε από κοινού με αρκετές οργανώσεις παροχής βοήθειας το φθινόπωρο του 1991, ήταν ίσως η πρώτη προσπάθεια από τη Δύση για να βοηθήσει στην ανάπτυξη των ανεξάρτητων ΜΜΕ, αλλά και για να τα χειραγωγήσει. Επικεφαλής αυτής της προσπάθειας ήταν το International Media Fund (Διεθνές Ταμείο Media), το οποίο είχε συσταθεί από το Κογκρέσο των ΗΠΑ, διατείνόμενο ότι συμβάλει στην ανάπτυξη του δημοκρατικού Τύπου στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη (Kornegay, 1995: 5).

Από τα ανωτέρω εξάγεται το συμπέρασμα ότι στην περίπτωση της Αλβανίας το δημοσιογραφικό έντυπο άργησε να εμφανιστεί και να εξελιχθεί. Από τη μία μεριά η Αλβανία, όπως άλλωστε και η Ελλάδα, ήταν κάτω από την οθωμανική κυριαρχία και δεν συμμετείχε στις

πνευματικές και κοινωνικές ζυμώσεις που γίνονταν στον ευρωπαϊκό χώρο. Και βέβαια, δεν είχε την ευκαιρία να επωφεληθεί από τις καταλυτικές αλλαγές σε όλα τα επίπεδα που επέφερε το ρεύμα του Διαφωτισμού. Το γεγονός ότι η πρώτη αλβανική εφημερίδα εκδόθηκε το 1848 στη Νάπολη της Ιταλίας είναι ενδεικτικό της προσπάθειας του εκδότη της, Jeronim de Rada, να αφυπνίσει ένα λαό που δεν είχε έρθει σε άμεση επαφή με τα γεγονότα που συντελούνταν εκείνη την εποχή στα γειτονικά του ευρωπαϊκά κράτη. Από την άλλη μεριά, οι διακυμάνσεις και οι περιπέτειες της χώρας δεν επέτρεψαν να εκδηλωθεί η άνθιση του Τύπου, με αποκορύφωμα το ολοκληρωτικό κομμουνιστικό καθεστώς του Χότζα όχι μόνο εμπόδισε την εξέλιξη του αλβανικού Τύπου, αλλά τον χρησιμοποίησε ως το σημαντικότερο όργανο προπαγάνδας, ακυρώνοντας στην ουσία την πραγματική του λειτουργία (Χρηστίδης, 2003: 23-24).

Η έλευση ενός νέου πολιτικού συστήματος επέφερε την εμφάνιση νέων τρόπων επικοινωνίας και, ως εκ τούτου, την ανάγκη για ρύθμιση της χαοτικής κατάστασης που πήρε τη θέση του ολοκληρωτικού καθεστώτος. Στο παρελθόν, ο Τύπος, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση προωθούσαν και προπαγάνδιζαν την υλοποίηση των κομμουνιστικών οικονομικών προγραμμάτων, την κρατική αντιθρησκευτική εκστρατεία και την προώθηση του αναλφαβητισμού. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είχαν εντολή να απευθύνονται προς τον αλβανικό εθνικισμό με στόχο την αποδοχή, εκ μέρους του λαού, της ατζέντας της κομμουνιστικής δικτατορίας. Όλες οι εφημερίδες ήταν υπό τον έλεγχο της κομμουνιστικής κυβέρνησης και έγραφαν μόνο ό,τι προωθούσε το ΚΚ. Το ίδιο συνέβαινε και με τους λίγους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς, όπου σχεδόν όλοι οι δημοσιογράφοι, οι εκδότες, οι παραγωγοί και οι σκηνοθέτες στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο, είτε ήταν μέλη του ΚΚΑ είτε για να συνεχίσουν να εργάζονται αναγκάζονταν να πειθαρχήσουν στις κατευθυντήριες γραμμές του κόμματος (www.albaglobal.com. Ανακτήθηκε στις 19/6/2016).

4.2 Οι δύο κυριότερες αλβανικές εφημερίδες της μετα-κομμουνιστικής εποχής

4.2.1 Η εφημερίδα *Zeri i Popullit* (ZP) (Η Φωνή του Λαού)

Κατά την περίοδο του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, παράλληλα με τον επίσημο αλβανικό Τύπο, κυκλοφορούσαν και παράνομα έντυπα που είχαν ως στόχο την ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τον πόλεμο. Τα πιο σημαντικά φύλλα ήταν εκείνα που έκαναν αναφορές στο Εθνικό Μέτωπο και το Κομμουνιστικό Κόμμα. Και οι δύο προσπάθειες ήταν ερασιτεχνικές και ποτέ δεν κατόρθωσαν να φτάσουν σε ένα επαγγελματικό επίπεδο, ενώ τα βασικά τους προβλήματα ήταν η έλλειψη συστηματικής γραφής και η προπαγανδιστική τους τακτική. Μια από τις δεκάδες εφημερίδες που κυκλοφόρησαν παράνομα, υπέρ του κομμουνιστικού κόμματος, ήταν η εφημερίδα *Zeri i Popullit* (Η Φωνή του λαού) [Fevziu, 2005: 84].

Στο ξεκίνημά της η εφημερίδα αναφερόταν στην αντίσταση κατά της φασιστικής κατοχής, ενώ ταυτόχρονα παρουσίαζε στους αναγνώστες απόψεις του κομμουνιστικού κόμματος. Για περισσότερες από τέσσερις δεκαετίες η εφημερίδα ZP ήταν το κυρίαρχο έντυπο-πολιτικό όργανο- του Κόμματος. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου είχε το μεγαλύτερο σε αριθμό προσωπικό και τα περισσότερα μέσα στη διάθεσή της. Ο αρχισυντάκτης της διοριζόταν από το Κόμμα, ενώ οι δημοσιογράφοι και ανταποκριτές της περνούσαν υπό τον ανάλογο έλεγχο. Κατά τη δεκαετία του '80 απαριθμούσε περίπου 40 δημοσιογράφους, συμπληρωματικό προσωπικό και είχε το δικό της τυπογραφείο στο κέντρο των Τιράνων (Fevziu, 2005: 84).

Ο σημαντικός ρόλος της ZP ήταν αδιαμφισβήτητος. Κάθε χώρος εργασίας, αλλά και πολλοί απλοί πολίτες, υποχρεώνονταν να γίνουν συνδρομητές της. Η συγκεκριμένη εφημερίδα βρισκόταν καθημερινά στο γραφείο του Χότζα και όλοι οι αρχισυντάκτες της είχαν προσωπική επαφή και γνωριμία με τον ίδιο. Αυτός ήταν και ο λόγος που σε πολλές περιπτώσεις η εφημερίδα διοικούνταν από σημαντικά πολιτικά πρόσωπα του Κόμματος. Εκτός από τον Χότζα, που υπήρξε διευθυντής της κατά τη διάρκεια του πολέμου, επικεφαλής της είχαν επιτελέσει και οι: Todi Lubonja, Dashnor Mamaqi, Marash Hajati, Spiro Dede, Namik Dokle κ.α.

Η ZP τυπωνόταν κάθε ημέρα της εβδομάδας, εκτός από τη Δευτέρα. Η έκτασή της αποτελούνταν από τέσσερα φύλλα, το κύριο άρθρο και τις φωτογραφίες. Τα εσωτερικά φύλλα περιείχαν πληροφορίες για το Κόμμα και για τη χώρα, ενώ στο εξωτερικό φύλλο γράφονταν τα

σχόλια και οι ειδήσεις από όλο τον κόσμο. Η ZP συμπεριλάμβανε τα πιο μεγάλα και αντιπροσωπευτικά ονόματα της τότε δημοσιογραφίας. Φυσικά, το επαγγελματικό κριτήριο ερχόταν δεύτερο σε σχέση με αυτό του υποδειγματικού, σύμφωνα με τις κομματικές προδιαγραφές, βιογραφικού, όπως και της πολιτικής κατεύθυνσης του κάθε συνεργάτη. Η δεύτερη πιο σημαντική και ανταγωνιστική εφημερίδα ήταν η *Bashkimi* (Η Ένωση) που είχε πολλές ομοιότητες, και τρίτη σε κυκλοφορία ήταν η *Puna* (Η Εργασία) [Fevziu, 2005: 84].

4.2.2 Η εφημερίδα *Rilindja Demokratike* (Δημοκρατική Αναγέννηση)

Το 1990 η Αλβανία βρέθηκε σε μια πορεία αναδιοργάνωσης προσπαθώντας να γίνει μια πολυκομματική δημοκρατία. Μετά από τις σφοδρές ταραχές και τις φοιτητικές διαμαρτυρίες του 1990, που οδήγησαν σε βίαιες συγκρούσεις, η κομμουνιστική κυβέρνηση αναγκάστηκε εκ των πραγμάτων να ενεργήσει με αίσθηση ευθύνης, προχωρώντας στην απελευθέρωση των νόμων που διέπουν τα ΜΜΕ. Έτσι, μειώθηκε κάπως ο έλεγχος του Τύπου εκ μέρους του ΚΚΑ, ενώ λίγο αργότερα νομιμοποιήθηκε η πρώτη εφημερίδα της αντιπολίτευσης, η *Rilindja Demokratike* (RD) [<http://www.albaglobal.com>. Ανακτήθηκε στις 19/6/2016].

Η RD είναι όργανο του Δημοκρατικού Κόμματος της Αλβανίας. Αντανακλά τις απόψεις και προβάλλει την πολιτική και τις δραστηριότητές του. Το περιεχόμενό της αποτελείται από άρθρα, ρεπορτάζ και γενικότερα ειδήσεις και πληροφορίες πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού περιεχομένου, όπως και άλλα θέματα που αφορούν περιφεριακές και παγκόσμιες ειδήσεις. Παρέχει στο αναγνωστικό της κοινό πλήρη ενημέρωση τόσο για τα γεγονότα της ημέρας όσο και για θέματα που απασχολούν την κοινωνία για μεγάλες περιόδους (<http://www.gazetat.com/gazetat/rilindja-demokratike.php>. Ανακτήθηκε στις 20/9/2016).

Η RD είναι η πρώτη εφημερίδα της αντιπολίτευσης και δημοσίευσε το πρώτο της τεύχος στις 5 Ιανουαρίου 1991, πουλώντας 50.000 αντίτυπα (Kornegay, 1995: 5). Ο τότε πρωθυπουργός, Αλία, είχε απαγορεύσει την εκτύπωσή της, αλλά οι διευθύνσεις των τυπογραφείων και οι εργαζόμενοι σε αυτά ανακοίνωσαν ότι σε περίπτωση που δεν εκδιδόνταν η εφημερίδα RD το ίδιο θα ίσχυε και για την εκτύπωση των εφημερίδων *Zeri i Popullit* και *Bashkimi*. Τελικά, η εκτύπωση και η κυκλοφορία της RD έμοιαζε σαν επαναστατικό κίνημα του αλβανικού Τύπου, καθώς έδωσε τέλος στην προπαγανδιστική κομμουνιστική μονοκρατορία Η RD έθεσε τα θεμέλια για τη δημιουργία μιας καινούργιας τάξης δημοσιογράφων και μιας

αξιοσέβαστης και ισχυρής έντυπης αντιπολίτευσης. Θεωρείται ότι κατά κάποιον τρόπο, η κυκλοφορία της RD έθεσε τις βάσεις για το σύγχρονο και ελεύθερο αλβανικό Τύπο (Fenzu, 2005: 93).

Όμως, παρά το ευοίωνο ξεκίνημα της εφημερίδας που απηχούσε τις ιδέες και τις εξαγγελίες του ΔΚΑ, στα επόμενα χρόνια και με την ανάληψη της εξουσίας το ΔΚΑ ακολούθησε πρακτικές που παρέπεμπαν στο παρελθόν. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα των παρατηρητών της Human Rights Watch, η στάση των επόμενων διαδοχικών κυβερνήσεων απέναντι στον Τύπο και γενικότερα τα Αλβανικά ΜΜΕ, ήταν κάθε άλλο παρά ευνοϊκή για τη στήριξη και την ανάπτυξή του. Όταν το αντιπολιτευόμενο ΔΚΑ ήρθε στην εξουσία το 1992, έχασε την ευκαιρία για να ξεκινήσει μια νέα πολιτική για τις μελλοντικές κυβερνήσεις, η οποία να αποτρέπει την παρεμβολή στην ελεύθερη έκφραση των ΜΜΕ. Αντίθετα, από τότε που το ΔΚΑ έγινε κυβέρνηση προχωρούσε ολοένα και περισσότερο στην καταστολή της ελευθερίας του Τύπου. Το 1993 θέσπισε έναν τιμωρητικό νόμο για τον Τύπο, χρησιμοποιώντας το πρόσχημα του περιορισμού της αντιεπαγγελματικής δημοσιογραφίας και άρχισε να φυλακίζει δημοσιογράφους και πολιτικούς αντιπάλους [Human Rights Watch (HRW), 2002: 3].

Μετά το 1991 οι συνθήκες για τους ίδιους τους ανθρώπους του Τύπου έγιναν πιο ευνοϊκές και το φθινόπωρο του 1991 οργανώθηκε στα Τίρανα ένα σεμινάριο για τους Αλβανούς δημοσιογράφους, από αρκετές οργανώσεις παροχής βοήθειας προς τη χώρα. Αυτή ήταν μια προσφορά βοήθειας από τη Δύση με στόχο την ανάπτυξη ανεξάρτητων αλβανικών ΜΜΕ. Η πρωτοβουλία αυτή έλαβε βοήθεια από το IMF (ΔΝΤ) σε μια πρωτοποριακή προσπάθεια που είχε ξεκινήσει από το Κογκρέσο των ΗΠΑ, για την ανάπτυξη της ελευθερίας του Τύπου στην Ανατολική και την Κεντρική Ευρώπη. Μεταξύ των δημοσιογράφων και ακαδημαϊκών που έλαβαν μέρος στη συνάντηση, αλλά και τη μεγάλη ομάδα Αλβανών δημοσιογράφων και πολιτικών, ήταν ο David Binder, ανταποκριτής των New York Times, γνωστός για την άποψη κάλυψη των γεγονότων που λάμβαναν χώρα στα Βαλκάνια, ο Bill Kovach, βετεράνος συντάκτης και επιμελητής εκδόσεων του Ιδρύματος Nieman του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ, ο καθηγητής Ray Hiebert του Πανεπιστημίου του Maryland και ο καθηγητής Hester, Διευθυντής του Διεθνούς Κέντρου Cox (Kornegay, 1995: 5).

Πρώτος αρχισυντάκτης της RD ήταν ο Firok Curi, ενώ το προσωπικό της αποτελούνταν από έξι φοιτητές, τους: Armand Shkullaku, Ben Blushi, Blendi Fevziu, Edi Paloka, Dritan Kaba

και Emin Barci. Επιπλέον, κάποιοι από τους σημαντικότερους Αλβανούς διανοούμενους συνεργάστηκαν για την έκδοσή της. Η εφημερίδα απαρτιζόταν από έξι μεγάλα φύλλα και κυκλοφορούσε δύο μέρες την εβδομάδα, Τετάρτη και Σάββατο. Οι πρώτες εκτυπώσεις έφτασαν τις 60.000, ενώ μέσα σε ένα μήνα έφτασε να τυπώνει 100.000 φύλλα. Η αγορά της εφημερίδας αντιστοιχούσε σε ποσό του ενός lek, αλλά λόγω της έλλειψης χαρτιού η εφημερίδα έφτασε να κοστίζει στη μαύρη αγορά 10 - 15 lek (abc news, www.abcnews.al, 05/01/2014).

Η RD ήταν το πρώτο από τα αλβανικά MME που επέκρινε ανοιχτά το καθεστώς Αλία, αλλά και η πρώτη εφημερίδα της χώρας με ρεκόρ πωλήσεων 125.000 αντιτύπων, για το 1991, ενώ η αντίπαλή της εφημερίδα, *Zeri i Popullit* που στο αποκορύφωμα και χωρίς αντίπαλο έφτασε τα 180.000 φύλλα, με την πάροδο του χρόνου αλλά και λόγω του ανταγωνισμού και της ιδεολογικής της τοποθέτησης η κυκλοφορία της μειώθηκε, πέφτοντας περίπου στα 30.000 αντίτυπα (Kornegay, 1995:3).

Στο ξεκίνημά της, η RD δεν ήταν μια απλή αντιπολιτευόμενη εφημερίδα αλλά μια εφημερίδα απόψεων, που αντικατόπτριζε την κοινή γνώμη, η οποία ήταν ενάντια στη μακρά δικτατορία και υπέρ της ελπίδας για ένα καλύτερο μέλλον. Η κυκλοφορία της συνοδεύτηκε από τα μεγαλύτερα πολιτικά και ιστορικά γεγονότα του τόπου: τη μαζική φυγή προς τη Δύση, τη φοιτητική κινητοποίηση του Φεβρουαρίου του 1991 και την απεργία πείνας των φοιτητών για τη μετονομασία του Πανεπιστημίου «Ενβέρ Χότζα». Κάλυψε τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές μετά από 69 χρόνια, την ήττα του Δημοκρατικού Κόμματος, τη δημιουργία και τη διάλυση της κυβέρνησης της Σταθερότητας, τη νίκη του ΔΚΑ στις εκλογές που ακολούθησαν (22 Μαρτίου 1992), όπως και άλλα εξίσου σημαντικά γεγονότα. Κατά κάποιο τρόπο το αρχείο της RD αποτέλεσε μια μοναδική μαρτυρία της μετεξέλιξης του κράτους από κομμουνιστικό σε δημοκρατικό (Νίνα, 2007: 217).

Από την άλλη μεριά, όπως έχει ήδη σημειωθεί, η RD, παρά την επιτυχία της, σταδιακά άρχισε να χάνει την προηγούμενη ποιότητά της. Στα κείμενα που δημοσίευε άρχισαν να διαφαίνονται αρκετές εμπάθειες. Στα άρθρα της γίνονταν επιθέσεις και διαφόρων ειδών σκευωρίες. Η κριτική που ασκούσαν οι αρθρογράφοι της στερείτο αρχών, τακτική που ακολουθούσαν και οι αντίπαλοι της *Zeri i Popullit*. Αυτό, βέβαια είχε να κάνει με την αντιπαλότητα των δύο μεγάλων κομμάτων, που οι συγκεκριμένες εφημερίδες ήταν όργανά τους. Ενδεικτικό του ανηλεούς ανταγωνισμού μεταξύ των δύο εντύπων είναι το γεγονός ότι εκείνη την

εποχή είχε δημιουργηθεί η εντύπωση ότι εάν κάποια ημέρα δεν κυκλοφορούσε η *Zeri i Popullit*, η RD δεν θα είχε υλικό να τυπώσει, διότι το περιεχόμενό της αποτελούνταν σχεδόν αποκλειστικά από επιθέσεις εναντίον της αντιπάλου της. Το φαινόμενο αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι την εποχή των μεγάλων αλλαγών στην Αλβανία δεν είχε ακόμα κατορθωθεί να υπάρξει ανεξάρτητος Τύπος, ούτε και δημοσιογράφοι που θα μπορούσαν να καταγράψουν τα γεγονότα με ουδετερότητα και απόσταση. Η κατάσταση αυτή δεν βοηθούσε καθόλου να καλυφθούν τα μεγάλα κενά του παρελθόντος στο ζήτημα της αντικειμενικής πληροφόρησης του αναγνωστικού κοινού και κατ' επέκταση, της κοινωνίας των πολιτών (Νίνα, 2007: 217).

Με την πάροδο του χρόνου, η εφημερίδα άλλαξε την συχνότητα έκδοσης και τον σχεδιασμό της. Ενώ ξεκίνησε να εκδίδεται δύο φορές την εβδομάδα, στη συνέχεια προστέθηκε και άλλη μια ημερήσια έκδοση και αργότερα εκδιδόταν σε καθημερινή βάση. Αρχικά, αποτελούνταν από 6 φύλλα, όπου κατέληξε το τελευταίο διάστημα να τις υπερδιπλασιάσει, φτάνοντας στις 16 σελίδες ύλης. Αξιωματιμόνευτοι αρχισυντάκτες της υπήρξαν οι Napoleon Roshi, Mitro Cela, Bashkim Trenova, Lorenc Ligor, Lazer Stani και Astrit Patozi. Στην πραγματικότητα, η εφημερίδα επιδιώκει να θεωρείται ακόμα όργανο του Δημοκρατικού Κόμματος, αλλά έχει απολέσει πλέον τον αρχικό της ρόλο, όπως και την αρχική της βαρύτητα (abc news, www.abcnews.al, 5/1/2014. Ανακτήθηκε στις 2/7/2016).

Τα ανωτέρω δηλώνουν ότι η RD, παρά τη μεγάλη επιτυχία που σημείωσε στις αρχές της έκδοσής της και παρά τη μεγάλη αποδοχή του αναγνωστικού κοινού -που ύστερα από δεκαετίες ιδεολογικής πλύσης εγκεφάλου διψούσε για αντικειμενική και υπεύθυνη ενημέρωση- έχασε την ποιότητά της μέσα στη δίνη του πολιτικού ανταγωνισμού. Η εφημερίδα στην αρχή δεν είχε ανταγωνιστές από την πτέρυγα της αντιπολίτευσης, παρά έναν μήνα αργότερα, όπου ξεκίνησε η έκδοση της εφημερίδας Republika (Φεβρουάριος 1991), όπου αναδείχτηκε δεύτερη σε σημαντικότητα εφημερίδας της εποχής, μετά από την RD. Ήταν όργανο του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος και τη διεύθυνση είχαν αναλάβει δύο σημαντικά πρόσωπα του αλβανικού Τύπου, ο Petro Marko και ο Vangjush Gambeta. Η Republika τυπωνόταν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα δύο φορές την εβδομάδα και στη συνέχεια έγινε καθημερινή, χωρίς κι εκείνη να διατηρήσει τον αρχικό ρόλο που είχε, αλλά και την ποιότητά της (Berglund – Ekman – Deegan – Krause: 2013, 568 και Logoreci, 2008, www.arkivalajmeve.com/Iken-gazetari-Gambeta.66835. Ανακτήθηκε στις 20/6/2016).

Εικόνα 5.1: Τα κεντρικά γραφεία της ΖΡ στη δεκαετία του 1980.

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Zëri_i_Popullit

Εικόνα 5.2: Αλβανοί πολίτες κρατούν με ενθουσιασμό το πρώτο φύλλο της εφημερίδας RD στις 05/01/1991.

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Rilindja_Demokratike

5 ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1992 ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Στις 6 Δεκεμβρίου του 1991, στον απόηχο της εθνικής και οικονομικής κρίσης και με το κύμα των απεργιών να γιγαντώνεται, ο συνασπισμός της εθνικής κυβέρνησης σταθερότητας, που σχηματίστηκε τον προηγούμενο Ιούνιο, κατέρρευσε μετά από την απώλεια της υποστήριξης των μελών του ΔΚΑ. Ο Πρωθυπουργός Τλι Μπούφι -μέλος του ΚΕΑ, που μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστικό Κόμμα της Αλβανίας (ΣΚΑ) τον Ιούνιο του 1991- παραιτήθηκε. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Ραμίζ Αλία ζήτησε από τον Βίλσον Αχμέτι να αναλάβει την κενή θέση προσωρινά, εν αναμονή των νέων γενικών εκλογών. Σε αντίθεση με τους προκατόχους του, ο Αχμέτι δεν ανήκε στην κομμουνιστική πτέρυγα (Albania Parliamentary Chamber: Kuvendi Popullor. Ανακτήθηκε στις 8/6/2016 από http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_92.htm).

Στις 21 Δεκεμβρίου του 1991, προκηρύχθηκαν οι εκλογές, που θα γίνονταν την 1η Μαρτίου του 1992. Στη συνέχεια, όμως, η ημερομηνία των εκλογών μετακινήθηκε για τις 22 Μαρτίου. Η νέα προεκλογική εκστρατεία έλαβε χώρα μέσα σε μια ατμόσφαιρα οικονομικής κατάρρευσης και σφοδρής κοινωνικής αναταραχής. Πάνω από 500 υποψήφιοι από 11 κόμματα διεκδικούσαν τις 140 έδρες της Λαϊκής Συνέλευσης, η οποία επρόκειτο να σχηματιστεί μετά από δύο γύρους εκλογικής διαδικασίας. Εκτός από την αξιωματική αντιπολίτευση του ΔΚΑΑ, το πρώην κυβερνών κόμμα ΣΚΑ αμφισβητήθηκε και από άλλους πολιτικούς σχηματισμούς, όπως το Σοσιαλδημοκρατικό και το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα (Albania Parliamentary Chamber: Kuvendi Popullor. Elections held in 1992, Ανακτήθηκε στις 8/6/2016 από www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_92.htm).

Την ημέρα της ψηφοφορίας, η εκλογική διαδικασία ελέγχθηκε από ξένους παρατηρητές. Το ΔΚΑ πέτυχε σαρωτική νίκη και το αποτέλεσμα αυτό οφειλόταν εν μέρει στις ψήφους που προέρχονταν από τις αγροτικές περιοχές, όπου αυτή τη φορά εμπιστεύθηκαν την αντιπολίτευση. Στο δεύτερο γύρο (29 Μαρτίου), το ΔΚΑ κέρδισε και τις 11 έδρες που διακυβευόνταν και με τη συμμετοχή των συμμάχων του κατέλαβε για τη Συνέλευση την πολύ σημαντική πλειοψηφία των δύο τρίτων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο Αχμέτι υπέβαλε την παραίτηση της κυβέρνησής του, ενώ ο Πρόεδρος Αλία παραιτήθηκε στις 3 Απριλίου όπου τον διαδέχτηκε ο Σαλί Μπερίσα. Στις 13 Απριλίου, ορίστηκε ως Πρωθυπουργός ο Αλεξάντερ Μέξι, ενώ η πλειοψηφία του

Υπουργικού Συμβουλίου αποτελείται από μέλη του ΔΚΑ (Albania Parliamentary Chamber: Kuvendi Popullor, Elections held in 1992, Ανακτήθηκε στις 8/6/2016 από www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_92).

Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει αναφορά και ανάλυση στον τύπο εκείνης της περιόδου, με επίκεντρο τις δύο αντιπολιτευόμενες μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδες *Rilindja Demokratike* (RD) και *Zeri i Popullit* (ZP) του Δημοκρατικού και του Σοσιαλιστικού Κόμματος, αντίστοιχα.

5.1 Η εικόνα του Τύπου για την εσωτερική πολιτική κατάσταση

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση των τεκταινόμενων της μεταπολιτευτικής εποχής στην Αλβανία, που επιχειρήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, σχηματίστηκε μια εικόνα της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής κατάστασης στην οποία βρέθηκε η χώρα μετά από την κατάρρευση του καθεστώτος. Η πολιτική αλλαγή του 1991 υπήρξε μια πολύ σημαντική τομή στην ιστορία της χώρας. Οι Αλβανοί, αναγκασμένοι περισσότερο από τέσσερις δεκαετίες να υπομείνουν ένα ολοκληρωτικό καθεστώς, βγαίνοντας από την παλιά κατάσταση έπρεπε να ανασυγκροτήσουν όλο το φάσμα της δημόσιας ζωής τους και να συμπλεύσουν με τις ευρωπαϊκές αξίες, απολαμβάνοντας επί τέλους πράγματα αυτονόητα για τους υπόλοιπους Ευρωπαίους. Τα μέτρα εκδημοκρατισμού, που ήταν απαραίτητα για την ομαλή πορεία της χώρας, βοήθησαν να σημειωθεί σημαντική πρόοδος σε σχέση με τη μακρόχρονη περίοδο του ολοκληρωτισμού, ιδιαίτερα σε ζητήματα ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης των ιδεών μέσω του Τύπου (Κανέλλος 1995: 245, 247).

Μέσα στη χαοτική κατάσταση που δημιουργήθηκε σε αυτό το στάδιο των καταλυτικών αλλαγών, ο Τύπος διαδραμάτισε έναν πολύ κρίσιμο ρόλο, ως προς τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Έγινε ένα εργαλείο για να προωθηθούν προς την κοινωνία οι ιδέες που ευαγγελίζονταν τα επικρατέστερα κόμματα και όχι μόνο. Ο δυτικός κόσμος μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων έστρεψε το ενδιαφέρον του στις πρώην κομμουνιστικές χώρες και τους έδωσε βοήθεια σε διάφορους τομείς για να ξεπεραστεί με επιτυχία η μεταβατική μεταπολιτευτική φάση στην οποία βρισκόταν. Η Αλβανία, η πιο φτωχή και απομονωμένη πρώην κομμουνιστική χώρα, έλαβε οικονομική βοήθεια, αλλά και προσφορά γνώσης της λειτουργίας του Τύπου κατά τα δυτικά πρότυπα (Kornegay, 1995: 5).

Οι πρωτοβουλίες ενίσχυσης της Δύσης προς τα αλβανικά ΜΜΕ ξεκίνησαν όταν ο πρόεδρος του IMF (ΔΝΤ), Marvin Stone, επισκέφθηκε την Αλβανία το Μάιο του 1991, ενώ στη συνέχεια τόσο η αμερικανική κυβέρνηση όσο και άλλοι μεγάλοι φορείς ενέκριναν κονδύλια για την εκπαίδευση Αλβανών δημοσιογράφων, οι οποίοι θα ήταν στο εξής επιφορτισμένοι να υπηρετήσουν τη διαχείριση της είδησης και να δώσουν στον αλβανικό τύπο την ώθηση, ώστε να επιτευχθούν οι απαραίτητες αλλαγές και να απαλειφθούν οι παλιές ολοκληρωτικές κομμουνιστικές νοοτροπίες (Kornegay, 1995: 5). Αυτό σημαίνει ότι η Αλβανία, εφ' όσον ανήκε πια στη δυτική επιρροή, θα έπρεπε να εκδημοκρατίσει και το χώρο των ΜΜΕ, εν προκειμένω του Τύπου, απαλείφοντας οποιοδήποτε στοιχείο κομμουνιστικής προπαγανδιστικής τακτικής.

Όπως έχει ήδη προαναφερθεί, η εφημερίδα *Zeri i Popullit* (ZP) ήταν το όργανο του ΚΕΑ, το οποίο το 1991 μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστικό Κόμμα Αλβανίας, ενώ η εφημερίδα παρέμεινε το όργανο του νέου κόμματος. Από την άλλη πλευρά, η εφημερίδα *Rilindja Demokratike* (RD) οφείλει την κυκλοφορία της στη δημιουργία του ΔΚΑ και αυτόματα αποτελεί το μέσο έκφρασής του. Η λεπτομερής ανάλυση και εξέταση των γεγονότων, της πολιτικής κατάστασης και του προεκλογικού αγώνα, όπως παρουσιάζονται στις δύο αντιπολιτευόμενες εφημερίδες αποτελεί τον κύριο στόχο αυτής της μελέτης.

Η έρευνα επάνω στον τρόπο που αντιπολιτεύτηκαν μεταξύ τους οι δύο εφημερίδες, ακολουθώντας τις αντίστοιχες πολιτικές γραμμές των δύο αντίπαλων κομμάτων, μπορεί να υποδείξει και τις ιδεολογίες που υποβόσκουν μέσα από τα γραφόμενά τους. Επίσης, μπορεί να φωτίσει τα σημεία εκείνα που αποτυπώνονται οι προπαγανδιστικές τακτικές, όπου τουλάχιστον στην περίπτωση της ZP ήταν μέσα στις πρακτικές της από την αρχή της λειτουργίας της, εφ' όσον υπήρξε το όργανο του μοναδικού κόμματος ενός σκληρού ολοκληρωτικού καθεστώτος. Η ZP δημοσιοποιούσε τις αποφάσεις και την προπαγάνδα του κόμματος, προβάλλοντας την προσωπολατρία του Ενβέρ Χότζα. Αντίθετα, η RD αντιπροσώπευε για το διψασμένο αλβανικό λαό την ελεύθερη έκφραση, τη δημοκρατική αλλαγή, αλλά και την επικοινωνία με τον έξω κόσμο, που θα είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική και κοινωνική πρόοδο της χώρας (Rista-Dema, 2006: 83).

Προ της λεπτομερέστερης παρουσίασης της γραμμής που κράτησε τη συγκεκριμένη περίοδο κάθε μια από τις δύο αντιπολιτευόμενες εφημερίδες, σημειώνονται περιληπτικά τα βασικότερα σημεία που δημιουργούν τη γενική εικόνα της κάθε εφημερίδας.

I. Πρωτεύων στόχος της παρουσιαζόμενης ως σοσιαλιστικής πια ΖΡ είναι να πείσει τους πολίτες της χώρας, κυρίως τους αναγνώστες της, πως το ΣΚΑ δεν αποτελεί συνέχεια του κομμουνιστικού, προσπαθώντας να περάσει στην κοινή γνώμη ότι ο μετασχηματισμός του κόμματος είναι ένα διαρκές έργο, το οποίο ξεκίνησε πριν μερικά χρόνια και η ολοκλήρωσή του δεν έχει ακόμα επέλθει, Μάλιστα, κατά την πρώτη επέτειο της φοιτητικής εξέγερσης η εφημερίδα ΖΡ προσπαθεί να προσεταιριστεί τους φοιτητές, στέλνοντάς τους μήνυμα πως η αντίδρασή τους ήταν τολμηρή και ο αγώνας τους για τη δημοκρατία δίκαιος. Γι' αυτό, όλοι τους χρωστούν ευγνωμοσύνη. Τα επεισόδια δε, προκλήθηκαν από διάφορα στοιχεία που επιχειρήσαν να εμποδίσουν τον εκδημοκρατισμό της χώρας [ΖΡ, 08/12/1991, Νρ 264 (13520)].

Όσο για την απομάκρυνση των κομμουνιστικών στοιχείων που είναι κατάλοιπα του ΚΕΑ, διότι δεν έγινε ακόμα δυνατή η άμεση απομάκρυνσή τους από το νεοϊδρυθέν ΣΚΑ, χρειάζεται πίστωση χρόνου και πολλή δουλειά, ακόμα. Η ΖΡ τονίζει ιδιαίτερα τη μετάλλαξη του κομμουνιστικού κόμματος σε σοσιαλιστικό, υπογραμμίζοντας πως το νέο κόμμα δεν έχει σχέση με το ανδροκρατούμενο κομμουνιστικό κόμμα [ΖΡ, 08/12/1991, Νρ 264 (13520)]. Ο διαχωρισμός ανάμεσα σε κομμουνιστές και σοσιαλιστές απαιτεί προσοχή, διότι και στους δύο είναι οικείο το κομμουνιστικό κίνημα, εφόσον με αυτό ανατράφηκαν και συνήθισαν να ζουν στη σκιά του. Το νέο ΣΚ έχει ανάγκη από θεωρητικό ανασχηματισμό, που απαιτεί, ωστόσο, πολύ προσεκτικά βήματα, ώστε να μην οδηγήσει στη δυσπιστία των πολιτών. Η εφημερίδα προσπαθεί να διαχωρίσει τη θέση και τη στάση της από αυτή που κρατούσε επί εποχή Χότζα, όπου εξέφραζε ξεπερασμένες απόψεις, ενώ υποστηρίζει πως το Σ.ΚΑ ασπάζεται νεωτερικές ιδεολογίες οι οποίες ανήκουν στη Δυτική Ευρώπη (Slomp, Hans, 2011: 605).

Η εφημερίδα στοχεύει, επίσης, στο να προσεγγίσει τους αναποφάσιστους πολίτες που έχουν μείνει ιδεολογικά μετέωροι και να τους φέρει κοντά στο ΣΚΑ. Υποστηρίζει πως το κόμμα θα πρέπει να δράσει πιο δυναμικά και αποφασιστικά και να μην περιμένει από το λαό να αποφασίσει, αλλά να είναι εξ' αρχής στο πλευρό και στα πιστεύω του. Επισημαίνει δε, πως χρειάζεται να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην αντιμετώπιση των διανοούμενων, των τεχνοκρατών και των πνευματικών ανθρώπων της χώρας, καθώς οι περισσότεροι είναι Δημοκράτες, ενώ η θέση πολλών εξ αυτών πρέπει είναι στην κυβέρνηση [ΖΡ, 11/12/1991, Νρ 266 (13522)].

Η γενική άποψη που προβάλλει η εφημερίδα είναι ότι μέσα στο σκληρό πολιτικό ανταγωνισμό το ΣΚΑ θα πρέπει να κάνει πολύ προσεκτικά βήματα για να πείσει το λαό πως

είναι σε θέση να κυβερνήσει και να οδηγήσει τη χώρα σε ένα καλύτερο μέλλον. Θα πρέπει να αφήσει πίσω του το παρελθόν και να δώσει ελπίδα και πίστη για ανάπτυξη, καθοδηγούμενο από τις αρχές της δημοκρατίας, με βάση την ανταγωνιστική οικονομία. Το μήνυμα που επιχειρεί να περάσει προς τους αναγνώστες της η εφημερίδα είναι ότι το ΣΚΑ αποτελεί την κυρίαρχη πολιτική δύναμη της χώρας, η οποία βρίσκεται σε πορεία προς τον εκδημοκρατισμό, όπου πολιτικές από το παρελθόν δεν έχουν καμία θέση. Η ΖΡ παρουσιάζει ως βασικές αρχές και αξίες του ΣΚΑ την εθνική ενότητα, τη σωστή νομοθεσία, την ελεύθερη οικονομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Rista-Dema: 2006: 83).

II. Η εφημερίδα RD, στο εορταστικό φύλλο για την πρώτη επέτειο έκδοσής της, της 4ης Ιανουαρίου 1992, με ειδική αναφορά τονίζει πως η εφημερίδα γεννήθηκε μαζί με το ΔΚΑ, σε μια εποχή όπου, για πρώτη φορά στην χώρα, εμφανίστηκε ο πλουραλισμός. Αναφέρει δε πως ο αλβανικός λαός περίμενε με ανυπομονησία μια τέτοια εφημερίδα που θα λέει πάντα την αλήθεια, χωρίς δισταγμούς. Το άρθρο αναρωτιέται εάν αυτό είναι εφικτό μετά από 45 χρόνια δικτατορίας και απαντάει λέγοντας πως όλοι οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι επιδίωξαν να σταματήσουν την κυκλοφορία της εφημερίδας και να την αφανίσουν, ενώ ο βασικότερος εχθρός της είναι η εφημερίδα Zeri i Popullit, που είναι το όργανο του πρώην κομμουνιστικού κόμματος, που μεταλλάχθηκε σε σοσιαλιστικό (RD, 04/01/1992, Nr 87).

Επιπλέον, η RD εκφράζει το παράπονο ότι το κράτος δεν έδωσε κανένος είδους βοήθεια (θεωρητική, πρακτική και οικονομική) για την έκδοση και την κυκλοφορία της. Αντίθετα, δέχεται την κρατική πολεμική στάση, ενώ υπάρχουν περιοχές στη χώρα όπου η εφημερίδα εμποδίζεται να φτάσει, ενώ σε άλλα πιο απομακρυσμένα μέρη τα φύλλα της εφημερίδας καίγονται ή ρίχνονται στη θάλασσα. Συνεχίζει δε, καταγγέλλοντας ότι παρά τις απαιτήσεις των αναγνωστών για καθημερινή κυκλοφορία της, αυτή συνεχίζει να εκδίδεται μόνο δύο φορές την εβδομάδα. Όμως, σε συνδυασμό με την έλλειψη χαρτιού, η εφημερίδα των δημοκρατικών δυνάμεων κινδυνεύει να εξαφανιστεί. Επίσης, αναφέρει πως θα συνεχίσει την αποστολή της, που είναι ο αγώνας εναντίον της διαφθοράς και υπέρ της αλήθειας και της ανάπτυξης της χώρας (RD, 04/01/1992, Nr 87).

5.2 Η κάλυψη της εκλογικής αναμέτρησης του 1992 από τις εφημερίδες Zeri i Popullit και Rilindja Demokratike

Οι δύο μεγαλύτερες εφημερίδες κατά τη μεταβατική εποχή προς τον εκδημοκρατισμό της Αλβανίας, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, αντιπροσώπευαν τις δύο μεγάλες πολιτικές παρατάξεις της χώρας. Η ZP, το παλιό όργανο του Εργατικού κομμουνιστικού κόμματος, με βαθιές ρίζες στην κομμουνιστική ιδεολογία, παρά τις προσπάθειές της να εμφανίσει ένα πιο δημοκρατικό προφίλ, δεν έπαυε να εξυπηρετεί μια κομματική γραμμή. Το πρώην κομμουνιστικό κόμμα που μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστικό δεν ήταν δυνατόν από τη μια στιγμή στην άλλη να αποβάλλει νοοτροπίες και ιδεολογικές αγκυλώσεις τεσσάρων και πλέον δεκαετιών. Η μαρξιστική σκέψη μπορεί να έχασε ένα σημαντικό μέρος της αξιοπιστίας και του κύρους της ύστερα από την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων τα οποία προβάλλονταν ως η έκφραση των μαρξιστικών – λενινιστικών αξιών, αλλά για τους πολιτικούς εκφραστές τους και γενικότερα τους πιστούς στις κομμουνιστικές αρχές δεν ήταν εύκολη η εκ διαμέτρου αλλαγή κατεύθυνσης της πολιτικής τους σκέψης (Ιγκερς, 2005: 107).

Μέσα στα πλαίσια αυτής της τακτικής, η ZP στο φύλλο 228 αναφέρει πως ο σοσιαλιστής πρωθυπουργός Ραμίζ Αλία πραγματοποίησε συναντήσεις σε διάφορες πόλεις για να συζητήσει με τους πολίτες για τα τοπικά προβλήματα και για το ενδεχόμενο να βρεθούν λύσεις. Από τις επαφές προέκυψε ότι οι τοπικοί φορείς θα πρέπει να δράσουν πιο γρήγορα, πιο αποτελεσματικά και με νέους τρόπους, διότι δεν είναι αναγκαίο να περιμένουν έγκριση από την κεντρική διοίκηση, καθώς οι δήμοι γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες τους και τους τρόπους αντιμετώπισής τους. Μάλιστα, προτεραιότητα στις επενδύσεις από το εξωτερικό έχουν οι πρώτες ύλες και η ανάπτυξη της βιομηχανίας, ενώ αργότερα μπορεί να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της οικονομίας της χώρας. Γενικότερα, προκύπτει ότι μέσα σε αυτή την ασταθή ατμόσφαιρα προκαλείται μεγάλη αναταραχή και προβληματισμός, κυρίως δε από την καθυστέρηση της ιδιωτικοποίησης της γης. Είναι γνωστό ότι την κομμουνιστική περίοδο οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις, και γενικότερα η γη, ανήκαν στο κράτος και οι αγρότες δούλευαν σε συνεταιρισμούς (κοπερατίβες) και την εκμεταλλεύονταν χωρίς να έχουν το δικαίωμα ιδιοκτησίας [ZP, 03/10/1991, Nr 228 (13484)].

Το Δεκέμβριο του 1991 υπήρξε μεγάλος κοινωνικός αναβρασμός. Οι συνεχόμενες διαδηλώσεις και κινητοποιήσεις των πολιτών καθώς και οι πολιτικές διακυμάνσεις έδιναν την

εντύπωση μιας φλεγόμενης και κατεστραμμένης χώρας. Σύμφωνα με το φύλλο 260 της εφημερίδας [ZP, 04/12/1991, Nr 260 (13516)], ένα πολύ μεγάλο πλήθος λαού είχε βγει στους δρόμους, κανείς δεν εργαζόταν και τίποτα δεν λειτουργούσε μέχρι τουλάχιστον να γίνουν όλα ιδιωτικά και να εφαρμοστεί ο νόμος περί της ιδιωτικοποίησης. Δεν υπήρχε καμία σιγουριά ή σταθερότητα σε τίποτα. Εκεί είχε οδηγήσει τη χώρα η πολιτική κατάσταση. Είχε παρατηρηθεί νοητική κούραση χωρίς κανένα αποτέλεσμα και καμία λύση για πρακτικά θέματα, που σημαίνει ότι ο τόπος χρειαζόταν σταθερότητα, οργάνωση και τάξη. Οι συμβουλές που αναφέρονταν στα άρθρα της ZP λειτουργούσαν σαν προπαγανδιστικά μηνύματα για να λάβουν τέλος οι απεργίες, οι διαδηλώσεις και οι διάφορες πολιτικές επιδιώξεις. Σύστηναν δε στους πολίτες να επιστρέψουν στην παλαιά και γνώριμη πολιτική κατάσταση, διότι το καινούργιο, κρύβει αστάθεια και έχει αρνητικές επιπτώσεις για τη χώρα.

Ακριβώς στο επόμενο φύλλο [ZP, 05/12/1991, Nr 261 (13517)], υπάρχει μια επιστολή προς την εφημερίδα από έναν «απλό εργαζόμενο», που φαίνεται ότι έχει γραφτεί για προπαγανδιστικούς λόγους. Ο αποστολέας διατείνεται πως δεν έχει κάποιες ιδιαίτερες πολιτικές πεποιθήσεις, αλλά μέσα από τα γραφόμενά του επιτίθεται με σφοδρότητα στο ΔΚΑ αναφέροντας πως δεν τήρησε αυτά που υποσχέθηκε στο λαό. Αντίθετα, ο λαός πεινάει ενώ το κόμμα του Μπερίσα συμπεριφέρεται ανόητα μέσα στο κοινοβούλιο. Δεν είναι λίγοι οι πολίτες που ξεγελάστηκαν και ψήφισαν το ΔΚΑ, αλλά στο εξής ο λαός θα πρέπει να βάλει εμπρός τη διαδικασία κρίσης του, εξετάζοντας τις λεπτομέρειες και να μην πλανάται από τους πολιτικούς. Στο ίδιο φύλλο υπάρχει και ένα άρθρο το οποίο προειδοποιεί πως όλη αυτή η πολιτική και ιδεολογική διάσπαση του λαού έχει σαν επίπτωση τον κατακερματισμό του έθνους. Η εθνική συνείδηση «καλεί» το κοινοβούλιο να ενωθεί, ενώ ο καθένας ξεχωριστά θα πρέπει να αναλογιστεί τα λάθη του παρελθόντος και να πράξει στο εξής ό,τι είναι καλό για το συμφέρον του έθνους και το μέλλον της χώρας. Τονίζει δε ότι πρόκειται περί ενός πολέμου αυτογνωσίας, διότι ο κερδισμένος θα πρέπει να είναι η Αλβανία, πέρα από κάθε μικρότητα και καιροσκοπισμό.

Με αφορμή την πρώτη επέτειο της φοιτητικής εξέγερσης που πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1990, υπάρχει σχετικό άρθρο στο φύλλο 264 της εφημερίδας (ZP, 08/12/1991, Nr 263 (13519)). Εκεί, το όργανο του ΣΚ αναφέρει πως οι φοιτητές αντέδρασαν με τόλμη και με αγώνα διεκδίκησαν την πλήρη Δημοκρατία της χώρας. Οι ενέργειές τους καταδικάστηκαν άδικα και όλοι είναι ευγνώμονες για όσα εκείνοι κατάφεραν, ακόμη και το Σοσιαλιστικό Κόμμα που

δεν έχει καμία σχέση με την παλαιά ανδροκρατία του κομμουνιστικού κόμματος. Αναγνωρίζουν ότι η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η χώρα είναι πολύ δύσκολη. Αυτά που ζητούν οι φοιτητές είναι δύσκολο να υλοποιηθούν, για αυτό θα πρέπει όλοι να ενώσουν τις δυνάμεις τους για να ξεπεραστεί όσο το δυνατόν γρηγορότερα η κρίση. Τονίζει δε, πως υπάρχουν και εκείνοι οι οποίοι με τη στάση και τις πράξεις τους εμποδίζουν την πρόοδο της χώρας και της Δημοκρατίας, αλλά το ΣΚ θα σταθεί εμπόδιο στο δρόμο τους και θα περιορίσει τις αρνητικές επιπτώσεις. Η εφημερίδα, προσπαθώντας να αποφύγει τις κατηγορίες των αντιπάλων της που τη θεωρούν ως όργανο προπαγάνδας του ΣΚ, τονίζει πως αυτή η στάση της δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως δημαγωγία και προσπάθεια χειραγώγησης του λαού, αναφέροντας πως κάθε φορά που οι φοιτητές θα διεκδικούν «κάτι σωστό», το ΣΚ θα βρίσκεται δίπλα στον αγώνα τους για να τους υποστηρίξει.

Την 10η Δεκεμβρίου 1991, είναι πλέον γνωστό ότι ο πρωθυπουργός της χώρας Ylli Bufi έχει ήδη δώσει την παραίτησή του στον πρόεδρο Ραμίζ Αλία. Η εφημερίδα αναφέρει ότι η Κυβέρνηση Σταθερότητας έχει διαλυθεί, αλλά η έκρυθμη πολιτική κατάσταση και ο κοινωνικός αναβρασμός δεν θα πρέπει να επιτρέψει στα ταραχοποιά στοιχεία που επιβουλεύονται την πρόοδο της χώρας και να επιβάλουν το χάος. Ο λαός δεν πρέπει να θεωρήσει πως το κράτος βρίσκεται στο έλεος του θεού, διότι ακόμα κυβερνάται από το Σοσιαλιστικό Κόμμα και θα κυβερνάται μέχρι να διεξαχθούν οι εκλογές. Οι υπουργοί και όλοι οι υπεύθυνοι θα πρέπει να συνεχίσουν τη δουλειά τους όσο το δυνατόν πιο υπεύθυνα, για να μην προκληθεί χάος, πράγμα που θα ωθήσει σε ακρότητες. Ο ίδιος ο Bufi θα συνεχίσει να αγωνίζεται μέχρι να βρεθεί λύση στην πολιτική κρίση, όπως υποσχέθηκε στον πρόεδρο. Επιπλέον, η εφημερίδα δεν διστάζει να επιτεθεί σε εκείνους τους πολιτικούς που υποστηρίζουν πως η Αλβανία δεν μπορεί να κυβερνηθεί από τους ίδιους τους Αλβανούς, τονίζοντας πως η χώρα μπορεί να κυβερνηθεί και να αντισταθεί στην αναρχία και την τρομοκρατία και μάλιστα με δημοκρατικούς τρόπους. Έτσι, μετά τη διάλυση της Κυβέρνησης Σταθερότητας και την παραίτηση του πρωθυπουργού, ο πρόεδρος της χώρας προτείνει να κυβερνηθεί το κράτος από μια ομάδα από ανεξάρτητους τεχνοκράτες και διανοούμενους. Η πρότασή του έγινε δεκτή και το έργο της κυβέρνησης, μέχρι τις εκλογές, αναλαμβάνει ο ανεξάρτητος τότε υπουργός Vilson Ahmeti (ZP, 10/12/1991, Nr 265 (13521)).

Στις αρχές του 1992, η πολιτική και κοινωνική κατάσταση άλλαξε δραματικά. Για έναν ολόκληρο χρόνο ο λαός αγωνιζόταν για τη σωστή λειτουργία της Δημοκρατίας και το τέλος του

κομμουνιστικού αυταρχισμού. Ωστόσο, με την κατάρρευση του προηγούμενου πολιτικού συστήματος επήλθε και η κατάρρευση της οικονομίας της χώρας και η βάση του συστήματος αποδυναμώθηκε. Το Σοσιαλιστικό Κόμμα που το γνώριζε αυτό, θέλει στο νέο του ξεκίνημα να χτίσει ένα ολοκαίνουργιο σύστημα που να μην βασίζεται καθόλου στο προηγούμενο. Έτσι, στο φύλλο 26 του έτους 1992, όταν ήδη είχαν αναγγελθεί οι εκλογές της 22ης Μαρτίου, η εφημερίδα ZP απευθύνεται στους αναποφάσιστους των εκλογών, οι οποίοι -μη έχοντας ξεκάθαρη άποψη για την πολιτική τους πεποίθηση- λένε με ελαφρότητα «ας δοκιμάσουμε και το Δημοκρατικό Κόμμα μια φορά, διότι είδαμε τι έκανε το Κόμμα Εργασίας 46 χρόνια. Ας δούμε και τους άλλους τι μπορούν να κάνουν». Αυτή την άποψη ενστερνίζονται και τα μέλη της αντιπολίτευσης μη έχοντας άλλα επιχειρήματα να πείσουν το λαό, λέγοντας πως έτσι θα κάνουν κάτι «ανθρωπιστικό». Η εφημερίδα τονίζει ότι αυτός ο τρόπος ενσωμάτωσης ψηφοφόρων, παρόλα αυτά, είναι προπαγανδιστικός και μη αληθής διότι αυτοί που υπόσχονται ηρεμία και τάξη στη χώρα είναι οι ίδιοι που αποχώρησαν από την Κυβέρνηση Σταθερότητας για να δημιουργήσουν πάλι ταραχές και βία. Άλλωστε, τη «Δημοκρατία τους» τη δοκίμασαν αρκετοί φοιτητές και εργαζόμενοι, όταν ξυλοκοπήθηκαν άγρια και πήραν μέρος στις γενικές απεργίες, με αποτέλεσμα τώρα να μαστίζονται από την ανεργία. Το ίδιο συνέβη και με τους αγρότες, καθώς αρκετοί από αυτούς βλέπουν τώρα τη γη τους άγονη και ξεραμένη. Συνεχίζοντας το άρθρο, η εφημερίδα Z.P, δίνει πληροφορίες για τη γενικότερη πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη, τονίζοντας πως η Αριστερά είναι πολύ δυναμική -ασχέτως αν και αυτό το διαστρεβλώνει το Δ.Κ- και σε αρκετά κράτη αποτελεί την πλειοψηφία του κοινοβουλίου. Στη Γαλλία από το 1981 το Σ.Κ βρίσκεται στη διακυβέρνηση της χώρας και την ίδια δυναμική παρουσία έχει στην Ισπανία, στην Πορτογαλία και τη Σουηδία. Στην Ελλάδα, η κατάσταση είναι τέτοια, ώστε είναι βέβαιο ότι στις επόμενες εκλογές που έπονται θα κερδίσει το Σοσιαλιστικό Κόμμα ΠΑ.ΣΟ.Κ. Κλείνοντας το άρθρο, αναφέρεται η άποψη πως υπάρχουν αρκετοί Δημοκράτες τόσο στο Σ.Κ όσο και στο Δ.Κ και πως η συνεργασία αυτών μπορεί να οδηγήσει τη χώρα στην ελευθερία και την ευημερία. Άρα, παίζοντας πολιτικά παιχνίδια διακινδυνεύουμε το μέλλον της χώρας (ZP, 29/02/1992, Nr 26 (13658)].

Μία ημέρα πριν από τις εκλογές, το έντυπο κάνει μια ύστατη προσπάθεια να προσεγγίσει περισσότερους ψηφοφόρους και στη συγκεκριμένη περίπτωση τον γυναικείο πληθυσμό. Το άρθρο αρχίζει προβάλλοντας το ρόλο της σύγχρονης Αλβανίδας γυναίκας και συνεχίζει αναφερόμενο στους πολλαπλούς στόχους που η γυναίκα πρέπει να επιτύχει για να διεκπεραιώσει

το έργο της μέσα στη δυσμενή πραγματικότητα που βιώνει καθημερινά. Σε μια κοινωνία που υπάρχει έλλειψη εργασίας στους περισσότερους τομείς και το εμπόριο είναι υπανάπτυκτο, η γυναίκα αποτελεί το κλειδί για το αυριανό μέλλον του έθνους καθώς εκείνη μεγαλώνει τους αυριανούς πολίτες, ενώ οι δάσκαλοι τους διαπαιδαγωγούν στα σχολεία. Ένα από τα χαρακτηριστικά του ρόλου της μητέρας είναι να μπορέσει να μεταδώσει στα παιδιά της το αίσθημα της ανθρωπιάς, της ισότητας, της ελευθερίας και να τα ετοιμάσει να ζήσουν σε μια ειρηνική κοινωνία, χωρίς προβλήματα. Η μητέρα επιζητά μόνο την αγάπη, την ευτυχία ανάμεσα στους ανθρώπους, χαρά για εργασία και πρόοδο και δεν επιθυμεί να υπάρχει γύρω της μίσος και καταστροφή. Η γυναίκα ανέκαθεν, περισσότερο όμως αυτή την περίοδο, έχει την ευθύνη ολόκληρης της οικογένειας στους περισσότερους τομείς και κυρίως στα παιδιά. Αποτελεί το 50% του πληθυσμού και ενδιαφέρεται για την κοινωνία που ζει, τη χώρα της, την εξέλιξη και την πρόοδο. Περισσότερο δε οι μη προνομιούχες γυναίκες, που είτε ζουν στο χωριό είτε στην πόλη, αποζητούν την εθνική ενότητα της Αλβανίας. Για όλους τους παραπάνω λόγους η γυναίκα σήμερα μπορεί να βρει ανταπόκριση μόνο στο πρόγραμμα και το σχεδιασμό του ΣΚ και γι' αυτό, θα πρέπει όλες οι Αλβανίδες να ψηφίσουν υπέρ του (ΖΡ, 21/03/1992, Νρ 44 (13676)).

Στη δεύτερη εκλογική αναμέτρηση της μεταπολιτευτικής εποχής, παραμονή των εκλογών του Μαρτίου του 1992, η εφημερίδα ΖΡ υποστηρίζει στα φύλλα της πως στο μεσοδιάστημα των δύο εκλογικών διαδικασιών ισχυροποιήθηκε η κυρίαρχη πολιτική δύναμη της χώρας, το Σοσιαλιστικό Κόμμα, και η χώρα βαδίζει αποφασιστικά στο δρόμο προς τη Δημοκρατία. Ως βασικές αρχές και αξίες του κόμματος η εφημερίδα προβάλλει την εθνική ενότητα, τη σωστή νομοθεσία, την ελεύθερη οικονομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αναφέρεται στο τι θα κατορθώσει το ΣΚΑ για την εξέλιξη της χώρας, εφ' όσον νικήσει στις εκλογές, τονίζοντας πως αυτό το κόμμα αποτελεί εγγύηση για το μέλλον της χώρας [ΖΡ, 06/03/1992, Νρ 31 (13663)].

Στο φύλο της 20ης Μαρτίου [ΖΡ, 20/03/1992, Νρ 43 (13675)], η εφημερίδα αναφέρεται με ενθουσιασμό στη συγκέντρωση του ΣΚ στα Τίρανα, ενώ την ημέρα των εκλογών σημειώνει με έμφαση ότι στις αντιπροσωπείες από την Ελλάδα, την Ιταλία και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο που ήρθαν στην Αλβανία για να παρακολουθήσουν την εκλογική διαδικασία, θα αποδειχθεί πως η χώρα τηρεί τις υποσχέσεις της για τις ελευθερίες των πολιτών της και το σεβασμό για τη βούληση των ψηφοφόρων. Τονίζει δε, πως ολόκληρη η Ευρώπη και η Αμερική έχουν

στραμμένα τα βλέμματά τους προς την Αλβανία, η οποία θα δικαιώσει τις εκκλήσεις τους για ελεύθερες, δίκαιες εκλογές μέσα σε ένα ειρηνικό κλίμα [ΖΡ, 22/03/1992, Νρ 45 (13677)].

Στο μετεκλογικό απολογισμό και μετά τα απογοητευτικά, για το ΣΚ, αποτελέσματα το έντυπο όργανό του ΣΚ, προσπαθώντας να επιδείξει δημοκρατικές ευαισθησίες αναφέρει στο πρωτοσέλιδό του ότι ο λαός αποφάσισε να θέσει σε μια ιστορική δοκιμασία το Δημοκρατικό Κόμμα του Μπερίσα, ώστε να διαπιστώσει αν το κόμμα αυτό έχει ειλικρινείς προθέσεις ως προς αυτά που υποσχέθηκε και του χάρισαν τη νίκη. Ταυτόχρονα η εφημερίδα των σοσιαλιστών έδωσε την υπόσχεση ότι θα ασκήσει μια αμερόληπτη και οργανωμένη αντιπολίτευση και θα γίνει ο εγγυητής του πολυκομματισμού και προστάτης των εθνικών ιδανικών, της ελευθερίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Το γεγονός πως το ΣΚ ήρθε δεύτερο στην εκλογική αναμέτρηση, η εφημερίδα το δικαιολογεί αναφερόμενη στην κούραση και την αποδυνάμωση του λαού από την ανέχεια, τις πολλές ελλείψεις, αλλά και στην προπαγάνδα του ΔΚΑ το οποίο συνεχώς κατηγορούσε το ΣΚ για όλα τα δεινά της χώρας. Αντίθετα, το ΣΚ δεν βασίστηκε σε ψέματα, αλλά στάθηκε με ειλικρίνεια και συνείδηση του καθήκοντος απέναντι στο λαό, έχοντας πάντα ως γνώμονα την αλήθεια. Ο λαός, όμως, πείστηκε από την πολιτική του αντίπαλου κόμματος, επιθυμώντας κάτι νέο και νομίζοντας πως αυτό δεν θα μπορέσει να επιτευχθεί με την επανεκλογή του ΣΚ [ΖΡ, 24/03/1992, Νρ 46 (13678)].

Λίγες ημέρες μετά την εκλογική ήττα του ΣΚ, η εφημερίδα παρουσιάζει ως παράδοξο το φαινόμενο, η Αριστερά να ψηφίζει Δεξιά και επιχειρεί να το ερμηνεύσει. Στο φύλλο 51, που εκδόθηκε στις 29 Μαρτίου 1992, η εφημερίδα αναφέρει ότι ο λαός μπορεί μεν να ψήφισε με αριστερή συνείδηση, ωστόσο, κουρασμένος πλέον από όλη αυτή την ταραχώδη κατάσταση και από τον ψυχολογικό πόλεμο που άσκησε εις βάρος του το Δ.Κ, θέλησε να δώσει ένα τέλος στο χάος και να κάνει αυτό που νομίζει ως πιο σωστό. Δηλαδή, να δοκιμάσει το καινούργιο, γιατί το παλιό και ήδη δοκιμασμένο, ταυτίζεται ακόμα με το Κόμμα Εργασίας (Κομμουνιστικό Κόμμα). Οι πολίτες δεν είναι αφελείς ώστε να πιστεύουν όλες τις υποσχέσεις που δόθηκαν από το Δ.Κ και δεν τους ψήφισε γι' αυτό το λόγο. Τους έδωσε την εκλογική νίκη επειδή δεν αντέχει άλλον πολιτικό, κοινωνικό, κομματικό και ψυχολογικό πόλεμο από τους πολιτικούς εκπροσώπους. Θέλησε απλώς την ηρεμία του και έδωσε περισσότερο χώρο στο καινούργιο, παρά στο δοκιμασμένο κόμμα. Τα γεγονότα του περασμένου Δεκεμβρη ωθήθηκαν από αριστερούς στην πεποίθηση πολίτες και φοιτητές εναντίων της μέχρι τότε Δεξιάς και των εκπροσώπων της. Δηλαδή, όλη η αλλαγή στο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα προήλθε από την αγανάκτηση του

λαού προς το κατεστημένο. Όμως, πώς ο αριστερός πολίτης ψήφισε πάλι ένα δεξιό κόμμα; Διότι το ΔΚΑ στην αρχή του σχηματισμού του παρουσίασε τη «σκαλέτα» με αριστερό τρόπο και ύστερα την περιτύλιξε με δεξιές απόψεις. Έτσι μόνον εξηγείται αυτή η παράλογη συμπεριφορά των πολιτών. Αλλά, ο τόπος έχει ανάγκη να σημάνει το τέλος αυτών των παράδοξων καταστάσεων που συμβαίνουν γύρω μας και αυτό επιζητά το ΣΚ, τουλάχιστον. Με βάση αυτή τη λογική, εξηγείται και το γεγονός του αποκλεισμού των εκπροσώπων του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος από τη Βουλή, σε αντίθεση με αυτούς του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, που μαζί με το ΔΚΑ αποτέλεσαν κοινό μέτωπο στις εκλογές που προηγήθηκαν (ΖΡ, 29/02/1992, Νρ 51 (13683)).

Στο ίδιο προεκλογικό κλίμα βρίσκεται και η αντίπαλη εφημερίδα, Rilindja Demokratike. Στην ανάλυση που επιχειρεί, ως προς την κοινωνικοπολιτική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα, δεν θα διαπιστώσουμε πολλές ή ουσιώδεις διαφορές. Η RD στο τεύχος 91, που κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο του 1992, χρησιμοποιώντας μια μικρή αφορμή προσπαθεί να παρουσιάσει, προς όφελος του ΔΚΑ, το γενικό πρόβλημα που υφίσταται η χώρα. Αναφέρει ότι ένα χρόνο περίπου μετά την πτώση του αγάλματος του Χότζα στα Τίρανα, που σηματοδοτούσε τον κομμουνισμό, ο χώρος έχει παραμείνει ίδιος, με τα σκαλιά και το ύψωμα να παραπέμπουν στο παρελθόν. Οι φοιτητές και οι πολίτες, που προκάλεσαν αυτή τη διπλή πτώση –του κομμουνισμού και του αγάλματος του τυράννου– πρέπει να αλλάξουν και το τοπίο. Να το ξαναστήσουν, ώστε να μη θυμίζει τίποτα από τα παλαιά, αλλά ο χώρος να γεμίσει με λουλούδια και φυτά. Αυτή η πρόταση της εφημερίδας κρύβει ένα υπόγειο μήνυμα προς όλους εκείνους που πάλεψαν στο εγγύς παρελθόν και κατάφεραν την ανατροπή του καθεστώτος του Χότζα, να ξαναπαλέψουν για να φέρουν το διαφορετικό (RD, 03/01/92 [Nr 91, σ. 1, 4]).

Σε επόμενη έκδοση της εφημερίδας (RD, 09/01/1992 [92]), υπάρχει μια λεπτομερής αναφορά της κοινωνικής κατάστασης που βιώνει ο αγροτικός πληθυσμός στην επαρχία και στα χωριά. Οι χωρικοί βλέπουν καθημερινά τα χωράφια τους εγκαταλελειμμένα από κάθε είδους κρατική βοήθεια. Τα αγροτεμάχια και η καλλιεργήσιμη γη δεν έχουν διανεμηθεί ακόμα σε ιδιώτες και δεν μπορούν να καλλιεργηθούν. Από την άλλη πλευρά όσα έχουν ιδιωτικοποιηθεί δεν καλλιεργούνται εξαιτίας της έλλειψης αγροτικών μηχανημάτων και πρώτων υλών. Επιπλέον, ένα κοινωνικό φαινόμενο που απασχολούσε και προβλημάτιζε πόλεις και χωριά, ήταν το κλείσιμο και η μη λειτουργία των αρτοποιείων της χώρας. Η RD δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε αυτό το γεγονός, διότι όλοι οι χωρικοί αναγκάζονται να ψήνουν μόνοι τους το ψωμί με αρχέγονες

μεθόδους, λόγω της έλλειψης ξύλου και όλοι οι κάτοικοι των αστικών περιοχών δίνουν αγώνα για την εύρεση μιας φραντζόλας. Οι χωρικοί κατάλαβαν επιτέλους πως για αυτή την άσχημη κατάσταση στην οποία έχουν βρεθεί ευθύνεται η υπάρχουσα κυβέρνηση, το Σοσιαλιστικό Κόμμα. Δεν λείπουν, φυσικά, και εκείνοι που κατηγορούν τους Δημοκράτες, καθώς πήραν μέρος στην εξουσία για μικρό χρονικό διάστημα και θα μπορούσαν να λύσουν αυτά τα θέματα. Όμως, η αποχώρησή τους από την Κυβέρνηση Σταθερότητας βάζει τέλος σε αυτά που διαδίδουν κάποιοι κακοπροαίρετοι Σοσιαλιστές. Το ΔΚΑ υπόσχεται στον αγρότη ότι θα του δοθεί γη για να καλλιεργεί μόνιμα και θα ανήκει στην ιδιοκτησία του. Επίσης, υπόσχεται ψωμί σε όλη την επαρχία, ακόμα και στα πιο μακρινά χωριά, μέσω της οικονομικής βοήθειας που θα εξασφαλίσει από την Ευρώπη και τις Η.Π.Α.

Στο ίδιο φύλλο της εφημερίδας υπάρχει άρθρο που αφορά στο κοινωνικό και πολιτικό φαινόμενο της μετανάστευσης και την γενικότερη άποψη που επικρατεί στην Ευρώπη για τους Αλβανούς. Ο γερμανικός Τύπος μιλώντας για την Αλβανία, την χαρακτηρίζει ως «*το σπίτι των φτωχών στα Βαλκάνια*», ενώ δίνει μια ανατριχιαστική περιγραφή για τον τρόπο φυγής τους προς την Ελλάδα και την Ιταλία. Η μαζική μετανάστευση των πολιτών συνδέεται με την εμφάνιση και την έξαρση της εγκληματικότητας στις χώρες που εγκαθίστανται. Ωστόσο, ο αλβανικός λαός, μέσα από την αναδρομή στην ιστορία του, φαίνεται λαός με βαθειά κουλτούρα, γενναίος, αξιοπρεπής, υπερήφανος για την καταγωγή του και ποτέ δεν έδειξε δειλία ή φόβο. Μετά από 50 χρόνια δικτατορίας το ίδιο το κράτος έφτασε τους Αλβανούς πολίτες στο σημείο να χάσουν τα στοιχεία που τους χαρακτηρίζουν και την κοινωνική τους ταυτότητα. Για έναν τέτοιο λαό οι Ευρωπαίοι σήμερα μιλούν με απαξίωση και υποτιμητικά, λόγω του ότι το πολιτικό σύστημα και η 50 ετών μοναρχία, του στέρησε το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον και κατέληξε στο σημείο να απαρνείται την καταγωγή του.

Στις 12/02/1992, η RD κάνει μια προσπάθεια να παρουσιάσει την πολιτική κατάσταση που επικρατεί λίγο πριν τις εθνικές εκλογές. Στη χώρα έχουν εμφανιστεί πολλά πολιτικά κόμματα που έφταναν τότε στα 20 στον αριθμό. Παλαιότερα ωστόσο, κατά τη διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων, ο αλβανικός λαός είχε φερθεί πιο έξυπνα και υπήρχαν μόνο τρία ή τέσσερα κόμματα. Εάν τα προσεγγίσουμε και αναλύσουμε τη γραμμή που ακολουθούν ή το πρόγραμμά τους, είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς ότι μοιάζουν πολύ και δύσκολα θα βρεθούν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Η αλβανική ραδιοτηλεόραση στην προσπάθεια που κάνει να παρουσιάσει όλους τους εκπροσώπους περισσότερο μπερδεύει παρά ξεδιαλύνει την

κοινή γνώμη. Οι τακτικές που ακολουθούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι υπερβολικές και αναποτελεσματικές (RD, 12/02/1992 [97]).

Στο ίδιο φύλλο της εφημερίδας ο δημοσιογράφος κάνει μια προσπάθεια να ψυχογραφήσει τον αγροτικό πληθυσμό και την πρόθεση ψήφου του. Είναι κοινά αποδεκτό από τις δύο εφημερίδες και αντίστοιχα από τα πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούν πως ο κόσμος της επαρχίας είναι αυτός που θα κρίνει το εκλογικό αποτέλεσμα. Οι κάτοικοι των πόλεων εξαιτίας των κοινωνικών ανακατατάξεων που βιώνουν έχουν καταλήξει, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, υπέρ του δημοκρατικού κόμματος. Άρα όλη η προσπάθεια πρέπει να γίνει για να προσεγγίσουν τους χωρικούς. Το 25% του αγροτικού πληθυσμού ήταν ανέκαθεν εναντίον του κομμουνιστικού κόμματος, άρα στις ερχόμενες εκλογές θα ψηφίσει το ΔΚΑ. Το άλλο 25% θα ψηφίσει υπέρ του σοσιαλιστικού κόμματος, ενώ το υπόλοιπο 50% είναι που θα καθορίσει το αποτέλεσμα, διότι δεν είναι πολιτικοποιημένο (RD, 12/02/1992 [97]).

Στις 15/02/1992, η RD ανακοινώνει επίσημα τη συμμαχία της Δεξιάς παράταξης στην οποία συμμετέχουν το Δημοκρατικό, το Ρεπουμπλικανικό και το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα. Η κοινή συσπείρωση γίνεται με στόχο την εκλογή των κομμάτων αυτών για την ανάληψη σχηματισμού κυβέρνησης. Επίσης, δίνεται έμφαση σε ένα κοινωνικό φαινόμενο που είναι η αποχή από το δικαίωμα ψήφου. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις ο αριθμός αποχής θα είναι μεγαλύτερος από εκείνον των προηγούμενων εκλογών, της 31ης Μαρτίου του 1991, διότι ένα μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού, ένα μέρος της εργατικής τάξης και ένα μέρος των πνευματικών ανθρώπων της χώρας δεν μπορούν να αποφασίσουν ποια παράταξη θα πρέπει να ακολουθήσουν. Όμως, με την αποχή αρνούνται τη συμμετοχή τους στο εκλογικό αποτέλεσμα. Ωστόσο, τέτοιο δίλημμα δεν πρέπει να υφίσταται διότι τα γεγονότα μιλούν από μόνα τους. Ο περασμένος χρόνος υπήρξε μια απόδειξη του τρόπου διακυβέρνησης και εύρεσης λύσεων από το Σοσιαλιστικό Κόμμα και γι' αυτό δεν πρέπει να του δοθεί παράταση. Παρόλα αυτά, η Αλβανία σαν χώρα έχει κάνει το βασικό βήμα, που είναι αυτό της ελεύθερης σκέψης και της ελευθερίας λόγου, πράγματα που οδηγούν στην ένωση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Εάν δεν ψηφίσουν όλοι οι πολίτες, αυτά που αποκτήθηκαν με κόπο και αίμα θα χαθούν πολύ γρήγορα και η χώρα θα γυρίσει στο σκοτάδι, ενώ η Δημοκρατία θα εξαφανιστεί για πάντα. Σκοπός μας πρέπει να είναι η ψήφος υπέρ της Δημοκρατίας και του μέλλοντος της χώρας.

Η απάντηση της εφημερίδας στο ΣΚ, όσον αφορά στην κατηγορία που εκτόξευσε διαδίδοντας πως το ΔΚΑ επιδιώκει να επαναφέρει τη μοναρχία, είναι ότι ο θεμέλιος λίθος για το σχηματισμό του ΔΚΑ ήταν η υπόσχεση της κατάργησης κάθε είδους μοναρχίας και δικτατορίας, ανεξαρτήτως κόμματος και χρώματος. Συνεπώς, αυτό δεν είναι δυνατόν να συμβεί, διότι είναι ενάντια στην ιδεολογία του ΔΚΑ (RD, 12/02/1992 [97]).

Στο φύλλο 99 της εφημερίδας και ένα μήνα πριν από τη διεξαγωγή των εκλογών, η RD προσπαθεί να εξηγήσει ένα κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο που συναντάται στην Αλβανία. Το φαινόμενο αυτό λέγεται «πολιτική του δρόμου» και συχνά χαρακτηρίζεται ως μη αξιολύβηστη, μη δημοκρατική ή ακόμα και φασιστική πρακτική, ο μόνος σκοπός της οποίας είναι η επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου. Ωστόσο, κάθε ιστορική ανατροπή του παρελθόντος έχει συνδεθεί με τη μάζα και όχι με λίγους και ιδιαίτερους πολίτες. Στο όνομα του λαού έχουν γίνει επαναστάσεις, πόλεμοι και έχουν πέσει κυβερνήσεις. Άλλωστε, μέχρι λίγο πριν «το κόμμα και τα επιτεύγματά του» υπήρξαν οι αφορμές για να βγει στους δρόμους ο ταλαιπωρημένος και βασανισμένος λαός και να πανηγυρίσει. Τότε, αυτή η κίνησή δεν λεγόταν «πολιτική του δρόμου». Μάλλον έπρεπε να λέγεται «αξιοθρήνητη πολιτική», διότι όλα συνέβαιναν καταναγκαστικά. Σήμερα, οι συγκεντρώσεις που λαμβάνουν χώρα υπέρ του δημοκρατικού κόμματος γίνονται με περισσή θέληση και ζήλο, χωρίς τίποτα το υποχρεωτικό. Μάλιστα, χωρίς αυτές τις μαζικές συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις, τις λεγόμενες «πολιτικές του δρόμου» το πολιτικό σύστημα δεν θα είχε αλλάξει σε πολυκομματικό, διότι όσα εμπνευσμένα λόγια και αν λένε οι διανοούμενοι και υποστηρικτές τους, αυτά από μόνα τους δεν έχουν τη δύναμη να φέρουν κοινωνική και πολιτική αλλαγή. Τελικά, περισσότερη σημασία έχει να φοβάται η σημερινή κυβέρνηση την «πολιτική του δρόμου» και όχι ο λαός την κυβέρνηση, όπως και συμβαίνει. Διότι αλλιώς η λέξη Δημοκρατία, που σημαίνει να εξουσιάζει ο λαός, θα σήμαινε μόνο δημαγωγία και τίποτα περισσότερο (RD, 19/02/1992 [99]).

Στις 21/03/1992, μια ημέρα πριν από τη διεξαγωγή των εκλογών, η εφημερίδα RD, ως όργανο του ΔΚΑ, κάνει μια ύστατη προσπάθεια να προσεγγίσει τους στρατιωτικούς της Αλβανίας. Αναφέρει δε, πως οι στρατιωτικοί και οι αστυνομικοί, γιοί των αδικημένων αγροτών και μέλη μιας φοβισμένης κοινωνίας, έχουν αντιληφθεί και έχουν αποφασίσει το ποιος είναι υπέρ της Δημοκρατίας και της ανάπτυξης της χώρας. Ακόμα και οι ένστολοι υπήρξαν θύματα της 50ετούς δικτατορίας του χάους και της τρομοκρατίας. Σε όλους είναι γνωστό ότι οι στρατιωτικοί σε καμία περίπτωση δεν ήταν ευνοημένοι από το κράτος. Το αντίθετο μάλιστα,

δρούσαν πάντα υπό δύσκολες συνθήκες και η κάθε τους κίνηση ήταν ελεγχόμενη. Το ΔΚΑ μέσα σε ένα χρόνο ύπαρξης και μόνο, προσπάθησε και κατάφερε να τους προσφέρει πολλά και περισσότερα από ό, τι το ΚΚ μέσα σε πενήντα χρόνια. Η χώρα χρειάζεται ένα ανανεωμένο στρατιωτικό σώμα. Επιπλέον, όταν κερδίσει τις εκλογές το ΔΚΑ, οι επενδύσεις δεν θα λείψουν από κανέναν τομέα. Το επίτευγμά του, ότι μπορεί να συνδυάσει λόγια και πράξεις, έγινε εμφανές στο πολύ μικρό χρονικό διάστημα του ενός έτους (RD, 21/03/1992 [110]).

5.3 Η πολιτική αντιπαλότητα των δύο εφημερίδων

Οι δύο μεγάλες εφημερίδες της Αλβανίας κατά την πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο, ως όργανα των αντίστοιχων δύο αντίπαλων μεγάλων κομμάτων, χρησιμοποίησαν διάφορες τεχνικές προπαγάνδας. Στην εκλογική αναμέτρηση του Μαρτίου του 1992 στην Αλβανία ο πόλεμος της προπαγάνδας των δύο κυριότερων αντιμαχόμενων κομμάτων για τη νομή της εξουσίας, εκφράστηκε μέσα από τις δύο εφημερίδες-όργανα της κάθε πλευράς. Εξετάζοντας τις δημοσιεύσεις των δύο εφημερίδων εκείνης της περιόδου, εύκολα μπορεί κανείς να αντιληφθεί πώς ένας από τους στόχους τους ήταν να υποβαθμίσουν και να ακυρώσουν το αντίπαλο κόμμα, διαστρεβλώνοντας σκόπιμα αυτό που εκπροσωπεί. Σε κάθε φύλλο της εποχής μπορεί εύκολα να επισημανθεί ο πόλεμος της προπαγάνδας μεταξύ των δύο αντιπάλων. Μέσα σε αυτό το πολιτικό κλίμα, το όργανο του ΣΚ, η εφημερίδα ΖΡ, στο φύλλο της 23ης Φεβρουαρίου 1992, παρουσιάζει ένα περιστατικό που ήταν αρκετά συνηθισμένο εκείνη την περίοδο. Στην πόλη της Αυλώνας, ένας κάτοικος, αγόρασε μερικές δεκάδες εφημερίδες ΖΡ και τις έκαψε. Πράξη με μεγάλο αντίκτυπο, όχι μόνο στους υποστηρικτές του ΣΚ, αλλά και στο δημοσιογραφικό κόσμο όλων των εφημερίδων. Όλοι αναρωτιούνται γιατί η πράξη ενός ανθρώπου που θεωρεί τον εαυτό του δημοκράτη να σκορπά τον τρόμο σε μια αντιδημοκρατική κοινωνία. Όμως δεν είναι η πρώτη φορά που εμφανίζεται αυτό το παράδοξο φαινόμενο, δηλαδή, ένας δημοκράτης που επιζητά τη δημοκρατική διακυβέρνηση της χώρας του, να δρα με αντιδημοκρατικό τρόπο σκορπώντας το φόβο. Η εφημερίδα παραδέχεται ανοιχτά ότι είναι πολιτικοποιημένη και διακηρύσσει το λόγο του κόμματος που εκπροσωπεί. Σημειώνει δε, πως οι υποστηρικτές του ΔΚΑ δεν θέλουν να φέρουν στη χώρα την ελευθερία της έκφρασης του Τύπου. Καταλήγοντας, επισημαίνει πως καθ' όλη τη διάρκεια του περιστατικού οι αστυνομικές δυνάμεις ήταν απύσες, με τη δικαιολογία ότι

δεν μπορούσαν να επέμβουν σε τέτοιες καταστάσεις. Η έλλειψη υπευθυνότητας θίγει ολόκληρο το έθνος και το κατευθύνει στην αταξία και ανομία (ΖΡ, 23/02/1992, Νρ 21 (13649)).

Τρεις ημέρες αργότερα, η εφημερίδα καταγγέλλει εκ νέου ένα περιστατικό που σχετίζεται σημαντικά με το προηγούμενο. Αναφέρει ότι κάποιος ή κάποιιοι, αγοράζουν όλη την ποσότητα των φύλλων της ΖΡ, για να μην φτάσει ποτέ στα χέρια των αναγνωστών της, ενώ κάποιιοι -πωλητές εφημερίδων έμποροι στην πλειοψηφία τους- την κρύβουν και δεν την πωλούν στο αναγνωστικό κοινό. Επισημαίνει δε, ότι είναι γνωστό πλέον πόσο δύσκολη έχει γίνει η έκδοση όλων των εφημερίδων, όλων των παρατάξεων, λόγω της έλλειψης χαρτιού που αντιμετωπίζει η χώρα. Κάτω από αυτές τις δύσκολες συνθήκες, όπου η αναζήτηση του κάθε φύλλου έχει γίνει κάτι σαν κυνήγι θησαυρού, εκτυλίσσεται ο προεκλογικός αγώνας των πολιτικών κομμάτων, καθώς σε ένα μήνα διενεργούνται εκλογές. Σε αυτή την κρίσιμη χρονική στιγμή η σοσιαλιστική εφημερίδα αποκρύπτεται και δεν διατίθεται στα σημεία πώλησης για άγνωστους λόγους. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι λέγεται πως κάποιιοι προμηθεύονται όλη την ποσότητα και την εξαφανίζουν, με αποτέλεσμα να γίνεται δυσεύρετη και να μη φθάνει στους υποστηρικτές του ΣΚ. Επίσης, έχει πέσει στην αντίληψη των δημοσιογράφων ότι η τιμή της στη μαύρη αγορά φτάνει σε τριπλάσια και τετραπλάσια ποσά, μέσα στην οικονομική δυσπραγία που επικρατεί. Η αστυνομία κατάφερε να συλλάβει έναν έμπορο, ο οποίος με τη θέληση του είχε κρύψει όλα τα φύλλα της εφημερίδας και υποστήριζε ότι δεν υπάρχει απόθεμα προς πώληση. Όλες αυτές οι πράξεις είναι καταδικαστέες από την Ένωση Δημοσιογράφων, η οποία επιθυμεί τη συνεργασία του κράτους με τις αστυνομικές αρχές για να εξαλειφθούν οι παρανομίες σχετικά με τη διακίνηση του Τύπου (ΖΡ, 26/02/1992, Νρ 24 [13653]).

Στις 28 Φεβρουαρίου, εμφανίζεται ένα πρωτοσέλιδο άρθρο ως απάντηση σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στην R.D λίγες ημέρες νωρίτερα. Το άρθρο αναφέρεται στο κείμενο της RD με τον τίτλο «*H Zeri i Popullit εκτός της εθνικής βοήθειας*». Η απάντηση της σοσιαλιστικής εφημερίδας δίνει έμφαση στο γεγονός ότι είναι κατανοητό πως η RD αποτελεί όργανο του κόμματος του Μπερίσα και προσπαθεί να προβάλλει την άποψη ότι σε περίπτωση που κερδίσει το ΣΚ δεν θα έρθει στη χώρα εξωτερική βοήθεια από πουθενά. Από την άλλη πλευρά, η συμπεριφορά των Δημοκρατικών είναι άξια απορίας όσον αφορά στη διαχείριση των συναδέλφων τους. Μπορούμε να αντιληφθούμε ότι επιθυμούν να τυπώνουν και να εκδίδουν κάθε μέρα την εφημερίδα τους, όπως συμβαίνει με τη ΖΡ. Όμως, έχουν καταφέρει να την τυπώνουν μόνο δύο φορές την εβδομάδα, και γι' αυτό το λόγο έχουν φτάσει στο σημείο να

διαδίδουν απειλές ότι σε περίπτωση που κερδίσει ο Μπερίσα τις επερχόμενες εκλογές, θα σταματήσει η κυκλοφορία της σοσιαλιστικής εφημερίδας. Μάλιστα, εμπνευστής των παραπάνω δεν είναι το ΔΚΑ, αλλά η ίδια η εφημερίδα RD. Μετά από αυτό, προκύπτει η απορία για το πώς είναι δυνατό να υπάρχει Δημοκρατία σε μια χώρα χωρίς ελευθερία λόγου και πληθώρα απόψεων. Ωστόσο, ως απάντηση η ZP αναφέρει ότι η σοσιαλιστική εφημερίδα θα συνεχίσει να εκδίδεται προς πείσμα πολλών και για χάρη της Δημοκρατίας. Είναι δε σε θέση να ενημερώσει ότι το χαρτί, στο οποίο εκτυπώνεται τώρα, προέρχεται από τη βοήθεια ευρωπαϊκών αριστερών πρωτοβουλιών (ZP, 28/02/1992, Nr 26 [13655]).

Η εφημερίδα των Δημοκρατικών, επισημαίνει ότι σε περίπτωση που κερδίσει η δημοκρατική παράταξη του Μπερίσα, θα διατεθούν κονδύλια στον αλβανικό Τύπο, είτε με τη μορφή χρηματικών ποσών είτε με τη μορφή διάφορων υλικών αγαθών. Στο φύλλο της 26ης Φεβρουαρίου 1992, σε άρθρο της πρώτης σελίδας αναφέρεται ότι η εφημερίδα που εκπροσωπεί την κυβέρνηση διακηρύσσει με έμφαση πως η νίκη του ΣΚ θα συνοδευτεί από βοήθεια προς τον Τύπο. Οι δηλώσεις για ενίσχυση από ξένες χώρες προκαλούν απορία, διότι η ZP έχει ήδη αποκλειστεί από τις εθνικές χρηματοδοτήσεις του Τύπου. Το λόγο του αποκλεισμού της τον γνωρίζουν καλύτερα οι ίδιοι οι συντάκτες, όπως και οι διευθυντές της εφημερίδας. Μέχρι στιγμής, έχουν φτάσει στην Αλβανία 20 τόνοι χαρτί και αναμένονται τις επόμενες ημέρες άλλοι 100 τόνοι. Οι ΗΠΑ, μέσω της πρεσβείας τους, έχουν σκοπό να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα για την ανάπτυξη του αλβανικού Τύπου. Στα πλαίσια αυτής της βοήθειας έχουν μοιραστεί στις εφημερίδες και στους δημοσιογράφους της χώρας ηλεκτρονικοί υπολογιστές, φωτογραφικές μηχανές, μαγνητόφωνα και άλλο υλικό. Από αυτή τη βοήθεια έχουν αποκλειστεί όλοι εκείνοι οι οποίοι ανήκουν στο δυναμικό της ZP. Επιπλέον, η αμερικανική πρεσβεία έχει ζητήσει να έρθει σε επαφή και να κλείσει συμφωνία με τους διευθυντές του Τύπου της αντιπολίτευσης, ώστε να τους διατεθούν μέσα μεταφοράς και διανομής των εφημερίδων τους (RD, 26/02/1992 [101]).

Σε επόμενο φύλλο της εφημερίδας (αριθμός 104), πρωτοσέλιδο άρθρο της απευθύνεται στους αναγνώστες και κάνει έκκληση να μη διαβάζουν πλέον τη Z.P, ούτε καν να την ξεφυλλίζουν, διότι ο τρόπος γραφής που χρησιμοποιεί είναι ανήθικος. Επιτίθεται άνανδρα στους αντιπάλους της, χωρίς πολιτισμένο λόγο και χωρίς ίχνος κουλτούρας. Η καλύτερη και μοναδική τιμωρία που τους αρμόζει είναι ο αποκλεισμός. Η σύσταση της δημοκρατικής εφημερίδας είναι να μη διαβάζεται πλέον η ZP από τους πολίτες αυτής της χώρας (RD, 07/03/1992 [104]).

Ακριβώς στο επόμενο φύλλο 105, η εφημερίδα κάνει τον παραλληλισμό ανάμεσα στο ΖΡ και τον ιδρυτή της, Ενβέρ Χότζα. Αναφέρει πως ο ίδιος ο Χότζα χαιρόταν ιδιαίτερα όταν διάβαζε αυτή την εφημερίδα, διαπιστώνοντας ότι οι δημοσιογράφοι διαιώνιζαν τις απόψεις του. Πρόσταζε να καθοδηγείται το έντυπο πάντα μέσα από την μαρξιστική και σταλινική ιδεολογία. Οι σημερινοί δημοσιογράφοι της συγκεκριμένης εφημερίδας λαμβάνουν ακόμα υπ' όψη τους τέτοιου είδους προτροπές και έχουν ως αποστολή να τις εφαρμόζουν. Στο πρώτο φύλλο αυτού του έντυπου, ο ίδιος επισήμανε πως ο σκοπός του είναι «η γυμνή αλήθεια» και μόνο αυτή. Ωστόσο, οι αναγνώστες είχαν ήδη αντιληφθεί όλη αυτή την υποκρισία και γελούσαν με τα ψεύδη και τις ανακρίβειες που γράφονταν. Η ίδια αντιμετώπιση υπάρχει εκ μέρους του λαού και προς τη σημερινή μορφή της εφημερίδας. Οι αναλήθειες είναι τόσο αντιληπτές, που τα έχουν επισημάνει και οι νομικοί θεσμοί της πολιτείας, με αποτέλεσμα οι υπεύθυνοι της ΖΡ να αντιμετωπίζουν ποινικά αδικήματα και να εκκρεμούν εναντίον τους δικαστικές αποφάσεις, σχετικά με τις ανακρίβειες που δημοσιεύουν. Απόδειξη των παραπάνω αποτελεί άρθρο της ΖΡ, το οποίο σχολιάζει η δημοκρατική εφημερίδα, τονίζοντας την υπερπροσπάθεια που καταβάλλει η αντίπαλη εφημερίδα για να τους υπονομεύει κατά τη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα (RD, 11/03/1992 [105]).

Μία εβδομάδα ακριβώς πριν ανοίξουν οι κάλπες, η RD κατηγορεί το δημοσιογράφο της αντίπαλης παράταξης που τόλμησε να γράψει ότι ο Μπερίσα δεν είχε το θάρρος και το σθένος για να βάλει υποψηφιότητα στον τόπο καταγωγής του, την Καβάγια. Γεγονός που δεν ισχύει και κάνει τον καθένα να αναρωτιέται για ποιο λόγο το ΣΚ υποστηρίζει ότι θα κερδίσει τις εκλογές και θα συνεχίσει να εξουσιάζει τη χώρα. Η εφημερίδα αναρωτιέται μήπως ήδη έχουν παραδώσει τα όπλα και εγκατέλειψαν τη μάχη. Διότι, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Χότζα, «η εξουσία εύκολα κατακτάται, αλλά δύσκολα διατηρείται» (RD, 15/03/1992 [106]).

Λίγες ημέρες πριν τη διεξαγωγή των εκλογών, η RD φιλοξενεί ένα άρθρο όπου κατηγορεί την αντίπαλη εφημερίδα για τα ανυπόγραφα κείμενα που περιέχει. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι τα περισσότερα ονόματα των συντακτών της είναι ψευδώνυμα για να μην γίνονται στόχος οι δημοσιογράφοι με τα κατά συρροή ψεύδη που γράφουν. Απόδειξη αποτελεί η μαρτυρία ενός φοιτητή ο οποίος ισχυρίζεται ότι τον πλησίασε ένας Ευρωσοσιαλιστής δημοσιογράφος και του ζήτησε να γράψει ένα άρθρο σχετικά με το τι πιστεύουν οι νέοι άνθρωποι για την εποχή που διανύουν. Ο φοιτητής αρνήθηκε να το κάνει, διότι δεν μπορούσε να εκπροσωπήσει την άποψη ολόκληρης της αλβανικής νεολαίας. Ωστόσο, την επόμενη ημέρα, είδε

να κυκλοφορεί στην εφημερίδα ΖΡ άρθρο που είχε την υπογραφή του. Το κείμενο αναφερόταν στα λάθη που έκαναν οι μεγαλύτερες γενιές και οι γονείς στην ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση των νεότερων γενεών. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το ΣΚ και το όργανο που το εκπροσωπεί, χρησιμοποιούν τεχνικές και μεθόδους που εφάρμοζε ανέκαθεν το Κόμμα Εργασίας. Τελικά, το κόμμα αυτό δεν έχει κανένα νεωτεριστικό χαρακτήρα. Αντίθετα, είναι παρωχημένο και επηρεασμένο από το παρελθόν, με μοναδικό σκοπό να ξεγελάσει το λαό. Η εφημερίδα, για να ενισχύσει τα ποσοστά των ψηφοφόρων του ΣΚ, δεν διστάζει να προχωρήσει στον καθαρό εκβιασμό που λέει ότι εάν δεν εξασφαλιστεί η νίκη του σοσιαλιστικού κόμματος, δεν θα υπάρξει ποτέ λύση σε κανένα εθνικό ζήτημα και ούτε θα επέλθει η θεμελίωση της αληθινής Δημοκρατίας στην χώρα. Στην περίπτωση που οι πολίτες τους πιστέψουν, θα ήταν καλύτερα να μην κερδίσει τις εκλογές το ΔΚΑ, διότι αυτό θα συμβεί σε ένα αβέβαιο παρόν που εξακολουθεί να έχει αυταπάτες και επιρροές από το παρελθόν (RD, 18/03/1992 [108]).

Μετά από την πανηγυρική νίκη του Μπερίσα, η δημοκρατική εφημερίδα δεν ξεχνά να «ευχαριστήσει» την αντίπαλη εφημερίδα, η οποία μέσω των ανυπόγραφων άρθρων της ή των υπογεγραμμένων με ψευδώνυμα, αλλά και χάρη στις κατηγορίες που εξαπόλυε χωρίς καμία απόδειξη, έκανε τον απλό πολίτη να αντιληφθεί εγκαίρως τα αναρίθμητα ψεύδη που υποσχόταν το ΣΚ και να το τιμωρήσει. Επιπλέον, «παρηγορεί» τη ΖΡ για τη μεγάλη ήττα που υπέστη το κόμμα που υπηρετεί και στηρίζει, ενώ η εφημερίδα από την πλευρά της έκανε ό, τι καλύτερο μπορούσε. Εκτέλεσε κατά γράμμα όλες τις διαταγές που της δόθηκαν, διέδωσε όσα περισσότερα ψέματα μπορούσε, καθοδήγησε το λαό και τον κάλεσε να ψηφίσει υπέρ του ΣΚ. Ωστόσο, ο λαός έπραξε το αντίθετο και έδωσε την ψήφο του υπέρ της Δημοκρατίας, υπέρ του δημοκρατικού κόμματος (RD, 24/03/1992 [111]).

5.4 Πως αντιμετωπίζουν οι δύο αντίπαλες εφημερίδες τις εξωτερικές σχέσεις και το μέλλον της χώρας

Οι δύο εφημερίδες δεν παραλείπουν να αναφερθούν στις εξωτερικές σχέσεις της Αλβανίας με την Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Το παρόν και κυρίως το μέλλον της χώρας εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις επενδύσεις που θα φέρουν οι χώρες του εξωτερικού. Βέβαια η στάση της κάθε μιας εφημερίδας είναι ανάλογη της ιδεολογικής της τοποθέτησης και της πολιτικής που υπηρετεί. Η ΖΡ εκφράζει μια πιο μετριοπαθή και σταθερή πολιτική, επισημαίνοντας τους κινδύνους που ελλοχεύουν σε αυτές τις συνεργασίες. Αντίθετα, η εφημερίδα του ΔΚΑ δεν χάνει ευκαιρία να αναφερθεί στις στενές σχέσεις του Μπερίσα με τις ΗΠΑ, στις οποίες βασίζεται για να επέλθει γρήγορη ανάπτυξη και πρόοδος στην οικονομία της χώρας.

Κατά τις πρώτες ημέρες του 1992, η ΖΡ αναφέρεται στη στάση της αλβανικής κυβέρνησης και του Υπουργείου Εξωτερικών σε σχέση με την πολιτική κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα. Εκεί συναντήθηκαν ένας εκπρόσωπος του ΔΚΑ με εκπρόσωπο της ελληνικής κυβέρνησης, με τον πρώτο να δηλώνει πως οι δύο χώρες πρέπει να έρθουν πιο κοντά. Αυτή η επίσκεψη δηλώνει την φιλική διάθεση της χώρας προς την Ελλάδα, αλλά ο εκπρόσωπος δεν πρέπει να αγνοεί ότι αυτές οι καιροσκοπικές δηλώσεις, που λόγω των πολλών οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα στοχεύουν στον προσεταιρισμό της ψήφου τους, δεν μπορούν να είναι ωφέλιμες για την χώρα, καθώς δεν μπορούν να υποβιβάζουν την νοημοσύνη του λαού και να τον εξαπατούν (ΖΡ, 10/01/1992, Νr 7 (13639)).

Σε επόμενο φύλλο, με αφορμή τον εκδημοκρατισμό της χώρας και την πορεία της μακριά από τη μοναρχία, η εφημερίδα δεν χάνει την ευκαιρία να τονίσει ότι η χώρα πρέπει να μείνει αυτούσια, χωρίς εξωτερικές, ιδίως σλάβο – ελληνικές, επιρροές και να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στην εθνική ενότητα των πόλεων. Οι σχέσεις με τους κοντινούς γείτονες, που επιδιώκουν να επέμβουν στα εσωτερικά θέματα της Αλβανίας, θα πρέπει να κρατηθούν μακριά και να εξεταστούν λεπτομερώς. Επιπλέον, θα πρέπει να κρατηθούν μακριά και οι επαφές με την ελληνική εκκλησία, που μέχρι τώρα ήταν στενές και συχνές, για να σταματήσει η δράση της στη χώρα (ΖΡ, 11/01/1992, Νr 8 (13640)).

Τη 13η Φεβρουαρίου 1992 ανακοινώθηκε η συνάντηση που πραγματοποίησε ο Φάτος Νάνο με εκπροσώπους της Παγκόσμιας Τράπεζας. Η παραχώρηση προς την Αλβανία οικονομικής βοήθειας από την Παγκόσμια Τράπεζα αποτελεί ένα θετικό και ελπιδοφόρο

μήνυμα. Σε αυτή τη συνάντηση ο Νάνο ζήτησε από τον παγκόσμιο αυτό οργανισμό να βοηθήσει ώστε να ξεπεραστεί η δύσκολη οικονομική κατάσταση της χώρας. Οι εκπρόσωποι αντιλήφθηκαν τις δυσκολίες και συμπέραναν ότι η οικονομική δυσπραγία οφείλεται στην πολιτική δυσλειτουργία. Γι' αυτό το λόγο, πρότειναν την οργάνωση των πολιτικών κομμάτων, ώστε να δράσουν με συγκεκριμένο τρόπο. Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει αποφασίσει να βοηθήσει οικονομικά, το συντομότερο δυνατόν, την Αλβανία στα σημεία που έχει περισσότερο ανάγκη, με τρία προγράμματα· δύο στον κοινωνικό τομέα και ένα στον αγροτικό. Η πρώτη τους ενέργεια θα κατευθυνθεί προς τη μείωση της ανεργίας, υπό τον όρο να αντιληφθεί η Αλβανία την κρισιμότητα της κατάστασης και να τηρήσει το πρόγραμμα (ZP, 13/02/1992, Nr 12 (13645)).

Δύο ημέρες αργότερα, στις 15/02, μέλη του Εθνικού Δημοκρατικού Αμερικανικού Ινστιτούτου συναντήθηκαν με μέλη του ΣΚ. Σε ερώτημα των πρώτων σχετικά με το τι κάνει το κόμμα τους για τη σωστή διεξαγωγή των εκλογών χωρίς προβλήματα και ανακρίβειες, εκείνοι απάντησαν ότι δεν γίνεται καμία χειραγώγηση του λαού, η ελεύθερη ψήφος είναι το ζητούμενο και το ίδιο ελπίζουν για την αντιπολίτευση. Σε επόμενη ερώτηση σχετικά με τον τρόπο διάδοσης του προγράμματός τους απάντησαν ότι πράγματι ο αλβανικός Τύπος αντιμετωπίζει πρόβλημα και η διάδοση του προγράμματος θα γίνει προφορικά από τις ομιλίες των μελών τους, όπου αυτό είναι εφικτό. Επίσης, επεσήμαναν πως επιδιώκουν τη συνεργασία με τα άλλα κόμματα, αν και εκείνα προβάλλουν αντίσταση, για να βρεθούν λύσεις στα πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζει η πολιτεία. Τέλος, οι Αμερικανοί εκπρόσωποι υποστήριξαν την άποψη του σοσιαλιστικού κόμματος για τον ανασχηματισμό του κράτους και εναντιώθηκαν στη θεωρία που διαδίδει το ΔΚΑ για την άρνηση βοήθειας από τις ΗΠΑ, σε περίπτωση νίκης των σοσιαλιστών. Η θεωρία αυτή δεν έχει καμία βάση και είναι απλώς ένα παιχνίδι εντυπώσεων της αντιπολίτευσης (ZP, 15/02/1992, Nr 14 (13647)).

Την 20η Φεβρουαρίου, το δημοσιογραφικό όργανο του ΣΚ δημοσίευσε άρθρο που επιτίθεται στους Δημοκρατικούς, τους οποίους κατηγορεί πως αλλάζουν πολιτική γραμμή ανάλογα με την τάση της εποχής και το συμφέρον τους. Επισημαίνει δε ότι ενώ οι ίδιοι έχουν δώσει το δικαίωμα στις αμερικανικές δυνάμεις να εμπλέκονται στα εσωτερικά ζητήματα της χώρας, έδειξαν ενόχληση σε άρθρο της "Φωνή της Αμερικής" ισχυριζόμενοι πως οι Αμερικανοί εισχωρούν απροκάλυπτα στα τοπικά δρώμενα της Αλβανίας. Το άρθρο επισημαίνει ότι θα πρέπει να καταλάβουν όλοι πως κανείς από το εξωτερικό, ούτε από την Αμερική, ούτε από τη Σερβία, ούτε πουθενά αλλού, δεν επιζητεί τη Δημοκρατία στην Αλβανία περισσότερο από εμάς

τους ίδιους, τους πολίτες αυτής της χώρας. Επιπλέον, δεν είναι θεμιτό, στο όνομα της ισότητας και της ισονομίας να εμπλέκεται κανείς σε ξένα ζητήματα, με σκοπό την προσωπική ή πολιτική του επιτυχία. Άνθρωποι που ζουν τριγύρω μας, στο Κόσσοβο, στις ΗΠΑ, ακόμα και στην Αλβανία, δεν έχουν το δικαίωμα να θυσιάζουν την αληθινή Δημοκρατία για τα πολιτικά και ατομικά τους συμφέροντα (ZP, 20/02/1992, Nr 18 (13653)).

Το βασικό επιχείρημα του ΔΚΑ εναντίον του ΣΚ, βασίζεται στην άποψη ότι σε περίπτωση νίκης των σοσιαλιστών καμία εξωτερική βοήθεια δεν θα έρθει στη χώρα. Η εφημερίδα ZP σε σχετικό της άρθρο, 21-03-1992, αναλύει και προσπαθεί να εξουδετερώσει αυτό τον ισχυρισμό, καθώς στους κύκλους του εξωτερικού έχουν αποδεχτεί την Αλβανία, διότι τον τελευταίο χρόνο σημείωσε θεαματική πρόοδο ως προς το ζήτημα της Δημοκρατίας και της ελευθερίας. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στο ΣΚ, καθώς στην Αλβανία από το 1985 και ύστερα πνέει ένας αέρας ανανέωσης, σύμφωνα με αναλύσεις, ενώ την εποχή εκείνη δεν είχε σχηματιστεί ακόμα το ΔΚΑ. Είναι δύσκολο μέσα σε ένα τόσο μικρό διάστημα να εξαφανιστούν εντελώς τα κατάλοιπα της μοναρχίας και απόδειξη αποτελεί το γεγονός της αποχώρησης του κόμματος του Μπερίσα από την Κυβέρνηση Σταθερότητας, διεκδικώντας την αυτοδυναμία στη διακυβέρνηση του τόπου. Η οικονομική βοήθεια που δέχεται η Αλβανία από την Τουρκία, την Ιταλία και τις ΗΠΑ σε τρόφιμα και δάνεια, είναι θετικό δείγμα ότι ο κόσμος έχει αποδεχτεί το ΣΚ και πιστεύει σε αυτό, καθώς και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελείται στην πλειοψηφία του από σοσιαλιστές εκπροσώπους (ZP, 21/03/1992, Nr 44 (13676)).

Η αντίπαλη εφημερίδα κρατάει μια διαφορετική στάση σε σχέση με τις επαφές της χώρας με δυνάμεις του εξωτερικού. Ελπίζει ότι με τη νίκη του ΔΚΑ θα εξασφαλίσει χρηματική βοήθεια και επενδύσεις για την Αλβανία. Θεωρεί ότι το μέλλον της χώρας θα είναι ευόιο, λόγω των πολλών και συχνών επαφών του Μπερίσα με εκπροσώπους των ΗΠΑ και όχι μόνο. Άλλωστε, σε συνέντευξη Τύπου που έδωσε ο ίδιος, παρουσία Αλβανών δημοσιογράφων και ξένων ανταποκριτών, επεσήμανε πως οι Η.Π.Α και όλος ο κόσμος θα πρέπει να δείξουν μεγαλοψυχία απέναντι στους οικονομικούς μετανάστες της Αλβανίας και να τους δεχθούν με πιο οργανωμένο τρόπο. Αυτή η πολιτική στάση επεκτείνεται στην Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα στο τεύχος 98, που κυκλοφόρησε την 15η Φεβρουαρίου 1992, η εφημερίδα RD περιέχει άρθρο που αναφέρεται στη συνάντηση του Μπερίσα με Έλληνα εκπρόσωπο του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας. Μετά το τέλος της συνάντησης ο Έλληνας εκπρόσωπος δήλωσε ότι τα μέλη του κόμματός του ελπίζουν σε μια θριαμβευτική επιτυχία της Δημοκρατίας και σε μια νίκη του ΔΚΑ του Μπερίσα.

Στην περίπτωση που συμβεί, αυτό, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών θα οικοδομηθούν επάνω σε νέες βάσεις και φυσικά με πιο φιλικές διαθέσεις. Ο Μπερίσα συμφώνησε μαζί του και πρόσθεσε ότι σε μια ενδεχόμενη νίκη του οι ελληνοαλβανικές σχέσεις θα πάρουν νέα τροπή. Με αυτόν τον τρόπο θα εδραιωθεί η ελευθερία της χώρας τόσο για τους Αλβανούς υπηκόους όσο και για τους ομογενείς που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα. Στη συνέχεια το ΔΚΑ ευχαρίστησε το ελληνικό κράτος και το λαό του για όσα έχουν προσφέρει στους Αλβανούς μετανάστες που ζουν και εργάζονται εκεί. Τους διευκρίνισε ότι πρόκειται για οικονομικούς μετανάστες που αναγκάστηκαν να φύγουν από τη χώρα, λόγω της ανεργίας και της φτώχειας που αντιμετώπιζαν. Επιπλέον, με φιλική διάθεση, τους ζήτησε να σταματήσουν τις λεγόμενες «επιχειρήσεις σκούπα» και όταν η χώρα μπορέσει να σταθεί στα πόδια της, θα τους το ανταποδώσει ποικιλοτρόπως. Ο εκπρόσωπος της ΝΔ., Άγγελος Μοσχονάς, πρόσθεσε σχετικά με το θέμα ότι η αναστάτωση στην Ελλάδα προέρχεται από μικρό αριθμό μεταναστών και γι' αυτό το λόγο δεν πρέπει να κατηγορηθούν όλοι. Επιπλέον, τόνισε πως όταν το ΔΚΑ κερδίσει τις εκλογές, τα δύο κράτη θα μπορέσουν να συνεργαστούν καλύτερα ώστε να δημιουργηθούν ευνοϊκότερες συνθήκες μετανάστευσης, πιο οργανωμένες. Τέλος, ο Μπερίσα συμφώνησε και τον ενημέρωσε πως στο κόμμα του συμμετέχουν πολλοί Έλληνες ομογενείς, περισσότεροι σε αριθμό από ότι στο κόμμα της Ομόνοιας και τους έχει δώσει το δικαίωμα να διαχειρίζονται πολλές αρμοδιότητες. Η τελευταία αυτή πληροφορία θίγει το ζήτημα της καταγωγής των Ελλήνων ομογενών και δίνει την εντύπωση ότι το αλβανικό κράτος το κατανοεί και προσπαθεί να το λύσει (RD, 15/03/1992 [107]).

Σε επόμενο τεύχος, αριθμός 108, που κυκλοφόρησε την εβδομάδα που διενεργήθηκαν οι εκλογές, υπάρχουν δύο άρθρα στην RD που αφορούν στην εξωτερική πολιτική και ενίσχυσή της, καθώς και στο μέλλον της χώρας που εξαρτάται από τα προηγούμενα. Πιο αναλυτικά, η εφημερίδα γράφει ότι ενώ το ΣΚ και ο Νάνο υπόσχονται εξωτερική χρηματική βοήθεια, από Ευρώπη και ΗΠΑ, δεν διατηρούν επαφές με κανέναν εκπρόσωπό τους. Αντιθέτως, ο Μπερίσα, διατηρεί σχέσεις και υπόσχεται ότι θα γίνουν επενδύσεις στη χώρα. Σε περίπτωση που το ΣΚ δεν καταφέρει να προσεγγίσει ξένους επιχειρηματίες, πώς θα μπορέσει να ανοικοδομήσει την Αλβανία; Ερώτηση στην οποία οι ίδιοι δεν έχουν απαντήσει. Εκτός από αυτό, οι σοσιαλιστές δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι υπάρχουν χρηματικά αποθέματα, διότι σε περίπτωση που υπήρχαν θα είχαν ήδη αξιοποιηθεί. Γενικά, εάν επαναληφθεί το αποτέλεσμα των προηγούμενων εκλογών και πάρει την εξουσία το ΣΚ, η Αλβανία θα οδηγηθεί σε αδιέξοδο (RD, 18/03/1992 [108]).

Στο ίδιο φύλλο επιχειρείται μια ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής που εφαρμόζουν οι ΗΠΑ, καθώς και του τρόπου με τον οποίο επενδύουν στην πρωτογενή οικονομία υπανάπτυκτων χωρών. Εδώ, ενισχύεται η άποψη ότι οι ΗΠΑ έχουν βοηθήσει χώρες όπως η Ιαπωνία, η Βραζιλία, η Κολομβία και το Περού, για να αναπτύξουν και να εξελίξουν τον γεωργικό τομέα, με αποτέλεσμα οι χώρες αυτές να δώσουν δυναμικό παρόν στον ανταγωνισμό του διεθνούς εμπορίου. Η βοήθεια δίνεται συνήθως με τρεις τρόπους, τους οποίους η Αλβανία μπορεί να εφαρμόσει και να επωφεληθεί. Επιπλέον, η γεωργική ανάπτυξη της χώρας μπορεί να επέλθει μέσω δανείων από την Παγκόσμια τράπεζα ή το ΔΝΤ. Συμπερασματικά, προκύπτει πως ψηφίζοντας το ΔΚΑ και σε συνδυασμό με τις επαφές που το κόμμα αυτό διατηρεί με τις ΗΠΑ, οι πολίτες ψηφίζουν υπέρ της ανάπτυξης και του μέλλοντος της χώρας (RD, 18/03/1992 [108]).

Δύο ημέρες μετά το αποτέλεσμα των εκλογών (φύλλο 111) ο αρχηγός του ΔΚΑ σε δήλωσή του σχετικά με την έκβαση της ψηφοφορίας ανακοίνωσε ότι η Αλβανία είναι μέρος της Ευρώπης και γι' αυτόν το λόγο δεν μπορεί να αποτελεί εξαίρεση από τα δημοκρατικά έθνη της. Ο λαός μπόρεσε να το αντιληφθεί και με αυτή την πράξη είναι σαν να ψήφισε υπέρ της ενωμένης Ευρώπης. Ο λαός πίστεψε το ΔΚΑ, αλλά το έργο που έχει αναλάβει αυτό το κόμμα είναι δύσκολο και απαιτητικό, ειδικά στον οικονομικό τομέα. Παρόλα αυτά, όλες οι υποσχέσεις θα υλοποιηθούν σύντομα. Αμέσως μετά την πολιτική λύση που δόθηκε στη χώρα, σειρά έχει η οικονομική ανάπτυξη και η θεμελίωση της ελεύθερης αγοράς (RD, 24/03/1992 [111]).

Σύμφωνα με το προεκλογικό πρόγραμμα που προανήγγειλε το ΔΚΑ, οι ενέργειες της επόμενης ημέρας θα είναι πολλές και συγκεκριμένες. Βασισμένοι στις προκηρύξεις τους, οι Δημοκρατικοί θα κινηθούν προς τρεις κατευθύνσεις. Πιο συγκεκριμένα, θα κατευθύνουν τις προσπάθειές τους: α) στον τομέα της διοίκησης, όπου θα επανασχεδιαστεί όλη η λειτουργία του διοικητικού κρατικού μηχανισμού, ο οποίος σήμερα λειτουργεί αντίθετα στην νέα οικονομική βάση που θα ισχύσει. Ακόμα, ο καθένας από τους κατοίκους αυτής της χώρας θα πρέπει να μάθει να σέβεται και να τηρεί τη νομοθεσία, η οποία θα πάψει να είναι τόσο επιεικής ως προς τα θέματα της καθημερινότητας. β) Αυτό που επείγει στη χώρα για την πρόοδο και την ανάπτυξη της είναι το θέμα της ιδιωτικοποίησης του βιομηχανικού κλάδου. Μια δύσκολη απόφαση για τους περισσότερους καθώς είχε γίνει συνήθεια τα τελευταία πενήντα χρόνια διακυβέρνησης του κράτους. Ωστόσο, η αλλαγή σύντομα θα αποφέρει κέρδη σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο και κυρίως στον αγροτικό τομέα. γ) Σε κοινωνικό επίπεδο, το ΔΚΑ θα προσπαθήσει να προβάλλει και θα επιδιώξει την ατομική πρωτοβουλία, σε αντίθεση με το παρελθόν, όταν το

κράτος είχε την ευθύνη όλων και κανείς δεν δρούσε αυτόνομα. Έτσι, θα ενδυναμωθεί ο ανταγωνισμός και θα επωφεληθεί το κοινωνικό σύνολο (RD, 24/03/1992 [111]).

Τέλος, την 28η Μαρτίου η εφημερίδα RD δημοσιεύει τις συγχαρητήριες επιστολές που φτάνουν στη χώρα και στον αρχηγό του ΔΚΑ από ξένους ομολόγους του. Τον χαιρετίζουν και τον συγχαίρουν εκπρόσωποι των ΗΠΑ, της Ελλάδας, της Γερμανίας κα., όπως και εξέχουσες προσωπικότητες που ανήκουν στην τοπική αριστοκρατία της χώρας. Όλοι οι παραπάνω στέλνουν τα σέβη τους στη νέα κυβέρνηση και δηλώνουν συμπαράσταση στα μελλοντικά βήματα της Αλβανίας (RD, 28/03/1992 [113]).

6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Πριν προχωρήσουμε στην εξαγωγή των συμπερασμάτων, σε σχέση με την έρευνα στον αλβανικό Τύπο του μεσοδιαστήματος μεταξύ των πρώτων εκλογικών αναμετρήσεων στην Αλβανία δηλαδή κατά τη μεταβατική περίοδο προς την πολυκομματική δημοκρατία, παρατίθενται συνοπτικά τα κυριότερα στοιχεία που αντλήθηκαν από την παρούσα μελέτη.

Στα προηγούμενα κεφάλαια έγινε αναφορά στις τέσσερις και πλέον δεκαετίες όπου η Αλβανία βρισκόταν εγκλωβισμένη σε ένα από τα σκληρότερα κομμουνιστικά καθεστάτα, απομονωμένη από τον υπόλοιπο κόσμο και με το λαό της να εισπράττει τα αρνητικά αποτελέσματα αυτής της κατάστασης, όχι μόνο κατά τη διάρκεια της κομμουνιστικής κυριαρχίας, αλλά και κατά την περίοδο της μετάβασής της προς την πολυκομματική δημοκρατία. Ο πρόεδρος Ενβέρ Χότζα, έχοντας όλα τα χαρακτηριστικά του απολυταρχικού ηγεμόνα, κατά την πολύχρονη κυριαρχία του προχώρησε σε βάνανυση καταστολή όλων των διαφωνιών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να στερηθεί ο αλβανικός λαός όχι μόνο τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και πολλά βασικά στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες. Έτσι, μεταπολεμικά η Αλβανία υιοθετώντας το σταλινικό μοντέλο υπέστη, όπως και οι άλλες χώρες-δορυφόροι της ΕΣΣΔ, τα σκληρά αποτελέσματα του Ψυχρού Πολέμου.

Ο Eley (2010: 545) υποστηρίζει ότι όπως και οι υπόλοιπες «*Λαϊκές Δημοκρατίες*», έτσι και η Αλβανία βυθίστηκε σε μια άκρατη συνωμοσιολογία, ευρισκόμενη υπό ένα ωμό καθεστώς βίας και τρόμου για τους αντιφρονούντες, που εκδηλωνόταν σε πολλά επίπεδα. Μετά από την πτώση του μονοκομματικού κομμουνιστικού καθεστώτος ήρθαν στην επιφάνεια πολλές αλήθειες που εμποδίζονταν να εκφραστούν, λόγω του φόβου των διώξεων. Μια από αυτές τις αλήθειες ήταν και το γεγονός της απαγόρευσης της ελεύθερης έκφρασης. Οι συνέπειες αυτής της ζοφερής κατάστασης έλαβαν μεγάλη χρονική έκταση, με αποτέλεσμα να ταλαιπωρηθεί για πολύ ακόμα ο αλβανικός λαός. Το παλιό καθεστώς είχε αφήσει στο πέρασμά του κάποια δεδομένα τα οποία δεν ήταν εύκολο να αποδομηθούν από τη μια ημέρα στην άλλη.

Οι παραπάνω σκέψεις αποτελούν τη βάση για την άντληση των συμπερασμάτων. Τα επιχειρήματα πάνω στα οποία στηρίχτηκε η αρθρογραφία των δύο εφημερίδων, που αποτελούν το αντικείμενο της έρευνας, έχουν οικοδομηθεί σύμφωνα με τα κύρια αυτά στοιχεία που δείχνουν

την κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει ο αλβανικός λαός. Η ιδιαίτερη αυτή κατάσταση και οι συνθήκες εκείνης της εποχής στην Αλβανία είναι εκ διαμέτρου αντίθετες τόσο από τις γειτονικές δυτικές χώρες όσο και από το παγκόσμιο γίνεσθαι. Το γεγονός ότι η χώρα βρέθηκε για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα σε πλήρη απομόνωση από τον υπόλοιπο κόσμο και η ανέχεια στην οποία είχε περιέλθει ο λαός της κατά την περίοδο της μετάβασης, αποτυπώνεται στην παράθεση των επιχειρημάτων που χρησιμοποιούν οι δύο αντίπαλες εφημερίδες για να πείσουν το αναγνωστικό τους κοινό. Επιπλέον, αξίζει να τονιστεί το γεγονός ότι σύμφωνα με την έρευνα, στις συγκεκριμένες εφημερίδες - κομματικά όργανα, οι αρθρογράφοι συχνά υπέγραφαν τα κείμενά τους με ψευδώνυμα. Αυτό αποτελεί μια ακόμα απόδειξη της προσπάθειας χειραγώγησης της κοινής γνώμης από τα κομματικά επιτελεία των δύο πολιτικών αντιπάλων, τα οποία καλυπτόμενα από διάφορες πλασματικές δημοσιογραφικές υπογραφές, υποδύονταν τους υπέρμαχους της ελευθερίας του Τύπου.

Έτσι λοιπόν, από όλα τα στοιχεία που παρατέθηκαν και από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην αρθρογραφία των δύο μεγαλύτερων σε κυκλοφορία εφημερίδων κατά το μεσοδιάστημα των πρώτων εκλογικών αναμετρήσεων, συνάγονται τα εξής συμπεράσματα:

- 1.** Η επί 45 χρόνια κομμουνιστική κυριαρχία στη χώρα, σε συνδυασμό με τη στροφή της προς την κομμουνιστική Κίνα και την επακόλουθη «αλβανική πολιτιστική επανάσταση», όπως και η απόλυτη διεθνής της απομόνωση από το 1976 μέχρι το 1990, επέφερε στις νεότερες γενεές του αλβανικού λαού ένα είδος πολιτικής σύγχυσης. Έτσι, δημιουργήθηκε στη χώρα μια ιδιόρρυθμη και πολύ δύσκολη κατάσταση, που κατέστησε ακόμα πιο δύσκολη τη μετάβασή της από την κομμουνιστική κυριαρχία προς την πολυκομματική δημοκρατία.
- 2.** Ο αλβανικός λαός από το 1990 και ύστερα δεν είχε ως μόνο μέλημά του την εδραίωση της δημοκρατίας και της ελευθερίας στη χώρα του. Έπρεπε να αντιμετωπίσει και το φάσμα της πείνας και της εξαθλίωσης. Αυτή η κατάσταση τον καθιστούσε πιο αδύναμο ως προς την κριτική του ικανότητα, λόγω των έντονων συναισθημάτων οργής και απόγνωσης, που νομοτελειακά αναπτύσσονταν λόγω της δεινής θέσης που εξακολουθούσε να βρίσκεται, ενώ είχε συμβεί αυτό που ποθούσε επί τέσσερις και πλέον δεκαετίες.
- 3.** Ο αλβανικός λαός, όπως και οποιοσδήποτε άλλος λαός στη θέση του, ευρισκόμενος σε κατάσταση πλήρους αδυναμίας, ήταν ένας εύκολος στόχος χειραγώγησης από την πλευρά των νέων πολιτικών δυνάμεων που αναδύονταν, όπως και των παλαιών καθεστώτων, οι οποίοι στη

νέα πολιτική κατάσταση άλλαζαν προσωπεία, χωρίς στην ουσία να αλλάξουν νοοτροπίες που είχαν εδραιώσει κατά τα χρόνια της κυριαρχίας τους, ελέω της κομματικής τους ιδιότητας.

4. Η μετάλλαξη των πρώην κομμουνιστών σε δημοκράτες, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την περίπτωση του ίδιου του ηγέτη του ΔΚΑ Σαλί Μπερίσα, δεν αποτέλεσε εγγύηση για μια ξεκάθαρη εκ των έσω αλλαγή –σε ζητήματα αμιγώς δημοκρατικής συμπεριφοράς και ηθικής– του πολιτικού κόσμου της χώρας. Αν και υπήρξε συστράτευση των διανοούμενων και των φοιτητών με το ΔΚΑ, δεν είναι εύκολο για την ανθρώπινη φύση να σβήσει σε ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα τα αποτυπώματα που άφησε ο συσχετισμός με τις ολοκληρωτικές ιδέες και η συμμετοχή, έμμεση ή άμεση, στη βίαιη χειραγώγηση του λαού.

5. Η πολύπλευρη αδυναμία της χώρας κατά την περίοδο της μετάβασής της προς το δημοκρατικό πολυκομματικό πολίτευμα, άνοιξε εύκολα τις πύλες για τη διείσδυση των ξένων υπηρεσιών χειραγώγησης της κοινής γνώμης, υπό τη μορφή βοήθειας για την ανάπτυξη της ελευθερίας και τον εκδημοκρατισμό του αλβανικού Τύπου από το Κογκρέσο των ΗΠΑ και το IMF (ΔΝΤ).

6. Ο αλβανικός Τύπος με την αλλαγή της πολιτικής κατάστασης της χώρας έπαψε να είναι υποστηρικτής του μοναδικού κόμματος. Με την ίδρυση των νέων κομμάτων έγινε πολυφωνικός, προβάλλοντας νέες ιδεολογίες, αλλά και εξυπηρετώντας πολυεδρικά συμφέροντα, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις δεν συνέπιπταν με τα συμφέροντα του αλβανικού λαού.

7. Οι δύο αντίπαλες εφημερίδες ZP και RD, όργανα του Σοσιαλιστικού και του Δημοκρατικού Κόμματος αντίστοιχα, μέσα από την αρθρογραφία τους εξαντλούσαν τη φιλολαϊκή τους στάση σε αντεγκλήσεις και στη μεταξύ τους πολεμική, με κύριο διακύβευμα τη νομή της εξουσίας για λογαριασμό των κομμάτων που εκπροσωπούσαν.

8. Η ZP, η παλαιότερη και μεγαλύτερη σε κυκλοφορία αλβανική εφημερίδα, μεταλλάχθηκε, όπως άλλωστε και το κόμμα που εκπροσωπούσε, από κομμουνιστική σε σοσιαλιστική. Όμως, πίσω από την αρθρογραφία της και τον τρόπο αντιπαράθεσης με το αντίπαλο κόμμα, δύσκολα μπορούσε να κρυφτεί η τεχνική της προπαγάνδας που είχε εμπεδώσει μέσα στα τόσα χρόνια της κυριαρχίας της επί του αλβανικού Τύπου, ως όργανο του μοναδικού κόμματος εξουσίας.

9. Η εφημερίδα ZP, μέσα στα πλαίσια της αντιπαλότητας με το κόμμα των Δημοκρατικών, δεν χάνει την ευκαιρία μέσα από την αρθρογραφία της να τους κατηγορεί πως δεν έχουν

σταθερή πολιτική γραμμή. Αντίθετα, έχουν ως τακτική το να ελίσσονται και να παρουσιάζουν θέσεις ανάλογες με την τάση της εποχής και με τα συμφέροντά τους. Βέβαια, μελετώντας την αρθρογραφία της αντίπαλης εφημερίδας δεν μπορεί να παραβλέψει κανείς αυτή την τάση εκ μέρους της RD. Τις ίδιες παρατηρήσεις μπορεί να κάνει και για την ZP. Η τακτική των αλληλοκατηγοριών και των πολιτικών ελιγμών, που ακολουθούν και τα δύο έντυπα, αντανακλά τα βαθύτερα κίνητρα των πολιτικών δυνάμεων που υποστηρίζουν, φανερώνοντας στο νηφάλιο παρατηρητή πως η οδυνηρή θέση του λαού βρίσκεται σε δεύτερη μοίρα, ενώ αναδεικνύεται και από τους δύο αντιπάλους η μάχη για την κατάληψη της εξουσίας –χρησιμοποιώντας τις επιτακτικές ανάγκες του ίδιου του λαού– με τη βοήθεια στην προκείμενη περίπτωση της δύναμης που μπορεί να ασκήσει ο Τύπος στις λαϊκές μάζες. Μια παραδοχή η οποία αποτελεί το θεμέλιο λίθο στην τεχνική της προπαγάνδας.

10. Η εφημερίδα RD, η οποία συν τω χρόνω αύξησε την κυκλοφορία της, πατώντας στο στέρεο έδαφος της επιτακτικής ανάγκης για καταλυτικές αλλαγές σε όλα τα επίπεδα και κυρίως στην πρώτιστη ανθρώπινη ανάγκη για επιβίωση που ήταν το πρωταρχικό ζητούμενο των Αλβανών πολιτών εκείνη την εποχή, εκμεταλλευόμενη την πολιτική και κοινωνική συγκυρία βοήθησε σε πολύ μεγάλο βαθμό το κόμμα των Δημοκρατικών να κερδίσει έδαφος και τελικά να υπερισχύσει στις εκλογές, σε ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα από την ίδρυσή του. Χρησιμοποιώντας τη βαθειά ανάγκη των πολιτών για ελευθερία και ευημερία και τη δίκαιη οργή τους για τα δεινά που υπέστησαν κατά τις δεκαετίες της κομμουνιστικής κυριαρχίας, με την κατάλληλη αρθρογραφία που εξέθετε τα εμφανέστατα αδύναμα σημεία των αντιπάλων, κατόρθωσε να πείσει σε μεγάλο βαθμό το εκλογικό σώμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το ΔΚΑ να κερδίσει στις εκλογές του 1992 και να καταλάβει την εξουσία.

Εικόνα 6.1: Ο Ενβέρ Χότζα κατά την επίσκεψή του στην Κίνα.

Πηγή: <https://espressostalinist.files.wordpress.com/2012/01/china.jpg>

ΠΗΓΕΣ

Εφημερίδα *Zeri i Popullit* (02/10/1991 - 31/3/1992).

Εφημερίδα *Rilindja Demokratike* (04/01/1992 έως και 01/04/1992).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αναλίσ, Δημήτρης, Τ. (2005). *Βαλκάνια 1945 - 1960*. Μετάφραση Ρούσση Ελένη, Γ. Αθήνα: Ιωλκός.

Αντωνόπουλος, Ηλίας (1995). *Αλβανία και Ελληνοαλβανικές Σχέσεις 1912-1994*. Αθήνα: Ωκεανίδα.

Βερέμης, Θάνος (2016). *Βαλκάνια: Ιστορία και κοινωνία*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Βήχου, Μαρίνα - Δώδος, Δημοσθένης - Καφεντζής, Παναγιώτης- Νικολακόπουλος, Ηλίας (1995). «Η πολιτική παρουσία της μειονότητας». Στο Βερέμης, Θ – Κουλουμπής, Θ – Νικολακόπουλος, Η. *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ - Σιδέρης.

Βλασίδης, Βλάσης (03/03/1997). «Αλβανία: Ολοταχώς προς το 1991». *Μακεδονικό πρακτορείο ειδήσεων*. Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε από: <http://www.mpa.gr> στις 23/6/2016.

Γεωργούλης, Σταμάτης (1995) «Η ορθοδοξία στο σύγχρονο αλβανικό κράτος» στο Ο Ελληνισμός της Αλβανίας. Αθήνα: Σιδέρης.

Γλαβίνας, Απόστολος (1996). *Το αυτοκέφαλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας*, Θεσσαλονίκη.

Campagne, Patrick (2006). *Η κατασκευή της κοινής γνώμης. Το νέο πολιτικό παιχνίδι*. Μτφρ. Μανδηλαρά, Σταματίνα. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη. Ανακτήθηκε στις 2/6/2016 από: <http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/MEDIA128/%CE%97%20%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%91%CE%A3%CE%9A%CE%95%CE%A5%CE%97%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%97%CE%A3%20%CE%93%CE%9D%CE%A9%CE%9C%CE%97%CE%A3%20%CE%9A1.pdf>

Carr, Edward (2000). *Η Εικοσαετής κρίση 1991-1939. Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*. Μετ. Στρώικου, Ηράκλεια. Αθήνα: Ποιότητα.

Clayer, Nathalie (2004). «Αλβανός στα Βαλκάνια τη δεκαετία του '90». Στο Γερασίμου, Στέφανου (διευθ.) *Η επανάκαμψη των Βαλκανίων*. Αθήνα: Άγρα.

- Δαβαράκης, Άρης (09/01/1991). «Φωτορεπορτάζ από τον ερχομό των Βορειοηπειρωτών το 1991». Περιοδικό *ΕΝΑ*. Ανακτήθηκε στις 8/6/2016 από:
<https://neafiliaton.com/2014/01/19>
- Δαλιάνης, Μενέλαος (2000). *Η εθνική αντίσταση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία (1940-1944)*. Αθήνα.
- Eley, Geoff (2010). *Σφυρηλατώντας τη δημοκρατία. Ιστορία της Ευρωπαϊκής Αριστεράς 1850 – 1923*. Μετάφρ. Κατσικερός, Θανάσης. Αθήνα: Σαββάλας.
- Τγκερς, Γκέργκ (2005). *Η Ιστοριογραφία στον 20^ο Αιώνα*. Μετάφραση Ματαλάς, Παρασκευάς. Αθήνα: Νεφέλη.
- Ιστορία του Κόμματος Εργασίας της Αλβανίας* (1971). Τόμος 1ος (1941-1967). Μετάφραση Νίκος Παπακωνσταντίνου (για την ιστοσελίδα «Ελεύθερο Βήμα για την αγωνιστική συσπείρωση του Λαού www.sispirosi.gr». Σκιάθος, 2015-2016). *Τίρανα: «ΝΑΪΜ ΦΡΑΣΕΡΠΙ»*. Ανακτήθηκε στις 3/7/2016 από:
http://www.sispirosi.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1000:-----1---1971-----19--&catid=6:2009-11-30-07-15-45&Itemid=20
- Κανέλλος, Λεωνίδας (1995). «Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία». Στο Βερέμης, Κουλουμπής, Νικολακόπουλος (επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ - Σιδέρης.
- Καστελλάν, Ζώρζ (1991). *Η ιστορία των Βαλκανίων (14^{ος} - 20^{ος} αι.)*. Μετ. Αλιφέρη, Βασιλική. Αθήνα: Γκοβόστης.
- Κόντης, Αντώνης (1995). «Η οικονομία της Αλβανίας και η ελληνική μειονότητα». Στο: Βερέμης, Κουλουμπής, Νικολακόπουλος (επιμ) *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*. Αθήνα: ΕΠΙΑΜΕΠ - Σιδέρης.
- Κόντης, Βασίλης (1994). *Εναισθητες ισορροπίες, Ελλάδα και Αλβανία στον 20^ο αιώνα*, Θεσσαλονίκη.
- Λύχνος, Γεράσιμος (1972). *Ο Τύπος χθες, σήμερα, αύριο*. Κέρκυρα.
- Μαζάουερ, Μαρκ (2015). *Τα Βαλκάνια*. Μετάφραση Κουρεμένος, Κων/νος., Ν. Αθήνα: Πατάκης.
- Μπαντιμαρούδης, Φιλήμων, (2006). *Σύντομη ιστορία της επικοινωνίας. Μέσα και πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Μπουκάλας, Παντελής (22/03/2015). “Ο Τύπος ως συμπαραγωγός της Ιστορίας”. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε στις 21/6/2016 από:
<http://www.kathimerini.gr/808012/opinion/epikairothta/politikh/o-typos-ws-symparagwgos-ths-istorias>.
- Νίνα, Βρισίδα (2007). *Η κατάρρευση του υπαρκτού Σοσιαλισμού και η πορεία του εκδημοκρατισμού στην Αλβανία*. Αθήνα: Παπαζήσης.

- Ντάγιος, Σταύρος (2004). *Η διεθνής διάσταση της ρήξης Ε. Hoxha – J. B. Tito και η λήξη του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου (1945-1949)*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Flores, Marcello (2007), *Κομμουνισμός - όλη η ιστορική πορεία με φωτογραφίες και ντοκουμέντα*, Μτφρ. Κασαπίδης, Γ. Αθήνα: Μοντέρνοι Καιροί.
- Πέτιφερ, Τζέιμς - Βίκερς, Μιράντα (1998). *Αλβανία: Από την αναρχία σε μια βαλκανική ταυτότητα*. Μτφρ. Μπαρτζινόπουλος, Ερρίκος. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Puto, Arben – Pollo, Stefanaq (1979). *Ιστορία της Αλβανίας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*. Μτφρ. Από τα γαλλικά: Μπάμπης Αχστόγλου, Θεσσαλονίκη, Εκδοτική Ομάδα.
- Σπορίνοβα, Ν. ΝΤ. - Νικίτιν, Π. (1978). «Λήμμα: Αλβανία». *Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια*. Αθήνα: Ακάδημος.
- Σφέτας, Σπυρίδων: «Βαλκανικά σύμφωνα φιλίας 1913-2011». *Στα Βαλκάνια 1913-2011. Εκατό Χρόνια Θύελλες και Χίμαιρες*. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών – Αφοί Κυριακίδη 2012: 103-117. Ανακτήθηκε στις 14/11/2016 από: http://media.ems.gr/ekdoseis/ektos_seiras/ekd_eksi_valkania_1913_2011.pdf.
- Σκουλίδας, Ηλίας: «Οι σχέσεις Ελλάδος και Αλβανίας». *Στα Βαλκάνια 1913-2011. Εκατό Χρόνια Θύελλες και Χίμαιρες*. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών – Αφοί Κυριακίδη 2012: 203-223. Ανακτήθηκε στις 14/11/2016 από: http://media.ems.gr/ekdoseis/ektos_seiras/ekd_eksi_valkania_1913_2011.pdf.
- Sun, Tzu (2011). *Η τέχνη του πολέμου*. Μετ. Γεωργαντάς, Κων/νος. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Τσενέ, Λήδα (2013). *Ιστορία και εξέλιξη της επικοινωνίας*. ΤΕΙ Πάτρας- Παράρτημα Πύργου Τμήμα Πληροφορικής και ΜΜΕ. Ανακτήθηκε στις 4/7/2016 από: <http://www.slideshare.net/kokonagera/ss-25892654>.
- Vickers, Miranda (1997). *Οι Αλβανοί. Νεότερη και σύγχρονη ιστορία*. Μτφρ. Πέππα, Εύα. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Χρηστίδης, Ε., Γεώργιος (2003). *Τα Κομμουνιστικά Βαλκάνια. Εισαγωγή στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική στην Αλβανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Ρουμανία την περίοδο 1945-1989*. Θεσσαλονίκη: ΕΛΙΑΜΕΠ.

Ξενογλώσση

- Abrahams, Fred. C. (2015). *Modern Albania, From Dictatorship to Democracy in Europe*. New York: NYU Press. Ανακτήθηκε στις 3/10/2016 από: https://books.google.gr/books?id=cATMCgAAQBAJ&pg=PA275&lpg=PA275&dq=they+destroed+the+enver+hotza+statue&source=bl&ots=e_Kx710jGB&sig=j8Ffg2Bqbc0_tP98HrpZcBF2Nxs&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwiaoYvlxM3PAhVBsBQKHyo3ClcQ6AEIQDAE#v=onepage&q=they%20destroed%20the%20enver%20hotza%20statue&f=false

- Albania Parliamentary Chamber: Kuvendi Popullor. *Elections held in 1991*. Ανακτήθηκε στις 8/6/2016 από: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_91.htm.
- ALBANIA Parliamentary Chamber: Kuvendi Popullor. *Elections held in 1992*. Ανακτήθηκε στις 8/6/2016 από: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_92.
- Bryan, Anna (2003). *Introduction to Soviet Propaganda. The Soviet Poster Collection*. Wright Museum of Art. Beloit College, Manchester, UK: Manchester University Press. Ανακτήθηκε στις 20/6/2016 από: http://www.reeec.illinois.edu/teachers/lesson/documents/soviet_posters.pdf.
- Berglund, Sten - Ekman, Joakim - Deegan-Krause, Kevin (2013) *The Handbook of Political Change in Eastern Europe*, UK: Edward Edgar Publishing Limited. Ανακτήθηκε στις 23/6/2016 από: <https://books.google.gr/books?id=hmtuqFnuDZwC&pg=PA658&lpg=PA658&dq=Republika+NEWSPAPER+ALBANIA+ESTABLISHED+FEBRUARY+1991&source=bl&ots=xCvrQBzFED&sig=iKU-zbm30a0Pay3cXPkQvS21Mn4&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwi0mPbR5KzOAhUIBcAKHSRAC4cQ6AEILDAD#v=onepage&q=Republika%20NEWSPAPER%20AL>
- Doder, Dusko (1991). «At Last, Albanians Feel Winds Of Change». *Chicago Tribune*. Ανακτήθηκε στις 29/6/2016 από: http://articles.chicagotribune.com/1991-01-20/news/9101060446_1_opposition-parties-green-party-democratic-party.
- Dokumenta kryesore të Partisë së Punës të Shqipërisë I. (1971) Tiranë: Naim Frashëri.
- Duka, Valentina (2007). *Histori e shqiperise 1912-2000*. Kristalina-KH, Tirane.
- Fevziu, Blendi (2011), *Piedestale pa statuja 8/12/1990-31/3/1991*. Tirane: UET Press.
- Fevziu, Blendi (2005). *Histori e shtypit shqiptar 1848-2005*. Tirane: Onufri.
- Islami, Enfrid (2013). *The necessary return of ideology: Political parties and ideological profile in Albania*. Tirana: Aiis. Ανακτήθηκε στις 21/6/2016 από: <http://www.aiis-albania.org/sites/default/files/PoliticalParties.pdf>.
- Human Rights Watch (HRW) [2002] ALBANIA THE COST OF SPEECH: Violations of Media Freedom in Albania. Vol. 14, No. 5 (D). Ανακτήθηκε στις 18/6/2016 από: <https://www.hrw.org/reports/2002/albania/albania0602.pdf>.
- Kornegay, Van (1995). *On the Road to a Free Press in Albania: Evaluating Outside Aid Efforts*. Athens, Georgia, 30602, U.S.A: The James M. Cox, Jr., Center for International Mass Communication Training and Research, Henry W. Grady College of Journalism and Mass Communication, The University of Georgia. Ανακτήθηκε στις 16/6/2016 από: http://www.grady.uga.edu/coxcenter/Conference_Papers/Public_TCs/Free_Press_Albania.pdf.

- Logoreci, Anton (1984). «Persecuted Albania». *The TABLET. The International catholic newspaper weekly*. Ανακτήθηκε από: Ikën gazetari Gambeta.
<http://archive.thetablet.co.uk/article/4th-august-1984/5/persecuted-albania>. Ανακτήθηκε στις 16/6/2016 από: <http://www.arkivalajmeve.com/Iken-gazetari-Gambeta.66835.2008>.
- Rista-Dema, Mimoza (2006). *Inverse-order Constructions in Albanian English: Discourse and Prototype Effects*. USA: ProQuest Information Company. Ανακτήθηκε στις 16/6/2016 από: https://books.google.gr/books?id=ASToblTgGrIC&pg=PA81&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
- Somun, Hajrudin. Center of Geopolitical Analysis. (2013). *Unpleasant farewell to Sali Berisha*. Ανακτήθηκε στις 19/6/2016 από: <http://icmu.nyc.gr>.
- Slomp, Hans (2011). *Europe, a political profile*. Sanda Barbara, Kalifornia, Denbver, Colorado, Oxford England:ABC CLI LLC. Ανακτήθηκε στις 2/7/2016 από: https://books.google.gr/books?id=V1uzkNq8xfIC&pg=PA605&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
- Διαδικτυακή**
- Abc news (05/01/2014). *Rilindja Demokratike festoi sot 23 vjetorin e themelimit të saj*. Ανακτήθηκε στις 2/7/2016 από: <http://www.abcnews.al/lajme/aktualitet/2/37854>.
- Άγκο, Νίκο (13/10/2011). *Ο δικτάτορας(;) πέθανε. Ζήτω ο διάδοχός του*. Ανακτήθηκε στις 12/6/2016 από: <http://www.protagon.gr/apopseis/blogs/o-diktatoras-pethane-zitw-o-diadoxos-tou-9366000000>.
- Albanian print media is viewed as an extension of political parties. Ανακτήθηκε στις 19/6/2016 από: <http://www.albaglobal.com/modules.php?name=Albania&pa=showpage&pid=72>.
- ΕΛΙΑΜΕΠ, Παρατηρητήριο Αλβανικών Εκλογών, 19/04/2013. Ανακτήθηκε στις 10/6/2016 από: <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/04/AL.pdf>.
- Βιογραφία Johannes Gutenberg. Ανακτήθηκε στις 17/6/2016 από: <http://www.biography.com/people/johannes-gutenberg-9323828>
- Βορειοηπειρώτης (06/04/2012). *Τον Φάτος Νάνο προτείνει ο Ντούλες για πρόεδρο της Αλβανίας*. Ανακτήθηκε από: http://borioirotis.blogspot.gr/2012/04/blog-post_06.html.
- Μπαλτσιώτης, Σταύρος (2003). *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας σήμερα*. Ανακτήθηκε στις 2/11/2016 από: http://www.latsis-foundation.org/content/actions/action_337/inline/ell/actionInline_337_55532351d72e8.pdf
- Μπαλτσιώτης, Σταύρος – Τέλλογλου, Τάσος – Τσιτσελίκης, Κωνσταντίνος – Χριστόπουλος, Δημήτρης (2008). *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*. Ανακτήθηκε στις 14/11/2016 από: <https://www.kar.org.gr/wp-content/uploads/2012/06/%CE%97->

[%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%9F%CE%9D%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91-%CE%A4%CE%97%CE%A3-%CE%91%CE%9B%CE%92%CE%91%CE%9D%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf](#)

Ομόνοια (1996), 08/11 *Γενάρη 1991: Πως ιδρύθηκε η Δημοκρατική Ένωση της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας «ΟΜΟΝΟΙΑ»*. Ανακτήθηκε στις 10/6/2016 από: <http://omonoia-deem.org/omonia/history/11-genari-1991-pos-idrithike-i-dimokratiki-enosi-tis-ethnikis-ellinikis-mionotitas-omoni>.

Σκουλίδας, Ηλίας (2014). Συνέχειες και ασυνέχειες στις ελληνοαλβανικές σχέσεις: η ελληνική πολιτική σε περιφερειακές εντάσεις. Ανακτήθηκε στις 2/11/2016 από: www.eens.org/EENS_congresses/2014/skoulidas_elias.pdf.

Σκουλίδας, Ηλίας (2015). Αφηγήσεις για τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο στον αλβανικό τύπο. Ανακτήθηκε στις 14/11/2016 από: <http://coldwar.gr/1.4.2-2.3.2-3.4.2.pdf>.

Φωτογραφία από την αποκαθίλωση του αγάλματος του Χότζα στα Τίρανα. Ανακτήθηκε από: <http://www.himara.gr/istoria/2830-san-simera-to-91-telos-epoxis-stin-alvania>.

Φωτογραφία από στιγμιότυπο του Ραμίζ Αλία σε συγκέντρωση του κόμματός του. Ανακτήθηκε από: <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=423886>.

Φωτογραφία του Σαλί Μπερίσα, αρχηγού του Δημοκρατικού Κόμματος Αλβανίας. Ανακτήθηκε από: http://spoofing25.rssing.com/chan-13660838/all_p11.html.

Φωτογραφία από την πρώτη ημέρα κυκλοφορίας της εφημερίδας *Rilindja Demokratike*. Ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/Rilindja_Demokratike.

Φωτογραφία από τα γραφεία της εφημερίδας *Zeri i Popullit* την δεκαετία του 1980. https://en.wikipedia.org/wiki/Z%C3%ABri_i_Popullit.

Φωτογραφία από την επίσκεψη του Ενβέρ Χότζα στην Κίνα. Ανακτήθηκε στις 29/8/2016 από: <http://espressostalinist.files.wordpress.com/2012/01/china.jpg>.

http://museduc.gr/docs/Istoria/C/LAI_K01_K02.pdf. Ανακτήθηκε στις 17/8/2016.

<http://www.gazetat.com/gazetat/rilindja-demokratike.php>. Ανακτήθηκε στις 17/8/2016.

<http://www.thefamouspeople.com/profiles/sali-berisha-6882.php>. Ανακτήθηκε στις 12/7/2016

http://eeas.europa.eu/delegations/albania/documents/more_info/newsletter/berlin_wall_en.pdf.

Ανακτήθηκε στις 28/9/2016.

<https://www.shqiperia.com/kategori/kat/knr/259/Jeronim-De-Rada>. Ανακτήθηκε στις 12/7/2016

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α - Εκλογικά Αποτελέσματα 1991 και 1992

250 κοινοβουλευτικές έδρες. Δύο μεγάλα κόμματα: ΚΕΑ και ΔΚΑ

Εκλογές Μαρτίου - Απριλίου 1991

1^{ος} γύρος: 21 Μαρτίου 1991

ΚΕΑ 162 έδρες

Δ.Κ 65 έδρες

2^{ος} γύρος: 17 και 24 Απριλίου 1991

ΚΕΑ 7 έδρες

ΔΚΑ 10 έδρες

Σύνολο:

ΚΕΑ 169 έδρες

ΔΚΑ 75 έδρες

Πρόεδρος της Δημοκρατίας: Ραμίζ Αλία.

Εκλογές Μαρτίου 1992

ΔΚΑ 92 έδρες

ΣΚΑ 38 έδρες

Πρόεδρος της Δημοκρατίας: Σαλί Μπερίσα.

Παράρτημα Β - Αποκόμματα πρωτοσέλιδων εφημερίδων

Εικόνα Β.1: Εφημερίδα *Zeri i Popullit* (ZP) Nr 262 (13518).

(Loro Lushko Lushko) A.A.N.O

ZERI I POPULLIT

ORGAN I PARTISE SOCIALISTE TE SHQIPERISE

Nr.262 (13 518) | E premte, 6 dhjetor 1991 | Çmimi 50 qindarka
Viti i 49-të i botimit

Partia Socialiste angazhohet e krizës po

- Mbledhje e përbashkët e Komitetit Drejtues dhe

DEKLARATE

E KOMITETIT DREJTUES DHE GRUPIT PARLAMENTAR TE PARTISE SOCIALISTE

Ndodhemi para një situatë kritike. Atdheu dhe demokracia kërcënohen nga një rrezik tepër serioz. Pikërisht në kohën kur vendi kishte më tepër se kurrë nevojë për stabilitet, për mbështetje të qeverisë dhe të masave të programuara prej saj, që populli të kalonte me sa më pak dhimbje dimrin, fillimin e reformës, ndarjen e tokës, liberalizimin e veprimtarisë së ndërmarrjeve, kur ajo me përvojën që fitoi mund të çonte më e sigurtë popullin në zgjedhjet e reja të përsëritura e për afatin e të cilave ranë dakord edhe forcat politike, Partia Demokratike krijoi krizën e thellë qeveritare me tërheqjen e ministrave të saj.

Partia Socialiste, konsekuente në bindjen e vet, se në një periudhë tranzicioni si kjo që po kalojmë, formula e një qeverie stabiliteti ishte më e goditura dhe më e mençura, ka këmbëngulur në mbështetjen e kësaj qeverie. Qeverinë e Stabilitetit e mbështeti gjerësisht opinioni i brendshëm, e mbështeti edhe hota, jo vetëm si një zgjidhje e efektshme, por, rabi të gjitha, për angazhimin e përkushtimin realist e konstruktiv të saj e të anëtarëve të saj në gjithë morinë e problemeve që i është dashur të përballojë.

Por drejtuesit e PD, me një veprim të pamatur e të rrezikshëm e prishën marrëveshjen politike, duke krijuar praktikisht krizën e pushtetit në vend. Ne mendojmë se për vetë momentet që kalon vendi, për situatat tepër të ngarkuara me krizë, mungesa e stabilitetit, nër morinë e problemeve ietike në motivet që e shtynë PD që pretekset e saj, tashmë të njohura, t'i përdorte si shkaqe për krizën qeveritare. Por është evidente që rrëzimi koshient i Qeverisë së Stabilitetit, në kohën kur ajo në unanimitet angazhohej e deklaronte se që në gjendje të kryente misionin e ngarkuar në situatën tepër të vështirë ekonomike, kur populli sa ka hyrë në stinën e dimrit gjysëm i uritur, pa ngrohje, pa perspektivë të sigurtë furnizimesh me artikujt jetikë dhe jo rrallë me mungesa të energjisë elektrike, nuk i shërben aspak stabilitetit dhe fuqizimit të demokracisë. Situata e sapokrijuar është e mbarsur me rreziqe të pashembullta në historinë tonë për fatet e vendit e të mbarë kombit.

Shkelja e marrëveshjes së arritur, mospërfillje e zërit realist të Qeverisë e të të gjithë anëtarëve të saj, në një dimër kaq të rëndë politik dhe ekonomik, aq sa është një veprim e qëndrim i pajustifikuar e i papërgjegjshëm, po aq ngarkon me përgjegjësi shkaktarët e braktisjes.

Është e pakuptueshme se si mund të ndërmerren veprime të tilla kur situata rreth nesh po acarohet, kur kriza jugosllave po i shtrin metastazat drejt trojeve shqiptare në Kosovë e vise të tjera. Çdo shqiptar, çdo atdhetar shtron pyetjen: a i shërbejnë veprime të tilla çështjes kombëtare dhe pajtimit mbarëkombëtar?!

Në këto situata kritike ne u drejtohemi anëtarëve e simpatizantëve të PS, punëtorëve, fshatarë-

Dje, të Pa
vet F
përba

Shok
lën e
llojmë
marrin
PS pë
blem
zën e
që u
qëndri
la, siç
ratën
qeveri
e parti
së së

Desh
nja d
ta ken
një a
Qëllim
qëndri
ishite
jtore
rgohe

ZERI I POPULLIT

ORGAN I PARTISE SOCIALISTE TE SHQIPERISE

Nr.264 (13 520)

Viti i 49-të i botimit

E diel, 8 dhjetor 1991

Çmimi 50 qindarka

TAKIME KONSULTATIVE TE PRESIDENTIT, RAMIZ ALIA, ME PERFAQESUES TE PARTIVE POLITIKE

Dje, më datën 7.12.1991, Presidenti i Republikës, Ramiz Alia filloi takimet konsultative me të gjitha partitë politike për zgjidhjen e krizës qeveritare.

Në fillim, Presidenti bisedoi me përfaqësuesit e Partisë Socialiste, nënkryetarin e PS, Servet Pëllumbi, dhe kryetarin e grupit parlamentar të PS, Namik Dokle.

Më pas, në takim u paraqitën përfaqësuesit e Partisë Demokratike, kryetari i PD-së, Sali Berisha, dhe nënkryetari i PD-së dhe kryetar i grupit parlamentar të kësaj partie, Neritan Ceka. Në fillim të takimit zoti Neritan Ceka dha një deklaratë për shtypin. Zoti Sali Berisha nuk pranoi të

asistonte në leximin e kësaj deklaratë dhe u largua.

Pastaj, Presidenti Ramiz Alia vazhdoi takimet konsultative me përfaqësuesin e Partisë Republikane, kryetarin e kësaj partie, zotin Sabri Godo; me përfaqësuesin e Partisë së Përparimit Kombëtar, kryetarin e saj, zotin Myrto Xhaferri; me përfaqësuesin e Partisë së Unitetit Kombëtar, kryetarin e kësaj partie, zotin Idajet Beqiri; me përfaqësuesin e Partisë Agrare, kryetarin e saj, Mëno Gjoleka; me përfaqësuesin e organizatës OMONIA, anëtarin e Komitetit Drejtues të kësaj organizate, deputetin, Panajot Barka.

Mbasdite në takim me Presi-

dentin e Republikës Ramiz Alia erdhën përfaqësuesit e Partisë Liberale, kryetari i Komisionit nismëtar për krijimin e kësaj Partie, Valter Filaj dhe nënkryetari i këtij Komisioni Esat Mysliu. përfaqësuesi i Partisë Ekologjike, kryetari i kësaj Partie zoti Namik Hoti dhe përfaqësuesi i Partisë Indipendente Centriste, anëtar i drejtorisë qendrore të kësaj partie, Mirjan Vehbia.

Takimet konsultative me përfaqësuesit e partive të tjera politike, Presidenti i Republikës Ramiz Alia do ti vazhdojë sot. **ZYRA E SHTYPIT DHE INFORMACIONIT PRANË PRESIDENTIT TË REPUBLIKËS**

DEKRET

Në mbështetje të nenit 28 (pika 19) të Ligjit 7491, datë 29.4.1991, dhe me propozim të Këshillit të Ministrave,

Dekretoj

1. Kur forcat e rendit publik për shkak të vështirësive që paraqiten nuk mund të ruajnë objektet të tilla si depo e magazina ushqimesh, qendra dhe njësi

industriale e tregtare, furra buke, nënstacione elektrike, depo uji, etj. këto objekte mund të merren në ruajtje e mbrojtje edhe nga forca të ushtrisë.

2. Forcat e ushtrisë kur angazhohen në mbrojtjen e ruajtjen e objekteve të përmendura më sipër, kalojnë nën drejtimin e organeve të rendit publik.

3. Ministria e Rendit Publik

dhe Ministria e Mbrojtjes bashkërendojnë punën midis tyre për të përcaktuar objektet që do të ruhen si dhe forcat dhe mjetet e nevojshme për këtë qëllim.

4: Ky Dekret hyn në fuqi menjëherë.

**PRESIDENTI I REPUBLIKES
RAMIZ ALIA**

Tiranë 7.12.1991

Njoftim i Ministrisë së Rendit Publik

Ministria e Rendit Publik njofton mbarë opinionin tonë shoqëror se në disa qytete dhe fshatra të rrethit të Krutës ka patur shqetësime serioze në prishjen e rendit e të qetësisë së qytetarëve si dhe shkatërrime e vjedhje masive. Grupe të mëdha njerëzish e midis tyre vjedhës ordinerë dhe pa moral, armiq të demokracisë që po

rdhet e kopshtet. Janë shkatërruar disa objekte ekonomike me të cilat kanë lidhur jetën qindra punëtorë të ndershëm, janë shkatërruar disa kopshte e çerdhe në të cilat prindërit presin të dërgojnë fëmijët e tyre në këtë dimër të ashpër që kemi përpara.

Ministria e Rendit Publik deklaron me forcë para mbarë opi-

në Shqipëri, ndaj dhe kërkojmë me forcë ndihmë prej jush në këto situata të vështira. Informojmë se gjatë veprimeve për të mbrojtur jetën e popullit ra dëshmor edhe një vëllai juaj nga forcat e rendit ra edhe një viktimë e pafajshme nga qyteti i Laçit. Veproni edhe ju i lini forcat e rendit përballë kriminelëve dhe vjedhësve të

MESAZH
ME RAS

Studentë
përisë!

Dhjetori
nuar në hi
jes së mac
lët u bëni
shëm e të
dosjen e d
Shqipëri. I
versitarë c
e kuptuat
kracisë e p
doemos pl
edhe luftua
ralizëm të
instituciona
të madh t
ragjykuar
rë pçullit,
lët e nder
nioni demo
të vendit,
në mirënj
Partia S
tërë masa

* rrasja ka
De

Forumi i
në moment
ndodhet në
politike dhe
presidentit,
organizatav
në me përg
juar në ve
Kjo gjëna

Në takime
të PS të Tir
llohet vetëm
shkët. «Jo»,
ve dhe qyte
një situatë
të funksiona
shtetit për
min, energji
sat e tjera të
«Partia So
ket përçarje
por përkund
reformimin

Εικόνα Β.3: Εφημερίδα Zeri i Popullit (ZP) Nr 265 (13521).

ηραδύρος και Χυπάς: P. Α. Δ. α. γ
ηραδύραπος: I. Ηραδύρα

ZERI I POPULLIT

ORGAN I PARTISE SOCIALISTE TE SHQIPERISE

Nr.265 (13 521) | **Ε** martë, 10 dhjetor 1991 | Çmimi 50 qindarka

Viti I 49-të I botimit

AUDITORI I PARTISE SOCIALISTE

MBESHTETJE PER MASAT STABILIZUESE TE PUSHTETIT NE RRETH

Me ndjenjë përgjegjësie ndaj popullit u vlerësua ditët e fundit nga komiteti ekzekutiv pluralist i rrethit kriza qeveritare dhe kushtet tepër të vështira atmosferike me temperatura deri në minus 14 radë C. Menjëherë u organizua një takim i jashtëzakonshëm i komitetit ekzekutiv me përfaqësuesit e partive politike të rrethit, ku u diskutua gjendja aktuale në rreth dhe u dhanë mendime konkrete për të patur një stabilitet sa më normal në qytet e në rreth.

Në diskutimin e vet në këtë takim shoku Kostaq Duka, kryetar i komitetit drejtues të PS të rrethit, trajtoi disa probleme që kanë të bëjnë me shmangien e eksesive, duke e parë këtë të lidhur ngushtë jo vetëm me veprimtarinë e organeve të pushtetit nga qendra në bazë, por dhe me qëndrimin e forcave politike të rrethit. «Problemet e tjera, theksoi ai, si vazhdimësia, megjithë kufizimet, e furnizimit të popullit, të ndërlikohjes telefonike midis qendrave të banuara, të transportit të pasagjerëve, të shërbimit shëndetësor, të ndihmës ndaj forcave të rendit etj., janë tepër të domosdoshme për situatat që po kalojmë. Ajo kulturë demokratike që ka karakterizuar rrethin e Korçës në përcjelljen e proceseve demokratike, sot më tepër se kurrë, duhet të dalë në plan të parë. Ai kërkoi thirrje

deklaratave që në vend që të qetësojnë bëhen shkak për destabilizimin e gjendjes.

Në këtë takim të jashtëzakonshëm e morën fjalën e diskutuan edhe përfaqësues të forcave të tjera politike të rrethit. Dhënie mendimeve dhe diskutimet u pasuan me vendime dhe masa konkrete. Kështu, qysh nga 7 dhjetori po punohet me sistem gatishmërie 24 orëshe në të gjitha harkat e pushtetit, drejtoritë dhe administratat e ndërmarrjeve ekonomike e institucioneve.

Gjatë dy ditëve të fundit janë ndërmarrë veprime konkrete që kanë patur për qëllim shmangien e anomalive në furnizimin e tregut. Drejtoritë dhe administratat e ndërmarrjeve tregtare, në bashkëpunim me policinë financiare, seksionin e kontroll - revizionit pranë komitetit ekzekutiv të rrethit po punojnë për zbatimin e vendimeve të komitetit ekzekutiv për plotësimin e nevojave emergjente sipas normave të vendosura si dhe për t'u prerë rrugën spekulimeve e abuzimeve të personave të veçantë.

Prej kohësh në qytetin e Korçës ka pasur shrregullime në furnizimin me bukë. Gjatë kontrollit të ushtruar ditën e dielë në fabrikën e bukës u vunë re shkelje flagrante të mirëruajtjes dhe mirëadministrimit të pronës. U të shëndosha pune administratën. Po kështu u morën masa për furnizimin e tregut me zarzavate dhe fruta të konservuara nga frigoriferi i qytetit. Për të patur një stabilitet sa më normal, komisionet e ndryshme të reformave ekonomike, si ai i tokës, i privatizimit etj, po vazhdojnë punën e tyre.

Komiteti ekzekutiv në këtë situatë të jashtëzakonshme u bëri thirrje sindikatave të lira e të pavarura, shoqatave të ndryshme politike e shoqërore, komuniteteve fetare që të japin ndihmesën e tyre për përballimin sa më normal të kësaj situatë të vështirë, të krizës qeveritare dhe të dimrit të ashpër, duke bërë kështu një punë në interes të popullit. I cili kërkon paqe, urtësi, furnizim e stabilitet. Në këtë kuadër u është kërkuar organeve të ruajtjes së rendit që me ndjenjën e përgjegjësisë shtetërore e qytetare të zbatojnë me rreptësi ligjin e ruajtjes së rendit ndaj të gjithë atyre që me veprimet e tyre e çenojnë atë.

Për të mbështetur stabilitetin në rreth e për të qartësuar pozicionin e anëtarëve të PS në këto momente, komiteti drejtues i PS po takohet me sekretarë të organizatave bazë të PS në qendrat e punës e të prodhimit, lagjet e fshatrat e rrethit. Synimi është që kudo të mbështeten masat e marra nga pushteti në mënyrë të

Qeveria
në

Tashmë kryeministri qitur për rëheqjen shtu që e po zhvillojë politikat zës qever riudhë të do të forrojë fenomene. Për hir të në se, të tilla qever nuk janë të vendi është vendi është mëshirë të kurrësesi veri, vend janë në të kryeministri ekzekutiv ndaj kurr ar se tash qiell të h si të dua shteti nga Laç, apo si pa të k nuk e dua racinë, u

Pë

Privatizimi het sipas ligjet e treg rës është në sin e këtij shtrihet në qind të një timin e ref bleme, që t'u zgjidhur dhe duke tishit:

E vështirë sive, veçan ndja e tar to, vlera e udhëzimeve blihet me gjëndje. Ndodh, që e kalon vlerë shim, edhe zbatohet lig pikërisht në mundshëm. të punës të

Εικόνα Β.4: Εφημερίδα *Zeri i Popullit* (ZP) Nr 266 (13522).

2.8
11-12-81
242
3

13

ZERI I POPULLIT

ORGAN I PARTISE SOCIALISTE TE SHOQPERISE

Sot në

Nr.266 (13 522)

Viti i 49-të i botimit

E mërkurë, 11 dhjetor 1991

Cmimi 50 qindarka

VILSON AHMETI NGARKONET TE FORMOJE QEVERINE E RE

Kriza qeveritare që po përjeton vendi qysh nga data 5 dhjetor ka qenë në qendër të konsultimeve që Presidenti i Republikës Ramiz Alia zhvilloi këto ditë me përfaqësues të partive politike, me siadikalistë, me intelektualë e patriotë.

Për zgjidhjen e kësaj krize në fillim Presidenti vuri të gjitha forcat që të përtërihej marrëveshja e majit e pesë partive, që coi në krijimin e Qeverisë së Stabilitetit, ose që të formohej një qeveri mbi një bazë të re, në të cilën partitë, pa ndërtuar ndonjë aleancë, të lejonin pjesëmarrjen e ministrave, anëtarë të tyre, si të pavarur. Por

kjo zgjidhje ra, sepse nuk u arrit dot në një mendim të përbashkët nga ana e partive.

Në këto kushte, në bazë të dispozitave kryesore kushtetuese, Partia Socialiste, që ka shumicën në parlament, duhet të krijonte një qeveri të veten. Por përfaqësuesit e saj nuk pranuan një zgjidhje të këtyllë, për të mos u kthyer tek qeveritë njëgjyreshë. Ata propozuan që të pranohej varianti që u diskutua edhe me pesë partitë pjesëmarrëse të Qeverisë së Stabilitetit, për krijimin e një qeverie me intelektualë pa parti. Ky version u përkrah edhe nga shumica e partive të tjera, si dhe nga sindikatat,

duke theksuar që detyrat e kësaj qeverie do të jenë ato më të ngutshmet: garantimi i ushqimit të popullit, sigurimi i rendit dhe i qetësisë publike, si dhe përgatitja e zgjedhjeve të reja, të cilat, në rrethanat komplekse që janë krijuar, duhet të zhvillohen në afatin më të shpejtë të mundshëm.

Në përfundim të konsultimeve Presidenti i Republikës Ramiz Alia ia besoi detyrën e krijimit të qeverisë së re zotit Vilson Ahmeti, deri tash ministër në Qeverinë e Stabilitetit, intelektual pa parti.

(ATSH)

Lindur më 5 shtator 1951, në qytetin e Fierit. Ka përfunduar studimet në Universitetin e Tiranës në vitin 1973 për inxhinier mekanik. Fillimisht punoi si inxhinier në Oficinën e Autom-

VILSON FAIK AHMETI

jeteve në Tiranë, nga viti 1973 deri në vitin 1978. Nga ky vit deri në vitin 1987 ka punuar në Tregtinë e Jashtme, në ndërma-

rrjen Makina-Import. Në vitin 1987 emërohet zëvendësministër i Industrisë Ushqimore, ndërsa në vitin 1991 emërohet ministër i Ushqimit në Qeverinë e Stabilitetit. Flet anglisht dhe italisht.

POLICIA

Eshtë dimër, disafish dimër. Njerëzit duan të ngrohen, duan të ushqehen, duan të shkojnë rrugës pa frikë, duan mbështetje në këtë dimër të madh. Aq më

Εικόνα Β.5: Εφημερίδα Zeri i Popullit (ZP) Nr 26 (13658).

28
 29-2-92
 1

- Nga m. politikun koronavirus
 ekui se shprehjet me m.
 Evropian

LIBRI I KOMBIT
 TIRANE

ZERI I POPULLIT

ORGANI I PARTISE SOCIALISTE TE SHQIPERISE

Nr. 26 (13658)
Viti i 50-të i botimit
E shtunë, 29 shkurt 1992
Çmimi 1 lek.

«LE TA PROVOJME EDHE PD-në NJEHERE»...

— Nuk mjaftoi një vit provë?!
— Provat i ka bërë Europa ku duam të shkojmë. Në Parlamentin Evropian shumicën, 185 vende i kanë socialistët —

-së, kur nuk u zgjedh deputet, e mori vendin që kishte ruajtur si kryetar i Partisë që të mos mbetej në moshë të re jashtë vëmendjes së Shqipërisë? A ka sinjeritet, transparencë e ndershmëri në veprime të tilla? Pretendon se e kishte propozuar rinia e s'e dëgjuan. Po në legjislaturën e mëparshme që përsëri ka qenë deputet, në po atë zonë që e rrëzoi, kush i kish propozuar? Po ministër rinia e kish vënë? E provuam pra, në pushtet në qeveri. Akoma prova me ne do të bëjnë?! Gjithë jetën do hajë me faturë e do të lëvizë me veturë?!

Akoma ta provojmë Azem Hajdarin që për arsye shëndetësore (difekte në tru) ndërpreu shërbimin ushtarak dhe tani pretendohet për ministër i rendit?! La vjet studimet se ishin teje të politizuara ndërkohë jashtë qd rregulli vazhdon njëkohësisht dy fakte?!

Kështu mund të vazhdonim edhe me krerë të tjerë të opozitës. Lufta e klasave në zbatimin e së cilës janë mbajtur vërtet çpesh herë qëndrime ekstrane, kaq e ashpër sa sot ndoshta s'ka qenë kurrë.

Kjo është demokracia që ëndërruam?!
Demokratë të vërtetë ka me mijëra në radhët e Partisë Socialiste dhe të opozitës. Bashkëpunimi i këtyre forcave do të jetë e ardhmja de-

Situatë e q

Fushata elektorale, në rrëthin e Përmetit për zgjedhjet e 22 marsit po zhvillohet në konformimet me ligjin për zgjedhjet me qëllimin e mirë që ato të jenë të lira, të drejta e të ndershme. Nga të gjithë punchet që të mos ketë ekese, kjo është dëshirë e popullit. Ndonjë përpjekje që është bërë nga grupe të vogla, me prirje apo të nxitura për turbullira, opinioni i ka dënuar duke lehtësuar punën e forcave të rendit dhe nuk ka lejuar veprime që bien ndesh me interesat e popullit.

U MIRATUAN KAN KUVENDIN POPUL

— Mbledhje e zgjeruar e Komitetit Dr

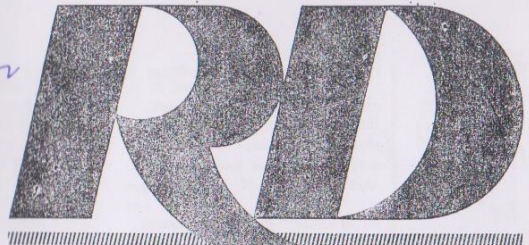
Dje, nën drejtimin e shokut Fatos Nano, u zhvillua mbledhja e zgjeruar e Komitetit Drejtues të PSSH dhe kandidatëve për deputetë të saj. Objekti kryesor i kësaj mbledhjeje ishte miratimi i listave të kandidatëve për deputetë për në Kuvendin Popullor të kësaj partie që do të konkurojnë në zgjedhjet e 22 marsit.

Për të ardhur deri tek ky miratim, u bë një punë e madhe paraqirake, u shqyrtuan qindra propozime të bazës së partisë e të simpatizantëve të saj, u testuan në popull emrat e propozuar, u diskutuan në disa mbledhje të komiteteve drejtuese në rrethe e të Komitetit Drejtues të Partisë. Gjatë kësaj pune u synua që në listat përfundimtare të kandidatëve të mbeteshin nga përfaqësuesit më të denjë të anëtarëve dhe simpatizantëve të shumtë të PSSH, njerëz me njohje e reputa-

cion të të shq ekonom Part të ven në të tat q njerëz shqua shken Në ki esit e social mosh: kolog putet kanë këta des d e b. shkoi tore. Në ganiz të m

Εικόνα Β.6: Εφημερίδα Rilindja Demokratike (RD) της 19/02/1992 [99].

- Εβραεφίλιος κομμουνιστής (Κομμ. Αλβ.)
 - Εβραεφίλιος κομμουνιστής Κόσοβου

**RILINDJA
DEMOKRATIKE**

Gazetë
e Partisë
Demokratike
të Shqipërisë

Nr. 99

**E mërkurë,
19 shkurt 1992**

Viti II i botimit

Çmimi 1 lek

**Del çdo
të mërkurë
e të shtunë**

Dr. RUGOVA: Shpresojmë që në zgjedhjet e 22 marsit të fitojë PD

Dr. BUKOSHI: I kemi ofruar dhe i ofrojmë përkrahje të kësaj fitoreje

Po japim të plotë tekstin e reportazhit, të shkruar nga Elez Biberaj e të transmetuar përdje nga «Zëri i Amerikës»:

Në një zhvillim të jashtëzakonshëm personalitete më të njohura të Kosovës kanë deklaruar publikisht mbështetjen për Partinë Demokratike Shqiptare dhe partitë e tjera të opozitës. Siç duket të bindur se komunistët shqiptarë tashmë janë të paaftë për ta qeverisur vendin, udhëheqësit kosovarë kanë frikë se fitorja e komunistëve në zgjedhjet e ardhshme do të kishte pasoja katastrofike për vendin dhe për mbarë kombin shqiptar. Ata janë të bindur se fitorja e Partisë së Punës sot Partia Socialiste, do të çonte në thellimin e mëtejshëm të krizës, ndërsa fitorja e Partisë Demokratike do të çonte në rivendosjen e rendit e të qetësisë dhe në shtimin e mbështetjes së gjithanshme për Shqipërinë nga vendet demokratike. Në krijën pikëpamjeje të lillë ko në ndikuar edhe nga një midis Partisë Socialiste për të dhe Partisë së Serbisë të kryesuar nga Millosheviç. Përveç kësaj varët janë të zhgënjyer se mjetet e informacionit të treguar nga komunistët në kushtuar vëmendje të (Vijon në faqet

VOTONI PËR DEMOKRACINË! PARTINË DEMOKRATIKE DHE ALEATET E SAJ I MBËSHTETËSIN EVROPA DHE AMERIKA!

PD DHE OPOZITA DO TA ÇOJNË KOMBIN DREJT QETËSISË, DEMOKRACIË E PASURIMIT

- Kryeministri i Italisë, Xhulio Andreotti, shtyn vizitën e tij në Shqipëri pasi nuk dëshiron të takohet me pushtetmbajtësit.
- Kryetari i LD të Kosovës, Ibrahim Rugova, deklaroi se po të ishte qytetar i kësaj gjysme të shtetit shqiptar do të votonte për PD-në.
- «ZP» jep njoftimin se «Zëri i Amerikës» është shndërruar në «Zëri i Sali Berishës» që e përkthyer shqip nga punistja do të thotë se SHBA është me ne.

«Yjet» e PS-së

o krahos me ndonjë prej tyre...

NJOFTIM MBI SHTYRJËN E VIZITËS NE SHQIPËRI KRYEMINISTRIT ITALI XHULIO ANDREOTTI

Nënkryetari i Internacionales Kristiandemokrate, që ka në anëtarësinë e saj 75 parti nga gjithë bota, senatori italian z. Bernasola, njoftoi me telefon kryetarin e PD, z. Sali Berisha se kryeminis-

partia e tij dhe qeveria oti përkrahin përfundim të forcave demokratike dosjen e demokracisë në

Nënkryetari i Internacionales Kristiandemokrate sena...

SHKËLQIMI DHE RENIA

EDHE PARTINË SOCIALISTE

Εικόνα Β.7: Εφημερίδα Rilindja Demokratike (RD) της 04/03/1992 [103].

- Tria ne otto kedita
- Tria ne Nava (apxhje ne L.k.)

RD
3-22

**RILINDJA
DEMOKRATIKE**

Gazetë
e Partisë
Demokratike
të Shqipërisë

Nr. 103

**E mërkurë,
4 mars 1992**

Viti II i botimit

Çmimi 1 lek

**Del çdo
të mërkurë
e të shtunë**

PS NE GRAHMAT E FUNDI

Tashmë edhe në qarqet e larta të PS po ndjehet tërmeti i 22 marsit. Shenjat qia. Hemorragjia e intelektualëve nga ajo parti po bëhet kërcënuese. Një gazeta «ZP», zoti Sami Milloshi, dha dorëheqjen nga redaksia që fabrikon shpifje e sharje ulëtat për interesa të ngushta të një partie të falimentuar. Intelektualët e mirëfill revoltohen nga ajo që shohin, nga ajo që dëgjojnë e nga ato që provojnë në kë nga socialistët «e rinovuar». Dhe ata më të guximshmit e shprehin hapur revoltën

22 MARS I DO TE NDAJE PRANVEREN DEMOKRATIKE NGA DIMRI KOMUNIST

- AI QE VOTON PER OPOZITEN, VOTON PER TE ARDHMEN.
- AI QE VOTON PER PS-në, VOTON PER TE KALUAREN.
- AI QE NUK VOTON, ESHTË PER ANKTHIN, VARFERINE DHE KAOSIN E SOTEM.

Nisje

**ABSURDITETE
PSEUDOSOCIALISTE**

«Le ta provojmë PS edhe për 47 vjet të tjera... bën thirrje «ZP.»

Në botën e sotme vështirë të gjendet një parti që të luftojë me aq tërbim për të mos u larguar nga skena politike sa PS-ja jonë 50+1 vjeçare. Një këmbëngulje e dëshpëruar, thuhetse patologjike, i ka vënë drejtuesit e saj në pozitë të të mbyturit që i turret edhe fijas në kashtë për të mbijetuar me çdo kusht, me çdo mjet, me çdo çmim. Dikur, ata drejtues na mësonin se sipas marksizmit, historia ka ligje të hokurta të cilave nuk u bën dot ballë askush. «Kur ajo jep verdiktin: «të largohesh nga pushteti» - askush e asgjë në botë nuk të mban dot në këmbë. Vallë, ta kenë harruar të vetme-emërtimin FFSH. Ajo mban në gjirin e saj njerëz që kanë kryer krime të përbindshme kundër kësaj populli, vrasës, kriminelë e hajdutë punistë. Fakti i fundit: PS hidhet përpjetë për 10 tonë ar të vjedhur dy vjet më parë. Përse vallë? Çe lidh me vjedhësit e diku...nëm?

4. PS duhet të largohet nga skena sepse socializmi demokratik nuk ka asnjë lidhje me socializmin real lindor. Në asnjë kongres themelues të partive socialiste evropiane nuk është brohoritur për diktatorët sic ndodhi në kongresin e 10-të të PS (!) «Parti Enver, jemi gati kurdoherë!» Me që të fiala nuk e di...

XHEFRI PATI:

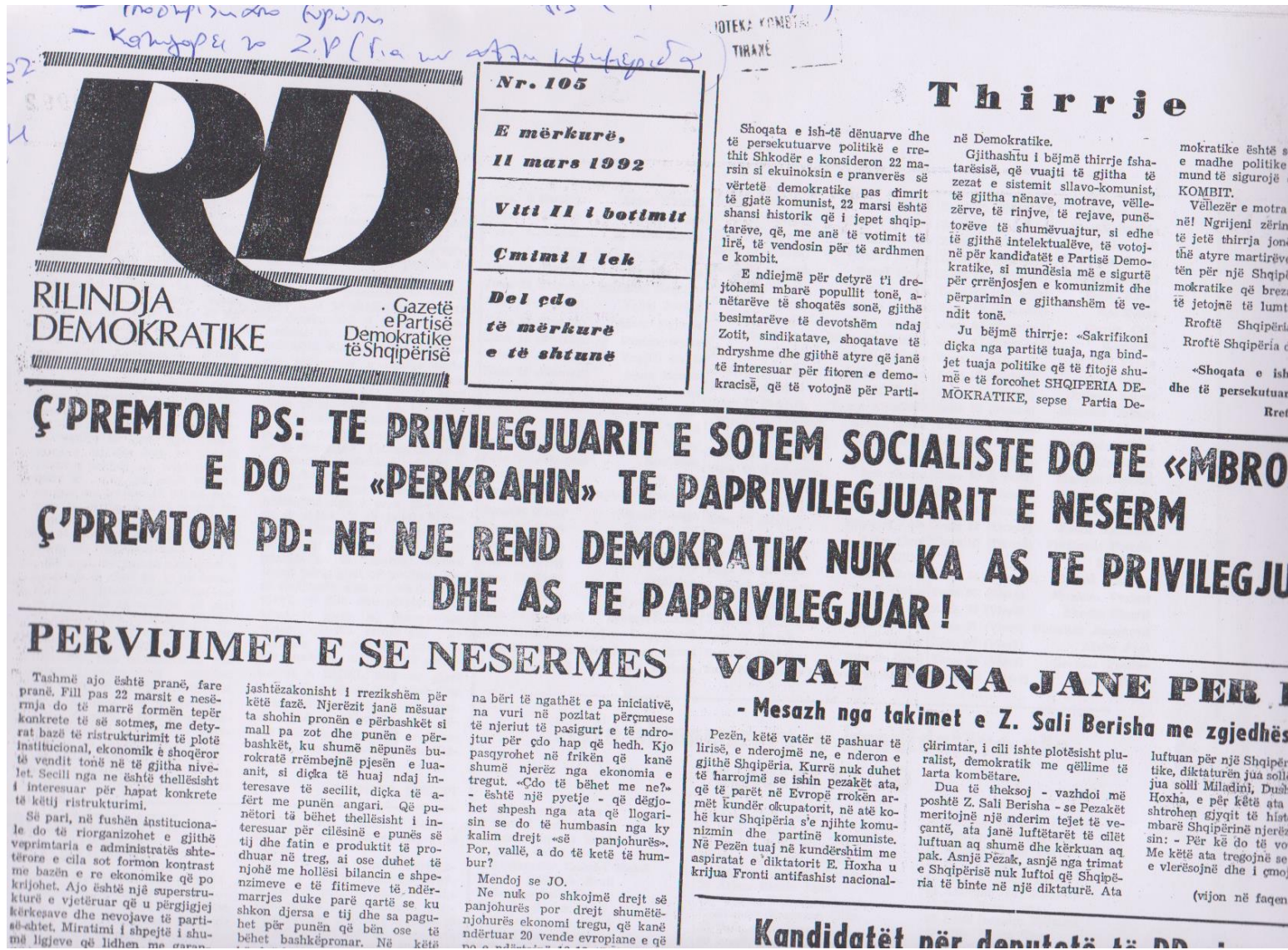
«Investimet e huaja do të vijnë pasi të ketë fituar opozita»

— Redaktori i gazetës sonë, Genc Tirana, i mori këtë intervistë zotit Xhefri Pati, në Partisë Konservatore të Britanisë dhe anëtar i Parlamentit Britanik.

Pyetje: Cili është mendimi juaj për zhvillimet e deritanishme demokratike në Shqipëri?

Përgjigje: Kjo është vizita ime e parë në Shqipëri dhe nuk jam në gjendje që të bëj ndonjë krahasim me periudhat e mëparshme. Por mund t'i krahasoj zhvillimet tuaja me ato të...

Εικόνα Β.8: Εφημερίδα Rilindja Demokratike (RD) της 11/03/1992 [105].

Εικόνα Β.9: Εφημερίδα Rilindja Demokratike (RD) της 18/03/1992 [108].

- Kara me ZP xioris 21-xvites me

RD

RILINDJA
DEMOKRATIKE

Gazetë
e Partisë
Demokratike
të Shqipërisë

Nr. 108

**E mërkurë,
18 mars 1992**

Viti II i botimit

Çmimi 1 lek

**Del çdo
të mërkurë,
të premte
e të diel**

BOTA DEMOKRATIKE ME PD

Dalja e opozitës së shumëpritur shqiptare ishte një eveniment për sive shqiptare, të shqiptarëve të Kosovës, të diasporës si dhe për të gjithë botërore dashamirëse të Shqipërisë». Tashmë dihet mbështetja që personeja, Rugova Demaçi, Bukoshi, Pipa, Basha, Bejkeri, Kohl, Andreoti, Mireli parlamentarë europianë kongresmenë amerikanë dhe funksionerë shteteve perëndimore. Si psh. ministri i transporteve të Italisë, zoti Graf Gjerman, ambasadori amerikan në Shqipëri etj. etj., pa harruar në asnjë mënyrë të shquar që morën pjesë aktive në projeset demokratike. Ata 182 i kërkuan të manifest dhe dhjetra dhe qindra të tjerë që e përkrahin dhe po e përkrahin.

Në vazhden e kësaj mbështetje

VELLEZER DHE MOTRA!

Eshtë në dorën tuaj që...

- DEMOKRACIA TË FITOJE MBI DIKTATUREN
- E ARDHMJA TË FITOJE MBI TË KALUAREN
- FRYMA QYTETERUESE MBI ATË SKLLAVERUESE
- AFARISTI I NDRSHEM MBI MAFIOZIN E KUQ
- PD MBI PS

Me votat tuaja ju do të vendosni fatin e Shqipërisë

PD DHE PS NE FUSHATEN
ELEKTORALE

- Kam ardhur për ti shprehur Partisë Demokratike
jet e mbështetjen e Bashkimit Kritike

Εικόνα Β.10: Εφημερίδα *Rilindja Demokratike* (RD) της 24/03/1992 [111].

**RILINDJA
DEMOKRATIKE**

Gazetë
e Partisë
Demokratike
të Shqipërisë

Nr. 111

E martë
24 mars 1992

Viti II i botimit

Çmimi 1 lek

Del çdo
të mërkurë,
të premtë
e të diel

**ME 22 MARS U VENDOS F
I SHQIPERISE**

Më 22 Mars: Burra e gra, të rinj e të vjetër, të gjithë shqiptarët lanë sën një rrugë të re, rrugën e demokracisë: lanë pas luftën e klasave për rimit, dëshurisë mes njëri - tjetrit.

Vëllezër e Motra!
Ju që votuat për Partinë Socialiste, Partia Demokratike ju garanton rit vëllezër, si njerëz të mirë të një vendi të lirë e demokratik.

Partia Demokratike me fitoren historike të 22 Marsit do t'i shëroj gjithë popullin nga helmi komunist. Më në fund edhe në Shqipëri komur demokracia.

Nata e gjatë komuniste, me fitoren e 22 Marsit ja lëshoi vendin d zërimit. dashurisë njerëzore, përpjekjeve për t'u bashkuar sa më shpejt m komunizmi do të kujtohet si një ëndërr e keqe.

Më 22 Mars fitoi Demokracia. Më 23 Mars Partia Demokratike nisi të Pajimit kombëtar. PD-ja që mbylli burgun e - Burrelit, që u dha liri radhiti Shqipërinë kraha si armik. Partia Demokra KSBE- opozitarin nuk do ta konsiderojë kurrë shtetit që ajo do të krijojë, nuk do të preskutojnë kurrë asnjëri për mend Partia Demokratike ka vetëm një ideologji: ideologjinë kombëtare.

MADHESHTIA E FITORES

.....

PARTIA DEMOKRATIKE, ME E FUQISHMIA PARTI OPC NE EVROPEN LINDORE, FITON MBI 2/3 E VENDEV. TE KUVENDIT POPULLOR —

SHQIPERIA SHPERBLEHET

(Miting i fitores në sheshin «Skënderbej»)

Mbas festës së rrëzimit të përmendores së diktatorit në shkurtin e vitit të kaluar, festa e djeshme ishte mitingu i dytë madhështor i paorganizuar, i vetvetishëm, shpirtëror, paqësor ku shqiptarët manifestuan urrejtjen e tyre të vërtetë ndaj tytrat e tyre. Gëzimi i tyre i ngjan domosdoshmërisht të ardhmes.

Në një ditë si kjo të vijnë ndërmend fjalët e zonjës Edith Durharm kur shkruante: «Më 1908, kur gabimisht u hap lajmi se Evropa kishte bërë një demokratike dhe njerëzore, falenderojmë ata që u sakrifkuan për liri e për një botë me dimensione humane. Falenderojmë të gjithë popullin tonë të mrekulueshëm i cili nuk ra në grackën e ngritur nga diktatorët në gjakderdhje e në frymë

Fitoi populli, fitoi Shq

Shqipëria votoi më 22 mars për demokracinë, votoi për të ardhmen pa lot e burgje, pa genocid e diktaturë. Populli ynë votoi më 22 mars për rilindjen e atdheut të tij të raskapitur, për një jetë të lirë e të begatë. Shqipëria dhe shqiptarët votuan më 22 mars për dinjitetin e tyre si ndër më të lashtët e familjes evropiane. për miqësi

ve tanë, edhe vullin, mënjurinë, kurajon e një populli. Ajo ka hapur zemrën e saj të madhe dhe e ka lënë përpara nesh që të dëgjojmë mirë të rrahurat e saj, që të unifikojmë të rrahurat e zemrave. Më 22 Mars populli votoi për demokracinë dhe demokracia fitoi në një botë të ashpër për jetë a vdekje ku nuk ka të lumtur...

tës, të luarën edhe p atyro mi të një o të cilë jetë, p nuk n tu sig vranë

